

Монгол Улсын
Үндэсний статистикийн хороо

Ядуурлын дүр төрх-2012

Улаанбаатар 2013

Үндэсний Статистикийн Хороо
Засгийн Газрын III байр
Бага тойруу 44, Сүхбаатар дүүрэг
Улаанбаатар
Монгол Улс
И-мэйл: international@nso.mn
Факс: 976-11-324518
Утас: 326414, 262424

Үндэсний Статистикийн Хорооноос эрхлэн гаргав.
Улаанбаатар хот, Монгол Улс, 2013 он

АГУУЛГА

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	4
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	7
ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ	7
ӨМНӨХ ҮГ	8
1. ЯДУУРАЛ БА ТЭГШ БУС БАЙДАЛ	9
1.1 Ядуурлын хэмжүүр	10
1.2 Ядуурлын шугамын түвшний мэдрэмж	10
1.3 Ядуурлын газар зүйн тархалт.....	12
1.4 Цаг хугацааны харьцуулалт ядуурлын шугамын түвшнээс хамаарах нь	14
1.5 Тэгш бус байдал	14
1.6 Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь	16
2. АЖ БАЙДЛЫН ДҮР ТӨРХ	19
2.1 Хэрэглээний хэв шинж	20
2.2 Ядуурал улирлын хэлбэлзлээс хамаарах нь	23
2.3 Өрхийн ам бүлийн бүтэц	24
2.4 Өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдал	26
2.4.1 Нас	26
2.4.2 Хүйс	27
2.4.3 Боловсрол.....	28
2.4.4 Ажил эрхлэлт.....	30
2.5 Хөрөнгө.....	33
2.5.1 Мал.....	33
2.5.2 Газар.....	36
2.6 Сууц.....	37
2.6.1 Сууцны төрөл.....	38
2.6.2 Дэд бүтцийн үйлчилгээ.....	40
2.7 Нийгмийн хамгаалал.....	44
2.7.1 Мөнгөн шилжүүлэг, тусламжийн хэмжээ, түүний ач холбогдол.....	44
2.7.2 Өрхийн хүлээн авч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж.....	46
2.7.3 Өндөр насны тэтгэвэр.....	47
Хавсралт А. Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн 2012 оны судалгаа	49
А.1 ӨНЭЗС-ны талаарх товч танилцуулга.....	50
А.2 Түүвэрлэлтийн зохиомж.....	50
А.3 Мэдээллийн чанар.....	51
Хавсралт Б. Ядуурлын дүн шинжилгээний арга зүй	53
Б.1 Аж байдлын үзүүлэлтийн сонголт.....	54
Б.2 Хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийг тогтоох нь.....	55
Б.3 Үнийн засварлалт.....	61
Б.4 Өрхийн бүтцийн засварлалт.....	62
Б.5 Ядуурлын шугам.....	64
Б.6 Ядуурлын хэмжүүрүүд.....	67
Хавсралт В. Доод, дээд ядуурлын тооцоонууд	73
Хавсралт Г. Статистикийн нэмэлт хүснэгт	77
Хавсралт Д. Ядуурлын тооцооны стандарт алдаа ба итгэмжлэлт интервалууд	131

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

1.1 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын дунджаар	10
1.2 Ядуурлын шугамын ялгавартай түвшингүүд дэх ядуурлын үндсэн хэмжүүрүүд.....	11
1.3 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, бүсээр.....	12
1.4 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, сууршьлаар.....	13
1.5 Тэгш бус байдал ба дундаж хэрэглээ.....	15
1.6 Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь, 2011, 2012 он.....	17
2.1 Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, төгрөгөөр.....	21
2.2 Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, ядуурлын байдлаар, хот, хөдөөгөөр.....	22
2.3 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улирлаар.....	24
2.4 Ядуурал ба өрхийн ам бүлийн тоо.....	25
2.5 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар.....	26
2.6 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр.....	27
2.7 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшингээр.....	29
2.8 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажиллах хүчний оролцооны байдлаар.....	31
2.9 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажил эрхлэлтийн салбараар.....	32
2.10 Мал аж ахуй эрхлэлт.....	34
2.11 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, мал аж ахуй эрхлэлтийн байдлаар.....	35
2.12 Ядуурал ба газар өмчлөл.....	37
2.13 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, сууцны төрлөөр.....	39
2.14 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр.....	41
2.15 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр, хот, хөдөөгөөр.....	43
2.16 Өрхийн хүлээн авсан шилжүүлэг, бэлэг, тусламж.....	45
2.17 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын болон хувийн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжаар.....	46
2.18 Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өндөр насны тэтгэвэр.....	49
A.1 2012 оны ӨНЭЗС-ны түүвэр, ТАШН-ээр, ярилцлага авсан сараар.....	51
B.1 Түүврийн анхан шатны нэгжийн Паашийн индекс, бүлгээр, ярилцлага авсан сараар.....	62
B.2 Нэг хүнд хоногт ногдох хүнсний сагс, хүнсний гол нэрийн бүлгээр.....	66
B.3 Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам.....	67
B.4 Нэг хүнд ногдох хоногийн хүнсний сагс.....	69
V.1 Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам.....	74
V.2 Доод ядуурлын тооцоонууд.....	74
V.3 Дээд ядуурлын тооцоонууд.....	75
Г.1 Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, суурьшлаар.....	78
Г.2 Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, бүсээр.....	79

Г.3 Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, төгрөгөөр, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр.....	80
Г.4 Нийт хэрэглээнд эзлэх хувь, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр.....	81
Г.5 Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр....	84
Г.6 Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, суурьшлаар.....	85
Г.7 Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, бүсээр.....	86
Г.8 Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр.....	87
Г.9 Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, суурьшлаар.....	88
Г.10 Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, бүсээр.....	89
Г.11 Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин.....	90
Г.12 Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин, ядуурлын байдлаар.....	91
Г.13 Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр.....	92
Г.14 Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр болон ядуурлын байдлаар, хувиар.....	93
Г.15 Бага болон бүрэн бус дунд боловсролын сургуульд хамрагдалтын түвшин, хувиар.....	94
Г.16 Суралцагчдын боловсролын түвшин, хувиар.....	96
Г.17 Суралцагчдын боловсролын түвшин, ядуурлын байдлаар, хувиар.....	97
Г.18 Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшингээр, хувиар.....	98
Г.19 Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшингээр болон ядуурлын байдлаар, хувиар.....	99
Г.20 Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр, хувиар.....	100
Г.21 Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр, ядуурлын байдлаар, хувиар.....	101
Г.22 Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал, (нэг сард, 2012 оны төгрөгөөр).....	102
Г.23 Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар, (нэг сард, 2012 оны төгрөгөөр).....	103
Г.24 Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч нэг хүнд ногдох, зардал, (нэг сард, 2012 оны төгрөгөөр).....	104
Г.25 Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч нэг хүнд ногдох, зардал, ядуурлын байдлаар, (нэг сард, 2012 оны төгрөгөөр).....	105
Г.26 Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал, (нэг сард, 2012 оны төгрөгөөр).....	106
Г.27 Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар, (нэг сард, 2012 оны төгрөгөөр).....	107
Г.28 Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл.....	108
Г.29 Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хот, хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар.....	109
Г.30 Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар.....	110
Г.31 Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, бүсээр, ядуурлын байдлаар.....	111
Г.32 Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хүйсээр, ядуурлын байдлаар.....	112
Г.33 Хүн амын өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээл, хувиар.....	113
Г.34 Өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээл, хот хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар, хувиар.....	114
Г.35 Өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээл, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар, хувиар	115

Г.36 Өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээл, бүсээр, ядуурлын байдлаар, хувиар	116
Г.37 Өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээлийн тохиолдол, хүйсээр, ядуурлын байдлаар, хувиар	117
Г.38 Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлт, хувиар.....	118
Г.39 Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлт, хот, хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар, хувиар.....	119
Г.40 Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлт, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар, хувиар.....	120
Г.41 Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлт, бүсээр, ядуурлын байдлаар, хувиар.....	121
Г.42 Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал, (2012 оны төгрөгөөр).....	122
Г.43 Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал, ядуурлын байдлаар, (2012 бодит төгрөгөөр).....	123
Г.44 Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар.....	124
Г.45 Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар, ядуурлын байдлаар.....	125
Г.46 Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин, ядуурлын байдлаар.....	126
Г.47 Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр.....	127
Г.48 Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, ядуурлын байдлаар.....	128
Г.49 Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, хүйсээр.....	129
Д.1 Ядуурлын байдал, хот, хөдөөгөөр.....	132
Д.2 Ядуурлын байдал, суурьшлаар.....	133
Д.3 Ядуурлын байдал, бүс нутгаар.....	134
Д.4 Ядуурлын байдал, судалгааны улирлаар.....	135
Д.5 Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар.....	136
Д.6 Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр.....	137
Д.7 Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшингээр.....	138
Д.8 Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн шилжин суурьшсан байдлаар.....	139
Д.9 Ядуурал ба мал аж ахуй.....	140
Д.10 Ядуурал ба хадгаламж эзэмшилт.....	141
Д.11 Ядуурлын байдал, сууцны төрлөөр.....	142
Д.12 Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж.....	143
Д.13 Ядуурал ба сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж.....	144
Д.14 Ядуурал ба цахилгаан эрчим хүчний хангамж.....	145
Д.15 Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж, сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж.....	146

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

1.1 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт.....	10
1.2 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний нягтралын функц.....	11
1.3 Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт.....	14
1.4 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт 2011, 2012 он.....	14
2.1 Ядуурал ба хүн ам зүйн ачааллын харьцаа.....	26
2.2 Ядуурал ба малын тоо.....	32
2.3 Дэд бүтцийн үйлчилгээний хүртээмж, ядуурлын байдлаар.....	42
Г.1 Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, хот, хөдөөгөөр, 2011, 2012 он.....	82
Г.2 Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, суурьшлаар, 2011, 2012 он.....	83
Г.3 Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, бүс нутгаар, 2011, 2012 он	84
Г.4 Сургуульд хамрагдалтын түвшин	95

ТОВЧИЛСОН ҮГСНИЙН ЖАГСААЛТ

АТТС	Амьжиргааны түвшний түүвэр судалгаа
ДНБ	Дотоодын Нийт Бүтээгдэхүүн
ӨНЭЗС	Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгаа
ӨОЗАТТС	Өрхийн орлого, зарлага, амьжиргааны түвшний түүвэр судалгаа
ӨОЗС	Өрхийн орлого, зарлагын судалгаа
ТАШН	Түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгж
ҮСХ	Үндэсний Статистикийн Хороо
ХАНСГ	Хүн ам, нийгмийн статистикийн газар
GE	Ерөнхий Энтропи

ӨМНӨХ ҮГ

Монгол Улсын хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлын талаар “Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгаа”-ны дүнд үндэслэн шинжилгээ, анализ хийж жил бүр тайлан бэлтгэж гаргадаг. Энэхүү тайланд 2012 онд судалгаанд хамрагдсан 12 мянга гаруй өрхийн мэдээллийг ашиглаж хийсэн ядуурлын дүн шинжилгээг толилуулж байна. Тайлангийн эхний бүлэгт ядуурлын өнөөгийн түвшин, түүнд гарч буй өөрчлөлтүүдийг, хоёрдугаар бүлэгт хүн амын хэрэглээний хэв шинжийг үнэлэн, ядуурал нь өрхийн тэргүүлэгчийн нас, хүйс, боловсрол, ажил эрхлэлт, өрхийн эзэмшиж буй хөрөнгө, амьдарч буй сууцны төрөл болон хүн амын нийгмийн хамгаалалтай хэрхэн холбогдож буйг харууллаа. Энэ үндсэн дээр ядуурлын дүр төрхийг нилээд дэлгэрэнгүйгээр авч үзэх оролдлого хийсэн болно. Өмнөх судалгааны адилаар мэргэжлийн шинж чанартай нэмэлт хүснэгтүүдийг ядуурлын шинжилгээ хийх арга зүйн дэлгэрэнгүй тайлбартайгаар хавсралтанд тусгав.

Энэ жилийн тооцооны нэг онцлог нь ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүдийг тооцох аргачлалыг сайжруулан, хүн амын амьжиргаанд гарч буй өөрчлөлт болон ядуурлын хамралтын байдал цаг хугацааны явцад хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг харах боломжтой болгосонд оршино. Сүүлийн жилүүдэд ҮСХ, Дэлхийн банкттай статистикийн боловсон хүчний чадавхийг бэхжүүлэх, хүн амын амьжиргаа, ядуурлын үзүүлэлтийг тооцох арга зүйг сайжруулах чиглэлээр нягт хамтран ажиллаж байна. Ялангуяа хүн амын амьжиргаанд гарч буй өөрчлөлт, хандлагыг тодорхойлох боломжийг бүрдүүлэх, үүний тулд тодорхой нэг оныг суурь болгосон тооцооллыг хийсэн нь аргачлал, арга зүйн хувьд дэвшилттэй зүйл боллоо. Түүнчлэн монгол орны нүүдлийн соёл иргэншлийн онцлог шинж болох аргал, хөрзөн, мод, түлээгээ бэлтгэн төлбөргүйгээр хэрэглэдэг зэрэг бодит байдлыг тооцоонд тусгах, өрхийн хэрэглээнд голч үнийг ашиглах зэргээр арга зүйн хувьд тодорхой өөрчлөлтүүдийг хийсэн нь судалгааны чанарыг сайжруулахад чухал ач холбогдолтой болсныг тэмдэглэж хэлбэл зохино.

Энэхүү судалгааны тоо мэдээлэл, үр дүнгийн тайлан нь төрийн бодлого боловсруулагч, шийдвэр гаргагч нарт төдийгүй ядуурал, нийгэм, эдийн засгийн асуудлыг судалдаг эрдэмтэд болон сонирхсон хэн бүхэнд хамгийн сүүлийн үеийн бодит мэдээлэл болох нь дамжиггүй.

Эцэст нь судалгааны аргазүйг оновчтой болгох талаар бүх талын дэмжлэг үзүүлсэн Дэлхийн банкны ядуурлын судалгааны багийн мэргэжилтнүүд, Монгол Улс дахь суурин төлөөлөгчийн газрынхан болон энэ ажлыг гардан гүйцэтгэсэн ҮСХ-ны ХАНСГ-ын ӨНЭЭС-ны багийнханд талархал илэрхийлье.

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРООНЫ ДАРГА

С.МЭНДСАЙХАН

1.

ЯДУУРАЛ БА ТЭГШ БУС БАЙДАЛ.

Энэ бүлэг нь дараах гурван зорилгыг агуулж байна. Нэгдүгээрт, ядуурлын өнөөгийн цар хэмжээг тодорхойлж тэр нь ядуурлын шугамын түвшнээс хэрхэн хамаарч байгааг үнэлнэ. Хоёрдугаарт, тэгш бус байдлын чиг хандлагыг тодорхойлно. Гуравдугаарт, ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдээр авч үзнэ. Энэ удаагийн дүн шинжилгээнд хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлыг тодорхойлохдоо өмнөх судалгаануудын адилаар мөнгөөр илэрхийлэгдэх үзүүлэлтээр буюу хүн амын хэрэглээнд үндэслэн тооцох арга зүйг баримталсан. Ядуурлын шугам нь хүн амын ядуу эсэхийг тодорхойлох босго үзүүлэлт бөгөөд нэг хүнд ногдох хэрэглээ нь ядуурлын шугамнаас доогуур байвал тэр хүнийг ядуу гэж тодорхойлдог. Хүн амын хэрэглээнд үндэслэн гаргасан 2010 оны ядуурлын шугамыг үнийн индексээр индексжүүлэн 2012 оны ядуурлын шугамыг тооцоход 118.7 мянган төгрөг болж байна.

1.1 Ядуурлын хэмжүүр

Монгол Улсад ядуурлын түвшин буюу ядуурлын хамралтын хүрээ 2012 оны байдлаар 27.4 хувь (Хүснэгт 1.1) болсон байна. Энэ нь 785.3 мянга орчим хүн ядууралд өртсөн гэсэн үг юм. Өөрөөр хэлбэл, 100 хүн тутмын 27 нь зайлшгүй шаардлагатай хүнсний болон хүнсний бус хэрэглээний зүйлийг худалдан авах чадваргүй байна. Хэдийгээр ядуурлын түвшинг илэрхийлж байгаа энэ үзүүлэлтийн агуулгыг ойлгоход хялбархан боловч уг үзүүлэлт ядуучуудад үндсэн хэрэгцээгээ хангахад юу (мөнгөн дүнгээр) дутагдалтай байгаа, эсвэл ядуучуудын дунд хэрэглээ нь хэрхэн хуваарилагдсан талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг өгдөггүй нь бодлогын хэрэгжилтийг үнэлэхэд ноцтой сул тал болох магадлалтай. Жишээлбэл, тодорхой нэгэн бодлогыг хэрэгжүүлснээр ядуу хүн амын аж байдал дээшлэх боловч ядуурлын хамралтын хүрээ өөрчлөгдөхгүй үлдэж болно. Ядуурлын хамралтын хүрээ хэмээх үзүүлэлтийн сул талыг нөхөж ядуурлын талаар илүү тодорхой ойлголт авахын тулд ядуурлын гүнзгийрэлт ба мэдрэмж хэмээх өөр хоёр хэмжүүрийг ашигладаг.

Хүснэгт 1.1. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын дунджаар

Хамралтын хүрээ	Ядуурлын гүнзгийрэлт	Ядуурлын мэдрэмж
27.4	7.1	2.7
(0.8)	(0.3)	(0.1)

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

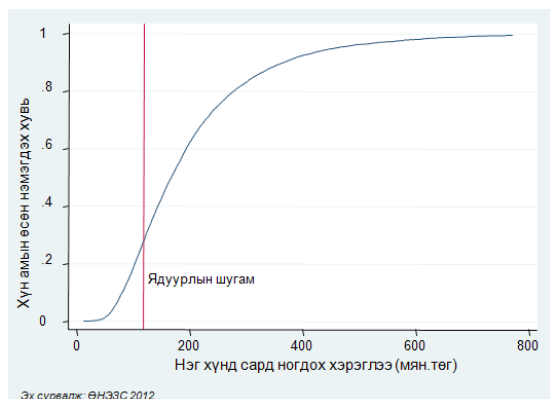
Ядуурлын гүнзгийрэлт нь хүн амын хэрэглээ ядуурлын шугамаас хэр доогуур байгааг тодорхойлдог ядуурлын хамралтын хүрээнээс давуу талтай. Энэ үзүүлэлт 7.1 хувьтай байгаа нь ядуу хүн ам дунджаар ядуурлын

шугамаас 7.1 хувиар доош хэрэглээтэй байна гэсэн үг юм. Ядуурлын мэдрэмж 2.7 хувь байна. Энэ хэмжүүрийн ядуурлын хамралтын хүрээ болон гүнзгийрэлтээс ялгаатай нь ядуучуудын хэрэглээний тархалтаас хамаардаг. Жишээлбэл, нэг ядуу өрхийн хэрэглээ багасч харин тэр өрхөөс арай өөр өрхийн хэрэглээ яг тэр хэмжээгээр ихэссэн ч ядуурлын шугамаас доогуур хэрэглээтэй хэвээрээ байвал ядуурлын хамралтын хүрээ болон ядуурлын гүнзгийрэлт өөрчлөгдөхгүй боловч ядуурлын мэдрэмж нь нэмэгдэнэ. Энэ үзүүлэлтийг ядуурлын хамралтын хүрээ болон гүнзгийрэлт нь ижил байгаа бүлгүүдийн ядуурлыг харьцуулахад ашигладаг.

1.2 Ядуурлын шугамын түвшний мэдрэмж

Ядуурлын шугамын түвшин өөрчлөгдөхөд ядуурлын хэмжүүрүүд хэр зэрэг мэдрэмжтэй байгааг тодорхойлох нь ядуурлыг бүрэн ойлгоход зайлшгүй чухал. Ядуурлын шугамыг өсгөх юмуу бууруулахад (дээш, доош зөөхөд) ядуурлын хамралтын хүрээ хэр зэрэг өөрчлөгдөхийг тооцоолохын тулд нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалтын функцийг зураг дээр дүрсэлж харъя.

Зураг 1.1 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт

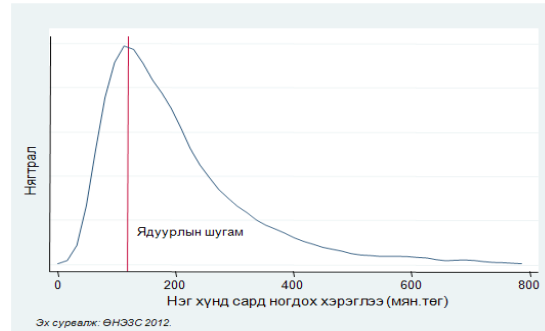

Хэрэглээг хэвтээ тэнхлэг, хэрэглээний тухайн түвшинд харгалзах хүн амын тооны өсөн нэмэгдэх хувь хэмжээг босоо тэнхлэгээр илэрхийллээ. Хэрэглээний ямар нэг түвшинг сонгоод ядуурлын түвшин гэж үзэх юм бол уг шугамаар тодорхойлогдох ядуурлын хамралтын хүрээний түвшинг энэ муруй илэрхийлэх учир үүнийг “Ядуурлын хамралтын хүрээний муруй” гэж үзэж болох юм. Нэг хүний сарын хэрэглээний хэмжээ 118 668 төгрөгийг ядуурлын шугам гэж үзвэл нийт хүн амын 27.4 хувь нь ядуу байна. Дээрх түвшний орчимд тархалтын муруй эгц байгаа нь ядуурлын энэ шугамыг бага зэрэг өөрчлөхөд л ядуурлын хамралтын хүрээ нэлээн хэмжээгээр өөрчлөгдөх магадлалтайг харуулж байна. Эндээс ядуу бус хүн амын дотор ядуурлын шугамд ойр хэрэглээтэй хүмүүс нэлээн хувийг эзэлж байна гэж харж болохоор байна.

Ядуурлын шугамын ойролцоо байгаа өрхүүдийн төвлөрлийг нягтралын функц хэмээх өөр нэгэн ойлголт ашиглан тайлбарлая.¹ Зураг 1.2-т нэг хүнд ногдох хэрэглээний хэмжээгээр тооцсон нягтралыг дүрслэн харууллаа. Эндээс ядуурлын шугамын ойролцоо байгаа тархалтын 2 чухал онцлог шинж харагдаж байна. Үүнд: Нэгдүгээрт, ядуурлын шугамын ойролцоо их хэмжээний төвлөрөл байна. Хоёрдугаарт, хүн амын дийлэнхийн хэрэглээний түвшин нь ядуурлын шугамнаас доош байх магадлал их байгаа нь ядуурлын

шугамыг нэмэгдүүлэх тохиолдолд ядуурлын хэмжүүрүүдэд гарч байгаа өөрчлөлтийн хэмжээ нь тухайн шугамыг бууруулахад гарах өөрчлөлтөөс бага байгааг харуулж байна.

Зураг 1.2 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний нягтралын функц

Ядуурлын шугамыг өсгөж, бууруулж авсан ядуурлын 3 хэмжүүрийн тооцоог Хүснэгт 1.2-оос харж болно. Тухайлбал, ядуурлын шугам 10 хувиар нэмэгдэж мөн хэмжээгээр буурсан интервалын хооронд хүн амын 11.8 хувь нь оршиж байхад, ядуурлын шугам 20 хувиар нэмэгдэж, буурсан интервалын хооронд хүн амын 23.3 хувь нь ногдож байна.

Хүснэгт 1.2. Ядуурлын шугамын ялгавартай түвшингүүд дэх ядуурлын үндсэн хэмжүүрүүд

Ядуурлын шугамыг хувилсанаар	Ядуурлын		
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгий-рэлт	Мэдрэмж
150	53.6	18.5	8.4
140	49.1	16.1	7.1
130	44.1	13.8	5.9
120	38.9	11.5	4.7
110	33.4	9.2	3.6
100	27.4	7.1	2.7
90	21.6	5.2	1.8
80	15.6	3.5	1.2
70	10.5	2.1	0.7
60	6.1	1.1	0.3
50	2.8	0.5	0.1

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хэрвээ ядуурлын шугам 30 хувиар өсвөл ядуурлын шугам 154269 төгрөг

¹ Нягтралын функцийг ойлголт нь ерөнхийдөө гистограммын ойлголттой ойролцоо. Энгийн гистограммууд сонгож авсан үзүүлэлтүүдийг тэнцүү урттай хэд хэдэн завсарт хуваан завсар бүрт харгалзах давтамжтай нь тэнцүү өндөртэй босоо тэгш өнцөгтүүдийг байгуулна. Нягтралын функцийг “тэгшитгэсэн” гистограмм гэж үзэж болох юм. Энэ нь нягтрал буюу харгалзах давтамжийг завсар бүр дээр биш цэг бүр дээр тооцдог. Тиймээс хэрэглээний хувьд үзвэл хэрэглээний түвшин бүрийн хоорондох зай бол тэр завсарт байгаа хүн амын хувь юм. (муруйгаас доош байгаа нийт зайг хүн амын 1 буюу 100 хувь гэж үзнэ.)

буюу ядуурлын хамралтын хүрээ 44.1 хувь болж нэмэгдэх, 30 хувиар буурсан бол ядуурлын шугам 83068 төгрөг буюу ядуурлын хамралтын хүрээ 10.5 хувь болж буурах байжээ. Нөгөө талаас ядуурлын шугам өсөхөд гарч байгаа ядуурлын хамралтын хүрээний өөрчлөлт нь ядуурлын шугам буурахад гарч байгаа өөрчлөлтөөс бага зэрэг өндөр байна.

1.3 Ядуурлын тархалт, газар зүйн байршлаар

Улс орны хэмжээнд ядуурал хэрхэн тархсан байна вэ? Энэхүү тайланд Монгол Улсыг газар зүйн хувьд бүс нутгаар, хот ба хөдөөгөөр, суурьшлаар авч үзлээ. Засгийн газраас бүс нутгуудын эдийн засгийн хөгжлийг хурдасгах оновчтой бодлого боловсруулан хэрэгжүүлэх зорилгоор улс орноо эдийн засгийн таван бүс болгон авч үздэг.

Хүснэгт 1.3-т ядуурлын хэмжүүрүүдийг Баруун, Хангайн, Төвийн, Зүүн болон Улаанбаатар гэсэн таван бүс нутгаар харуулав.² Нийслэл хот болон Төвийн бүсэд ядуурал хамгийн бага буюу нийт хүн амынх нь 19.8-28.1 хувь нь ядуу байна. Баруун, Хангай болон Зүүн бүсэд ядуурлын хамралтын хүрээ хамгийн өндөр буюу нийт хүн амынх нь 32.5-38.6 хувь нь ядуу байна. Ядуу хүмүүсийн тархалтыг судалж үзэхэд Баруун бүсэд хүн амын 12.6 хувь оршин суудаг хэдий ч ядуучуудын 16.0 хувь нь, Хангайн бүсэд хүн амын 18.5 хувь оршин суудаг боловч ядуучуудын 27.1 хувь нь, Төвийн бүсэд хүн амын 16.3 хувь амьдарч байгаа ч ядуучуудын 15.6 хувь нь, Зүүн бүсэд хүн амын 6.7 хувь нь оршин суугаа боловч ядуучуудын 8.9 хувь нь тус тус амьдардаг байна. Харин Улаанбаатар хотод нийт хүн амын 46.0 хувь нь, ядуучуудын 32.3 хувь нь амьдарч байна.

Хүснэгт 1.3. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, бүсээр

	Улсын дундаж	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаанбаатар
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	32.5 (2.0)	38.6 (1.8)	28.1 (1.6)	33.3 (2.5)	19.8 (1.2)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	7.7 (0.6)	10.1 (0.6)	7.2 (0.5)	9.9 (1.0)	5.2 (0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	2.6 (0.3)	3.8 (0.3)	2.7 (0.2)	4.0 (0.5)	2.0 (0.2)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>						
Хүн амын хувь (%)	100.0	12.6	18.5	16.3	6.7	46.0
Хүн ам ('000)	2 867.7	361.0	530.2	467.0	191.4	1 318.1
Нийт ядуучууд (%)	100.0	16.0	27.1	15.6	8.9	32.3
Ядуучууд ('000)	785.3	126.0	213.0	122.3	70.3	253.7
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	4.1	3.5	3.4	3.6	3.7
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	42.8	38.1	39.5	37.7	37.4
Хүүхэд (өрхөд эзлэх хувь)	24.9	30.6	24.5	23.7	24.3	24.2
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	44.2	44.7	45.9	45.9	45.0
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх	78.9	85.2	82.3	76.7	78.9	76.3
Хотжилт (%)	66.2	35.4	41.3	35.6	45.9	100.0

Санамж: 2012 оны нийт хүн амын тоо нь Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогын мэдээлэл дээр үндэслэсэн бөгөөд 2012 оны жилийн эцсийн байдлаарх тооцоо юм. Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

² Баруун бүсэд Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Завхан, Увс, Ховд аймгууд, Хангайн бүсэд Архангай, Баянхонгор, Булган, Өвөрхангай, Хөвсгөл, Орхон аймгууд, Төвийн бүсэд Дорноговь, Дундговь, Өмнөговь, Говьсүмбэр, Сэлэнгэ, Төв, Дархан-Уул аймгууд, Зүүн бүсэд Дорнод, Сүхбаатар, Хэнтий аймгууд багтдаг.

Хэдийгээр Улаанбаатар хотод ядуурлын хамралтын хүрээ хамгийн бага буюу 19.8 хувь байгаа боловч

ядуучуудын 11.8 хувь нь, хөдөөд нийт хүн амын 21.1 хувь нь, ядуучуудын 32.1 хувь нь амьдарч байна.

Хүснэгт 1.4. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, суурьшлаар

	Улсын дундаж	Хот			Хөдөө		
		Нийт	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Нийт	Сумын төв	Хөдөө нутаг
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	23.2 (0.9)	19.8 (1.2)	30.4 (1.5)	35.5 (1.3)	27.5 (1.5)	39.8 (1.8)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	6.2 (0.3)	5.2 (0.4)	8.5 (0.6)	8.8 (0.4)	7.3 (0.5)	9.6 (0.6)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	2.4 (0.2)	2.0 (0.2)	3.3 (0.3)	3.2 (0.2)	2.8 (0.3)	3.3 (0.2)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>							
Хүн амын хувь (%)	100.0	67.2	46.0	21.2	32.8	11.7	21.1
Хүн ам ('000)	2 867.7	1 926.6	1 318.1	608.5	941.1	336.1	605.0
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин(%)	100.0	56.2	32.3	23.9	43.8	11.8	32.1
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын тоо ('000)	785.3	441.2	253.7	187.5	344.1	92.4	251.7
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.7	3.7	3.6	3.6	3.5	3.6
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	38.0	37.4	39.3	39.6	37.5	40.8
Хүүхэд (өрхөд эзлэх хувь)	24.9	24.3	24.2	24.7	26.1	24.3	27.1
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	45.3	45.0	46.1	44.5	45.8	43.7
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх	78.9	76.8	76.3	77.7	82.8	76.1	86.5

Санамж: 2012 оны нийт хүн амын тоо нь тухайн оны жилийн эцсийн хүн амын тоон дээр үндэслэсэн тооцоо юм.

Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав. Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

бусад бүсүүдтэй харьцуулахад хамгийн их ядуучууд буюу 253.7 мянган ядуу хүмүүс амьдарч байна. Хүснэгт 1.4-т ядуурлын байдлыг дөрвөн үндсэн суурьшлаар харууллаа. Хотод ядуурал хөдөөгөөс нэлээн бага буюу хамралтын хүрээ нь 23.2 хувь, хөдөөд 35.5 хувь байна. Хотыг суурьшлаар нь авч үзвэл ядуурлын хамралтын хүрээ Улаанбаатар хотод аймгийн төвүүдийнхээс бага байна. Хөдөөг суурьшлаар нь авч үзвэл сумын төвд хөдөө нутгийг бодвол ядуурал бага байна. Хотод нийт хүн амын 67.2 хувь нь, ядуучуудын 56.2 хувь нь амьдарч байна. Харин сумын төвд нийт хүн амын 11.7 хувь нь,

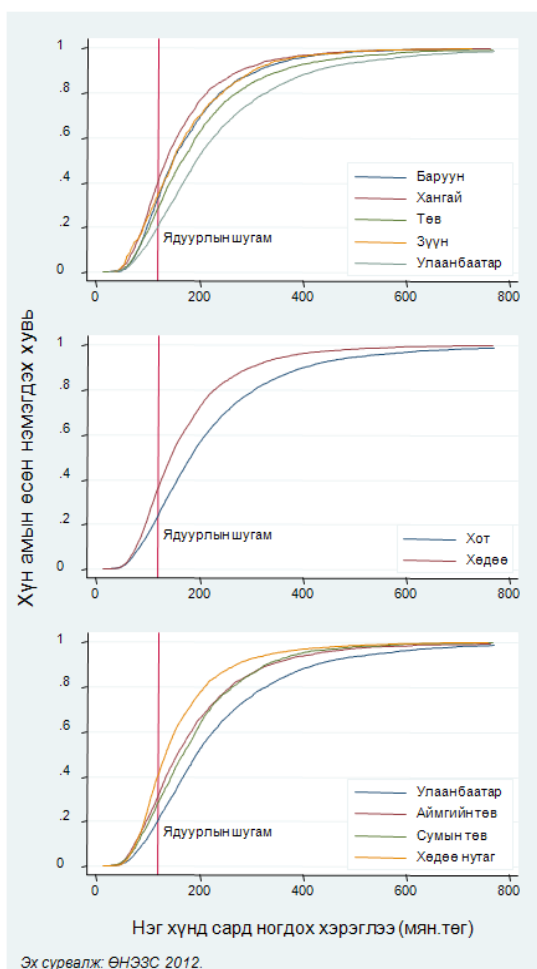
Дээрх үр дүнгүүд ядуурлын шугамын түвшингээс хэр зэрэг хамаарч байна вэ? Таамаглал дэвшүүлэх шинжилгээний аргыг ашиглан харьцуулах боломжтой ядуурлын шугамуудыг гаргаж авдаг. График³ ашиглан уг хэрэглээний тархалтыг бүхэлд нь авч үзье (Зураг 1.3).

Бүс нутгаар нь авч үзвэл Хангай, Зүүн, Баруун бүсэд ядуурал хамгийн их байна. Хангай, Зүүн, Баруун бүс нутгуудын хувьд 2012 онд ядуурлын шугам байгаагаасаа нэмэгдэж гарсан ч ядуурлын хамралтын хүрээ нэг ижил хандлагатай өсөхөөр байна.

³ Нэг графикт 2 ба түүнээс дээш суурьшлаар нэг хүнд ногдох хэрэглээг дүрсэлснээр хамгийн давуу талтай байгаа суурьшлыг тодорхойлж болох юм.

Улаанбаатар хот, Төвийн бүсийн ядуурлын хамралтын хүрээ хамгийн бага мөн хоорондоо адилхан байгаа нь ядуурлын шугам байгаагаасаа нэмэгдсэн ч, буурсан ч энэ 2 бүсийн ядуурлын шугам хоорондоо тун ойролцоо гарахаар байгааг зургаас харж болно. Хот, хөдөө гэсэн байршлаар нь харьцуулахад өмнөх жилүүдэд харагдаж байсан хандлага тэр хэвээр буюу хөдөөгийн хүн амын ядуурлын хамралт хотынхоос түрүүлж өсөхөөр байна.

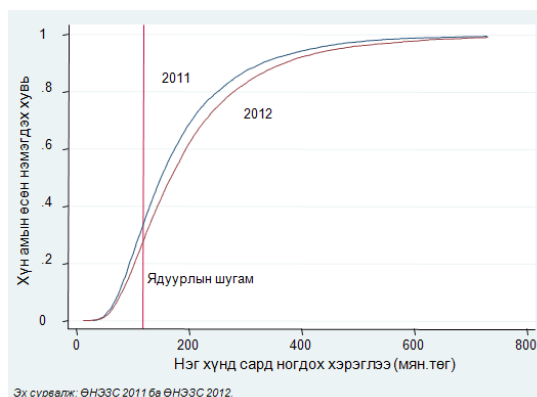
Зураг 1.3 Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт

1.4 Цаг хугацааны харьцуулалт ядуурлын шугамын түвшнээс хамаарах нь

Цаг хугацааны өөрчлөлтөнд хүн амын хэрэглээний тархалт ядуурлын шугамын түвшингээс хэрхэн хамаарч байгааг таамаглал дэвшүүлэх шинжилгээний аргаар тодруулж болно.

Зураг 1.4 Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт 2011, 2012 он

Зураг 1.4-өөс харахад 2012 оны хэрэглээний тархалт 2011 оныхоос доогуур байна. Өөрөөр хэлбэл 2012 оны ядуурал 2011 оныхоос харьцангуй бага байна. Тархалтын нэлээн дээд хэсэг буюу нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ зургаан зуун мянган төгрөгнөөс дээш үед хоёр муруй давхцсан байна.

1.5 Тэгш бус байдал

Хүснэгт 1.5-д Жини коэффициент болон Ерөнхий Энтропийн индексүүдийг⁴ харуулав. Тэгш бус байдлын үзүүлэлтүүд хотод хөдөөгөөс илүү өндөр байна. Улсын хэмжээнд Жини коэффициент 0.34 байсан бол, хотод 0.34, хөдөөд 0.31 байна.

⁴ Тэгш бус байдлын Ерөнхий Энтропи ангийн хэмжүүрүүдийг $GE(\alpha)$ гэж тэмдэглэдэг. α утга ихсэх (багсах) тусам тархалтын дээд (доод) хэсэг дэх хэрэглээний өөрчлөлтөөс энэ үзүүлэлт илүү хүчтэй хамаардаг. Жини коэффициент нь тархалтын дунд хэсэг дэх хэрэглээний өөрчлөлтөөс илүү хамаардаг. Энэ гурван индекс гурвуулаа тэгээс нэг хүртэл утга авах бөгөөд утга нь өсөх тусам тэгш бус байдал их байна.

Суурьшлаар нь авч үзвэл Улаанбаатар хотод хамгийн өндөр буюу 0.34 байхад хөдөө нутагт хамгийн бага буюу 0.30 байна. Харин бүсүүдийн хувьд Төвийн бүсэд хамгийн өндөр буюу 0.33 байхад бусад бүсүүдэд ойролцоо байна. Өмнөх үетэй харьцуулахад улсын хэмжээнд нэг хүнд ногдох хэрэглээний тэгш бус байдалд бараг өөрчлөлт гараагүй байна. Хот, хөдөөд энэ хандлага мөн

Тэгш бус байдлыг тодорхойлох өөр нэг үндсэн үзүүлэлт нь хүн амыг хэрэглээний түвшнээр нь тэнцүү бүлэгт хуваах арга юм. Хүн амыг нэг хүнд ногдох хэрэглээний хэмжээгээр нь эрэмбэлэн, 10 хувиар буюу тэнцүү 10 бүлэгт хувааж, бүлэг бүрийн дундаж хэрэглээний нийт хэрэглээнд эзлэх хувь хэмжээг тооцож гаргаж үзэхэд хүн амын хамгийн бага хэрэглээтэй 10 хувь

Хүснэгт 1.5. Тэгш бус байдал ба дундаж хэрэглээ, 2012 он

	Тейлийн индекс	Жини коэффициент	GE(2)	Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ
Улсын дундаж	0.20	0.34	0.28	207 235
Хот	0.21	0.34	0.29	224 308
Хөдөө	0.16	0.31	0.21	173 780
Улаанбаатар	0.20	0.34	0.28	240 160
Аймгийн төв	0.19	0.33	0.28	191 386
Сумын төв	0.16	0.31	0.19	194 518
Хөдөө нутаг	0.16	0.30	0.21	162 764
Баруун	0.15	0.30	0.18	179 676
Хангай	0.17	0.31	0.22	165 163
Төв а)	0.20	0.33	0.30	202 886
Зүүн	0.17	0.31	0.21	176 807

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

GE(a) индексээр тэгш бус байдлын хэмжүүрүүдийн Ерөнхий Энтропи ангийг тэмдэглэсэн бөгөөд а-ийн утга их (бага)байх тусам тархалтын дунд хэсэгт хэрэглээний ялгавраас бүр их хамааралтай болдог.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

адил байна. Суурьшлаар нь харвал өнгөрсөн хугацаанд Улаанбаатарт тэгш бус байдал өөрчлөгдөөгүй. Харин аймгийн төвд 2011 онд Жини коэффициент 0.34 байсан бол 0.33, сумын төвд 0.33 байсан бол 0.31 болж тус тус буурсан байна. Харин хөдөө нутагт 0.29 байснаа 0.30 болж тэгш бус байдал бага зэрэг өсчээ.

нийт хэрэглээнд 3.1 хувь эзэлж байхад хамгийн чинээлэг 10 хувь нь 26.2 хувийг эзэлж байна. (Хавсралт Г-ийн Хүснэгт Г.4.)

1.6 Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь

Дундаж хэрэглээ өсөх, хэрэглээний тэгш бус байдал ихсэх нь ядууралд хэрхэн нөлөөлдөг вэ? Бусад хүчин зүйлүүд өөрчлөгдөөгүй байхад хэрэглээ өссөнөөр ядуурал буурч, харин тэгш бус байдал өссөнөөр ядуурал нэмэгдэх хандлагатай байдаг. Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваан үзсэнээр дээрхи хандлагыг бүр тодорхой харж болно.⁵ Бодит дундаж хэрэглээ өөрчлөгдөж, харин харьцангуй тэгш бус байдал өөрчлөгдөөгүй нөхцөлд үүсэх өөрчлөлт нь ядуурлын өөрчлөлтийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Харин харьцангуй тэгш бус байдал өөрчлөгдөж, бодит дундаж хэрэглээ өөрчлөгдөөгүй үед үүсэх өөрчлөлтийг ядуурлын өөрчлөлтийн тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг гэж үзнэ. Хүснэгт 1.7-д ядуурлын өөрчлөлтийг дээрх бүрэлдэхүүний бүтцээр харууллаа.

Улсын хэмжээнд өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг нь ядуурал буурахад хүчтэй нөлөө үзүүлжээ. Жишээ нь, 2011 болон 2012 оны хооронд ядуурлын хамралтын хүрээ улсын хэмжээнд 6.3 пунктээр буурчээ. Хэрэв энэ хугацаанд харьцангуй тэгш бус байдлууд өөрчлөгдөөгүй бол хэрэглээний өсөлтийн улмаас ядуурал 6.2 пунктээр буурах байлаа. Хэрэв энэ хугацаанд бодит дундаж хэрэглээ өсөөгүй бол тэгш бус байдал даамжирснаас болж ядуурал 0.1 пунктээр л буурах байжээ. Эдгээр хоёр хүчин зүйлийн нөлөөллөөр ядуурлын цэвэр бууралт 6.3 пункт болжээ. Ядуурлын бусад хоёр индексийн хувьд ч үүнтэй төстэй үр дүн гарч байна. Хотод

ядуурал 5.3 пунктээр буурсан бөгөөд зөвхөн өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг хотын ядуурал буурахад нөлөөлжээ. Хөдөөгийн хувьд ядуурал буурахад эдгээр хүчин зүйл хоёул нөлөөлсөн бөгөөд үүнээс өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг хөдөөгийн ядуурал буурахад голлон нөлөөлжээ. Суурьшлуудаар тооцож үзэхэд Улаанбаатар хот болон хөдөөд өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг ядуурал буурахад нөлөөлжээ. Хэрвээ энэ хугацаанд бодит дундаж хэрэглээ өсөөгүй бол Улаанбаатар хотод ядууралд өөрчлөлт орохгүй харин хөдөөд ядуурал өсөх байжээ. Аймгийн төв болон сумын төвд өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүд хоёул ядуурал буурахад нөлөөлсөн байна. Хэрэглээний өсөлт нь Баруун, Хангайн болон Зүүн бүсэд өндөр байгаа бөгөөд үүний үр дүнд тухайн гурван бүсийн ядуурлын хамралтын хүрээ нэлээд буурсан байна. Төвийн бүсийн хэрэглээнд өөрчлөлт ороогүй байна. Ерөнхийдөө ядуурлын хамралтын хүрээний өөрчлөлтөнд өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсгийн өөрчлөлт голлон нөлөөлсөн байгааг дээрх үр дүнгүүд харуулж байна.

⁵ "Ядуурлын харьцуулалт" гарын авлага, Мартин Раваллион (1992)

Хүснэгт 1.6. Ядуурлын өөрчлөлтийг өсөлтийн болон тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд хуваах нь, 2011; 2012 он

	Ядуурлын		
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж
Улсын дундаж			
Ядуурлын өөрчлөлт	-6.3	-2.0	-0.8
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-6.2	-2.3	-1.0
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-0.1	0.2	0.2
Хот			
Ядуурлын өөрчлөлт	-5.3	-1.5	-0.6
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-5.3	-1.9	-0.8
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	0.0	0.4	0.3
Хөдөө			
Ядуурлын өөрчлөлт	-7.8	-3.0	-1.3
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-7.6	-3.0	-1.4
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-0.2	0.0	0.0
Улаанбаатар			
Ядуурлын өөрчлөлт	-5.9	-1.5	-0.5
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-5.9	-2.0	-0.8
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	0.0	0.5	0.3
Аймгийн төв			
Ядуурлын өөрчлөлт	-4.0	-1.5	-0.7
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-2.9	-1.1	-0.5
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-1.1	-0.4	-0.2
Сумын төв			
Ядуурлын өөрчлөлт	-8.4	-2.6	-1.0
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-5.4	-2.0	-0.9
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-3.0	-0.7	-0.1
Хөдөө нутаг			
Ядуурлын өөрчлөлт	-7.6	-3.2	-1.5
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-9.5	-3.8	-1.7
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	1.9	0.5	0.2
Баруун			
Ядуурлын өөрчлөлт	-7.8	-3.5	-1.8
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-11.5	-4.3	-1.9
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	3.7	0.8	0.1
Хангай			
Ядуурлын өөрчлөлт	-10.5	-3.5	-1.4
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-9.3	-3.7	-1.7
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-1.2	0.2	0.3
Төв а/			
Ядуурлын өөрчлөлт	-0.1	-0.3	-0.1
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	0.0	0.0	0.0
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-0.1	-0.3	-0.1
Зүүн			
Ядуурлын өөрчлөлт	-6.8	-2.2	-0.9
Өсөлтийн бүрэлдэхүүн хэсэг	-4.5	-1.8	-0.9
Тэгш бус байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг	-2.3	-0.4	0.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2011, ӨНЭЗС 2012.

2.

АЖ БАЙДЛЫН ДҮР ТӨРХ.

Аж байдлын дүр төрх нь хүн амын янз бүрийн бүлгүүдэд амьжиргааны түвшин ямар байгааг харуулдаг. Энэ бүлэгт ядуурлын шинж чанар, тэдгээр нь өрхийн ялгаатай байдал болон аж байдлын бусад үзүүлэлтүүдтэй хэрхэн холбогдож байгааг харуулж, ядуурлын ерөнхий төрхийг авч үзнэ. Ингэснээр ядуучуудыг ядуу бус хүмүүсээс ялгах, ядуу хүн гэж хэн бэ, тэдний хүмүүний капитал, эзэмшиж буй эдийн засгийн нөөц баялгийн түвшин, амьдарч байгаа сууцны чанар, хүртэж буй нийгмийн хамгаалал, эрхэлж байгаа ажлын төрөл зэргийг тодорхойлох бололцоотой болох юм. Энэ нь ядуурлыг бууруулах оновчтой арга замыг төлөвлөхөд шаардлагатай мэдээллийг бий болгоход чухал ач холбогдолтой юм.

2.1 Хэрэглээний хэв шинж

Ядуурлын дүр төрхийг тодорхойлохын тулд юуны өмнө хүн амын аж байдлын харьцуулж болохуйц үзүүлэлтүүдийг сонгох шаардлагатай. Бид өрхийн нэг хүнд ногдох хэрэглээг хүн амын аж байдлыг тодорхойлох үзүүлэлт болгон сонгов.

Судалгааны дүнгээр Монгол улсын нэг хүнд ногдох сарын хэрэглээ 2012 онд дунджаар 207 235 төгрөг⁶ байна. Хүн амын дундаж хэрэглээг зардлын үндсэн бүлгүүдээр болон хот, хөдөө, бүс нутгаар Хүснэгт 2.1-д харуулав. Хот, суурин газрын хүн амын хэрэглээний түвшин хөдөөнийхөөс 29 хувиар их байна. Үүнийг хүн амын суурьшлаар авч үзвэл хот суурин газраас хөдөөрүү шилжих тусам хэрэглээний түвшин багасчээ. Бүсүүдийг хэрэглээний түвшингээр нь эрэмбэлэн үзвэл Төв, Баруун, Зүүн, Хангайн гэсэн өмнөх жилүүдийн хандлага хэвээрээ байна.

Хүн амын хэрэглээний бүтцийг хүснэгтийн доод хэсэгт үзүүлээ. Хүнс нь нийт хэрэглээний 34.3 хувийг эзлэх гол бүрдэл хэсэг болж байгаа нь хэвээр боловч нийт хэрэглээний дүнд эзлэх хувь хэмжээ нь хот, хөдөөд нэлээд ялгаатай болсон байна. Хот суурин газрын аж байдлын түвшин хөдөөнийхөөс өөр бөгөөд хүнсний бүтээгдэхүүний хувийн жин нь ерөнхийдөө бага байдаг. Нийслэл хот, аймгийн төвд хүнсний хувь хэмжээ нь ойролцоо буюу 30 орчим хувь байна. Харин сумын төв болон хөдөөд хүнсний хэрэглээний нийт хэрэглээнд эзлэх хувийн жин хоорондоо нилээн ялгаатай байна. Бүс нутгуудын хувьд хүнсний хувь хэмжээ ерөнхийдөө ойролцоо буюу 37-оос 39 хувь байна.

Хүнсний бус нэр төрлүүдийн дотроос хамгийн том бүрэлдэхүүн хэсэг нь гутал, хувцасны зардал бөгөөд улсын дунджаар нийт хэрэглээний 16.6 хувийг эзэлж байна. Энэ хэмжээ хот, хөдөөд өмнөх оныхоос өссөн бөгөөд хотод 15.6 хувь, хөдөөд 19.2 хувь байна. Тээвэр, холбооны зардал нь нийт хэрэглээний 13.1 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд нийслэл хотод хамгийн өндөр, харин бусад гурван суурьшилд ойролцоо байна. Боловсролын зардал нь нийт хэрэглээний 5.0 хувь болж байгаа бөгөөд бүх байршилд харьцангуй ойролцоо байгаа юм. Сууцны хэрэглээ нь нийт хэрэглээний 6.6 хувь болж байгаа бөгөөд хотод 8.4 хувь, хөдөөд 2.0 хувь байна. Эрүүл мэндийн зардал 5.1 хувь ба хот, хөдөөд ойролцоо байгаа бөгөөд суурьшлаар харвал аймгийн төвд харьцангуй өндөр буюу 7.2 хувьтай байна. Бүсийн хувьд Баруун бүсэд хамгийн их буюу 6.7 хувь, Хангайн ба Зүүн бүсэд хамгийн бага буюу 5.0 хувь байна. Халаалтын зардал нийт хэрэглээний 4.3 хувь болж байгаа бөгөөд хотод 4.8 хувь, хөдөөд 3.3 хувь байна. Ус, цахилгаан, гэрэлтүүлэг ээрэг ахуйн хэрэглээ 2.7 хувь болж байна. Нийт хэрэглээний үлдсэн 12.3 хувь нь амралт чөлөөт цаг, гоо сайхан, удаан эдэлгээт бараа болон архи, тамхинд ноогдож байна.

Ядуу болон ядуу бус хүмүүсийн хэрэглээний байдал ихээхэн ялгаатай байна (Хүснэгт 2.2).

⁶ Энэхүү тайлангийн мөнгөн дүнгээр илэрхийлэгдсэн мэдээлэл нь 2012 оны зэрэгцүүлсэн үнээр тооцогдсон болно.

Хүснэгт 2.1. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, төгрөгөөр

Хэрэглээ, төгрөг	Улсын дундаж					Суурьшлаар					Бүс нутаг				
	Хот	Хөдөө	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн	
															Хөдөө
Хүнс	71 118	69 736	73 827	75 243	58 298	72 565	74 497	69 515	60 598	74 724	69 044				
Согтууруулах ундаа, тамхи	2 734	2 199	3 784	2 066	2 473	4 042	3 646	3 562	2 972	3 533	2 996				
Боловсрол	10 357	11 466	8 182	10 981	12 475	11 434	6 455	11 324	9 147	9 890	8 914				
Эрүүл мэнд	10 522	11 579	8 450	10 528	13 761	9 434	7 928	12 005	8 191	12 947	8 835				
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	5 693	6 610	3 897	7 143	5 505	4 888	3 371	4 048	4 527	5 010	4 378				
Түрээс 2/	13 721	18 923	3 529	22 741	10 992	5 140	2 673	4 261	6 498	8 451	6 081				
Халаалт 3/	8 992	10 652	5 739	11 576	8 732	7 940	4 570	7 467	6 853	6 785	6 243				
Үйлчилгээ 4/	5 532	7 279	2 108	7 998	5 786	3 845	1 186	2 627	3 383	4 668	3 294				
Хувцас	34 404	34 974	33 287	34 425	36 115	39 316	30 084	33 508	33 270	38 576	30 264				
Тээвэр холбоо	27 051	31 897	17 555	37 056	21 183	19 504	16 519	17 530	16 719	22 083	21 038				
Бусад 5/	17 111	18 993	13 422	20 402	16 066	16 410	11 835	13 829	13 005	16 219	15 720				
Нийт	207 235	224 308	173 780	240 159	191 386	194 518	162 764	179 676	165 163	202 886	176 807				
Хувийн жин, хувь															
Хүнс	34.3	31.1	42.5	31.3	30.4	37.3	45.8	38.7	36.7	36.8	39.1				
Согтууруулах ундаа, тамхи	1.3	1.0	2.2	0.9	1.3	2.1	2.2	2.0	1.8	1.7	1.7				
Боловсрол	5.0	5.1	4.7	4.6	6.5	5.9	4.0	6.3	5.5	4.9	5.0				
Эрүүл мэнд	5.1	5.2	4.9	4.4	7.2	4.9	4.9	6.7	5.0	6.4	5.0				
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	2.7	2.9	2.2	3.0	2.9	2.5	2.1	2.2	2.7	2.5	2.5				
Түрээс 2/	6.6	8.4	2.0	9.5	5.7	2.6	1.6	2.4	3.9	4.2	3.4				
Халаалт 3/	4.3	4.8	3.3	4.8	4.6	4.1	2.8	4.1	4.2	3.3	3.5				
Үйлчилгээ 4/	2.7	3.2	1.2	3.3	3.0	2.0	0.7	1.5	2.1	2.3	1.9				
Хувцас	16.6	15.6	19.2	14.3	18.9	20.2	18.5	18.6	20.1	19.0	17.1				
Тээвэр холбоо	13.1	14.2	10.1	15.4	11.1	10.0	10.1	9.8	10.1	10.9	11.9				
Бусад 5/	8.3	8.5	7.7	8.5	8.4	8.4	7.3	7.7	7.9	8.0	8.9				
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0				

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

1/ Удаан эзэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээг мөнгөн дүнгээр илэрхийлэв.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, шахилгаан, усны хэрэглээг тооцсон бөгөөд телефон утсыг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт 2.2. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, үндсэн нэр төрлөөр, ядуурлын байдлаар, хот, хөдөөгөөр

	Нийт		Хот		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Хэрэглээ, төгрөг						
Хүнс	82 141	41 888	79 494	37 495	88 315	47 520
Согтууруулах ундаа, тамхи	3 255	1 352	2 567	980	4 860	1 829
Боловсрол	12 990	3 373	13 833	3 648	11 026	3 020
Эрүүл мэнд	13 783	1 874	14 403	2 247	12 335	1 396
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	7 269	1 517	8 205	1 341	5 083	1 743
Түрээс 2/	17 773	2 976	23 492	3 825	4 432	1 889
Халаалт 3/	10 150	5 919	11 558	7 658	6 867	3 690
Үйлчилгээ 4/	6 699	2 436	8 441	3 441	2 637	1 148
Хувцас	42 410	13 174	42 089	11 468	43 160	15 360
Тээвэр холбоо	34 616	6 990	39 162	7 894	24 012	5 830
Бусад 5/	21 163	6 367	22 673	6 836	17 640	5 765
Нийт	252 249	87 866	265 917	86 833	220 367	89 190
Хувийн жин, хувь						
Хүнс	32.6	47.7	29.9	43.2	40.1	53.3
Согтууруулах ундаа, тамхи	1.3	1.5	1.0	1.1	2.2	2.0
Боловсрол	5.1	3.8	5.2	4.2	5.0	3.4
Эрүүл мэнд	5.5	2.1	5.4	2.6	5.6	1.6
Удаан эдэлгээтэй бараа 1/	2.9	1.7	3.1	1.5	2.3	2.0
Түрээс 2/	7.0	3.4	8.8	4.4	2.0	2.1
Халаалт 3/	4.0	6.7	4.4	8.8	3.1	4.1
Үйлчилгээ 4/	2.7	2.8	3.2	4.0	1.2	1.3
Хувцас	16.8	15.0	15.8	13.2	19.6	17.2
Тээвэр холбоо	13.7	8.0	14.7	9.1	10.9	6.5
Бусад 5/	8.4	7.3	8.5	7.9	8.0	6.5
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

1/ Удаан эдэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээг мөнгөн дүнгээр илэрхийлэв.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээг тооцсон бөгөөд телефон утсыг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Ядуу болон ядуу бус хүмүүсийн хэрэглээний байдлыг авч үзэхэд нэгдүгээрт, ядуу бус хүн ам ядуучуудаас 3 дахин их хэрэглээтэй байна. Хоёрдугаарт, ядуу бус хүн амын хүнсний дундаж хэрэглээ ядуучуудын хүнсний дундаж хэрэглээнээс хоёр дахин их

боловч нийт хэрэглээ нь маш их зөрүүтэй учраас ядуучуудын хэрэглээнд хүнсний хувийн жин өндөр буюу 47.7 хувийг эзэлж байна. Ядуучуудын хүнсний хэрэглээ нь ядуу бус хүн амыг бодвол нийт хэрэглээнд илүү өндөр хувь эзэлдэг тул хүнсний бүтээгдэхүүний

үнийн өсөлт тэдэнд илүү хүндээр тусах нь тодорхой юм. Гуравдугаарт, ядуу бус хүн амын боловсролын дундаж зардал ядуучуудынхаас 4 дахин их боловч дүнд эзлэх хувь хэмжээгээр тийм ч ялгаатай биш байна. Дөрөвдүгээрт, ядуу бус хүн амын эрүүл мэндийн дундаж зардал ядуучуудынхаас 7 дахин өндөр бөгөөд хувь хэмжээний хувьд ч илүү байна. Тавдугаарт, ядуу бус хүн ам халаалтандаа ядуучуудаас илүү зардал гаргадаг боловч нийт хэрэглээнд эзлэх хувь хэмжээгээрээ ядуу хүн амынх илүү байна. Зургаадугаарт, ядуу бус хүн амын хувцасны зардал ядуучуудынхаас 3 дахин их боловч ядуу болон ядуу бус хүн амын хувцасны зардлын нийт хэрэглээнд эзлэх хувь хэмжээ ойролцоо байна. Эцэст нь тэмдэглэхэд, ядуу бус хүн ам тээвэр, холбооны зардалд ядуу хүн амыг бодвол харьцангуй ихийг зарцуулдаг байна.

2.2 Ядуурал улирлын хэлбэлзлээс хамаарах нь

Хүн амын хэрэглээний түвшин улирлаар хэлбэлзэхэд мал аж ахуй, газар тариалан эрхлэлтийн хүчин зүйлүүд хамгийн их нөлөөлдөг. Хүнсний хэрэглээний бүтэц нь улирлаар эрс өөрчлөгдөх буюу зун сүү, цагаан идээ, намар хүнсний ногоо, өвөл махыг түлхүү хэрэглэх боловч хавар ерөнхийдөө тарчигдуу байдаг. Намартаа сүү, цагаан идээ сайтай, махны хангамж бас сайжирдаг тул дөрвөн улирал дотроо хүнсний хэрэглээ хамгийн өндөр, харьцангуй элбэг, дэлбэг улирал юм.

Бид өмнөх тайлантай харьцуулах боломжийг хангахын тулд Монгол орны байгалийн дөрвөн улирлаар⁷ бус харин хуанлийн дөрвөн улирлаар дүн шинжилгээ хийлээ. Судалгаа явуулсан нэг жилийн хугацаанд хүн амын аж байдал бүх улирлын хувьд өөрчлөлт багатай, тогтвортой байсан гэж хэлж болох боловч гуравдугаар улирлын хувьд хүн амын амьжиргаа арай дээгүүр, сайн байсан гэдгийг Хүснэгт 2.3-аас харж болно. Ядуурлын хамралтын хүрээ нь судалгааны эхний улиралд 28.7 хувь байсан бол сүүлийн улирал буюу оны сүүлийн гурван сард 27.3 хувь болж буурсан бөгөөд ерөнхийд нь харахад хүн амын амьжиргаа сүүлийн хагас жилд сайжирсан байна. Ядуурал гуравдугаар улиралд харьцангуй бага буюу 24.7 хувьтай болж буурсан хэдий ч дөрөвдүгээр улиралд 2.6 пунктээр нэмэгдсэн байна.

⁷ Монгол улсад 6-8-р сарууд нь зун, 9-11-р сарууд нь намар, 12-2 сарууд нь өвөл, 3-5 сарууд нь хаврын улиралд тооцогддог.

Хүснэгт 2.3. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улирлаар

	Улсын дундаж	I улирал	II улирал	III улирал	IV улирал
		(2012 оны 1-3 сар)	(2012 оны 4-6 сар)	(2012 оны 7-9 сар)	(2012 оны 10-12 сар)
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	28.7 (1.6)	29.0 (1.6)	24.7 (1.5)	27.3 (1.5)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	7.6 (0.5)	8.0 (0.6)	6.2 (0.5)	6.7 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	2.8 (0.2)	3.2 (0.3)	2.3 (0.3)	2.4 (0.2)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>					
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	23.5	25.4	25.8	25.4
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	24.6	26.9	23.3	25.3
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.7	3.6	3.7	3.6
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	38.4	38.8	37.5	39.4
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.9	25.7	24.5	24.8	24.8
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	44.5	45.4	44.9	45.3
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.9	78.9	79.3	79.4	77.9
Хотжилт (%)	66.2	68.1	66.4	65.0	65.5

*Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.*

2.3 Өрхийн ам бүлийн бүтэц

Судалгаанд хамрагдсан өрхүүдийн ам бүлийн бүтэц хоорондоо ихээхэн ялгаатай байна. Зарим өрх нь үндсэн гэр бүлээс (эхнэр, нөхөр, хүүхдүүдээс бүрдсэн), нөгөө хэсэг нь өргөтгөсөн гэр бүлээс (эхнэр, нөхөр, хүүхдүүдээс гадна бусад хамаатнуудаас бүрдсэн) тус тус бүрдэж байхад зарим өрхүүд олон хүүхэдтэй, эсвэл зөвхөн өндөр настай хүмүүсээс бүрдсэн гэх мэтээр ялгаатай байна. Тиймээс ядуурал болон өрхийн ам бүлийн бүтцийн хооронд харилцан хамаарал байна уу? гэсэн асуулт гарч ирж байна. Хүснэгт 2.4-т өрхийн ам бүлийн тооноос шалтгаалж ядуурлын үзүүлэлтүүд хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг харуулав. Өрхийн ам бүлийн тоо нэмэгдэх тусам ядуурлын хамралтын хүрээ жигд өсч байна. Энэ хандлага нь аж байдлын үзүүлэлтийг нэг хүнд ногдох хэрэглээгээр авч байгаа

тохиолдолд тийм ч гайхмаар зүйл биш юм. Ганц бие хүний хувьд ядуу байх магадлал ойролцоогоор 4 хувь байна. Харин 2 ам бүлтэй өрхийн 9 хувь нь ядуу байна. Ийм өрхүүд нийт хүн амын 11 хувь, ядуучуудын 3 орчим хувийг эзэлж байна. Дундаж буюу 3-5 ам бүлтэй өрхүүдийн ядуурлын хамралтын хүрээ 14-32 орчим хувь болж байна. Эдгээр өрх нийт хүн амын 69 хувийг, ядуучуудын 60 хувийг эзэлж байна. Харин зургаан ам бүлтэй өрхийн 45 орчим хувь нь, долоогоос дээш ам бүлтэй өрхийн талаас илүү хувь нь ядуу байна. Эдгээр өрхөд амьдардаг хүмүүс нийт хүн амын 16 хувийг эзэлж байгаа боловч нийт ядуучуудын 28 хувийг бүрдүүлж байна. Наймаас дээш ам бүлтэй өрхүүдэд ядуурал их буюу 65 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байна. Ийм тооны ам бүлтэй өрх нийт хүн амын 4 хувийг, ядуучуудын 9 хувийг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 2.4. Ядуурал ба өрхийн ам бүлийн тоо

	Улсын дундаж	Өрхийн ам бүлийн тоо							
		1	2	3	4	5	6	7	8-аас дээш
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	4.0 (0.7)	8.7 (0.8)	14.5 (0.8)	23.3 (1.0)	32.0 (1.3)	44.6 (2.0)	55.6 (3.3)	65.0 (3.9)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	0.7 (0.2)	1.6 (0.2)	3.0 (0.2)	5.2 (0.3)	8.3 (0.4)	12.8 (0.7)	16.6 (1.3)	22.3 (2.0)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	0.2 (0.1)	0.5 (0.1)	0.9 (0.1)	1.7 (0.1)	3.1 (0.2)	5.0 (0.4)	6.7 (0.7)	10.1 (1.3)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>									
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	2.5	8.6	18.2	29.6	21.3	10.7	5.3	3.8
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	0.4	2.7	9.7	25.2	24.9	17.4	10.7	9.0
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	47.2	39.1	31.1	37.7	41.6	43.5	43.1	42.3
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.9	0.0	6.7	22.2	33.5	37.5	38.6	39.3	36.8
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	53.4	51.2	42.8	41.1	43.1	45.4	46.2	49.5
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.9	48.7	64.5	78.0	88.9	88.9	89.3	85.7	82.5

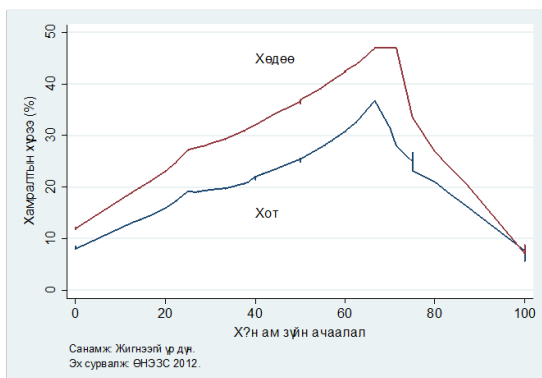
*Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.*

Өрхийн ам бүлийн байдалд дүн шинжилгээ хийх хоёр дахь арга нь хүн ам зүйн ачааллын харьцаанд үндэслэсэн арга юм. Өрхийн ам бүлийн бүтцийг судлахад энэ үзүүлэлтийг өргөн ашигладаг бөгөөд өрхийн хөдөлмөрийн бус насны гишүүдийг өрхийн нийт гишүүдийн тоонд харьцуулсан харьцаа юм.⁸ Өөрөөр хэлбэл өрхөд байгаа “тэжээлгэгчдийн” хувийн жинг илэрхийлнэ. Зураг 2.1-д ядуурлын хамралтын хүрээ болон хүн ам зүйн ачааллын хоорондын хамаарлыг харуулав.

Өрхийн ам бүлийн тоонд хүүхэд, өндөр настны эзлэх хувийн жин хөдөлмөр эрхэлж байгаа гишүүдийн хувийн жинтэй харьцуулахад өндөр байх нь “орлого олж буй” гишүүд өөрөөсөө гадна тодорхой тооны хүнийг тэжээж байгааг харуулах бөгөөд өрхийн гишүүн бүрт ногдох орлого ба хэрэглээний түвшин буурч ядуурал нэмэгдэнэ. Онолын хувьд хүн ам зүйн ачааллын харьцаа их байх тусам тухайн өрх ядууралд илүү өртөмтгий байна. Гэвч судалгааны дүнгээр энэ харьцаа нь 75 хувь хүртлээ ядуурлыг өсгөж байгаа хэдий ч 75-аас их үед ядуурал буурч байна. Энэ тохиолдолд эдгээр өрх нь ихэвчлэн ажил эрхэлж буй эсвэл тэтгэвэр авдаг, мөн хамаатнуудаасаа тусламж авдаг зэрэг тогтмол орлоготой өндөр настнуудаас бүрдсэн байдаг тул ядууралд өртөх нь багасч байгааг харуулж байгаа юм.

⁸ Үүний зэрэгцээ хөдөлмөрийн бус насны хүн ам ба хөдөлмөрийн насны хүн амын харьцаа буюу ерөнхийдөө 15, түүнээс доош насны ба 65, түүнээс дээш насны хүн амыг 15-64 насны хүн амд харьцуулсан харьцаагаар тодорхойлж болно. Тиймээс энэ нь өрхийн “орлого ологч” бүрт хэдэн тэжээгдэгч ногдож байгааг илэрхийлдэг. Гэхдээ Монгол Улсын нөхцөлд хөдөлмөрийн насыг тодорхойлохдоо өөр ангилал баримталдаг бөгөөд 16-59 насны эрэгтэйчүүд, 16-54 насны эмэгтэйчүүдийг хөдөлмөрийн насны хүн амд тооцдог.

Зураг 2.1. Ядуурал ба хүн ам зүйн ачааллын харьцаа

2.4 Өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдал

Ядуурлын талаарх зарим харьцуулалтыг хийхийн тулд өрхийн тэргүүлэгчийн тодорхой шинж байдлаар

нь өрхүүдийг ангилах нь практикт элбэг байдаг.⁹ Зарим сул тал байдаг ч энэ нь өрх хоорондын харьцуулалтыг хийх энгийн боловч чухал аргын нэг мөн.¹⁰

Өрхийн эдийн засгийн гол эх үүсвэр болон амьжиргааны байдлыг ихэнх тохиолдолд тодорхойлж байдаг өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдалтай тухайн өрхийн ам бүлийн байдал, амьжиргааны түвшний асуудал зайлшгүй хамааралтай. Энэ бүлэгт өрхийн тэргүүлэгчийн нас, хүйс, боловсролын түвшин, ажил эрхлэлт, шилжилт хөдөлгөөний байдлыг ядууралтай холбон авч үзэв.

2.4.1 Нас

Өрхийн тэргүүлэгчийн нас ядууралтай ямар хамааралтай байна

Хүснэгт 2.5. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар

	Улсын дундаж	<30	30 - 39	40 - 49	50 - 59	>=60
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	28.2 (1.5)	31.6 (1.2)	26.6 (1.1)	26.1 (1.3)	20.6 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	6.9 (0.5)	8.4 (0.4)	7.2 (0.4)	6.7 (0.5)	4.9 (0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	2.5 (0.2)	3.1 (0.2)	2.8 (0.2)	2.6 (0.3)	1.7 (0.2)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>						
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	12.6	28.0	28.3	18.8	12.2
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	13.0	32.3	27.5	18.0	9.2
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.2	4.0	4.1	3.6	2.8
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	32.7	44.1	25.2	22.5	75.0
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.9	30.8	42.5	24.0	12.0	8.5
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	25.7	34.6	44.4	53.9	69.4
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.9	87.8	87.9	80.3	74.0	60.1

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

⁹ ӨНЭЗС-нд өрхийн тэргүүлэгчийн хувьд нарийн тодорхойлолтыг ашигласан. Өрхийн тэргүүлэгч гэдэг нь өрхийн бусад гишүүдийн хүлээн зөвшөөрсөн, бусдыг зохион байгуулахад гол үүрэг гүйцэтгэдэг, өрхийн бэрхшээлтэй асуудлуудад ихэнх хариуцлагыг хүлээдэг, өрхийн санхүүгийн асуудлыг ихэвчлэн шийдвэрлэдэг гишүүн юм.

¹⁰ Сул талын тухай ярихад, жишээлбэл, хэдийгээр өрхийн хамгийн өндөр настай гишүүн дээрх тодорхойлолтонд тохирохгүй ч гэсэн түүнд хүндлэл үзүүлж өрхийн тэргүүн гэж тооцдог. Бас нэгэн жишээ бол бэлэвсэн эмэгтэй өрхийн тэргүүний үүрэг гүйцэтгэж байгаа боловч хамгийн том хүүгээ өрхийн тэргүүн гэж нэрлэх нь Монголчуудын дунд түгээмэл заншил юм.

вэ? Хүснэгт 2.5-д өрхийн тэргүүлэгчийн насыг таван бүлэгт хувааж харгалзах ядуурлын хэмжүүрүүдийг нь үзүүлэв.

Гучин наснаас доош насанд ядууралд өртөх нь бага байснаа 30-39 насны бүлэгт ядуурал өсөж, дөч гарахаар буурч байгаа ерөнхий дүр зураг хэвээр байна. Нийт өрхийн 13 хувь нь 30-аас доош насны залуу өрхийн тэргүүлэгчтэй, 56 хувь нь 30-49 насны тэргүүлэгчтэй, үлдсэн 31 хувь нь 50 дээш насны тэргүүлэгчтэй өрхүүд байна. Ядуурлын хандлагад энэ бүлгүүдийн хэрэглээний зөрүү нөлөөлсөн байж болох талтай. Жишээ нь өрхийн тэргүүлэгч гучин

нас гарах үед өрхийн ам бүлийн тоо шинэ хүүхдээр нэмэгдэх магадлалтай нь хүн ам зүйн ачаалал энэ насны тэргүүлэгчтэй өрхөд өндөр байгаагаас харагдаж байна. Түүнчлэн илүү өндөр насны бүлэгт өрхийн тэргүүлэгч нь эмэгтэй байх магадлал илт нэмэгдсэн хэвээр байна.

2.4.2 Хүйс

Өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсийн байдал ядууралтай ямар хамааралтай байгааг хүснэгт 2.6-оос харж болно. (Хүснэгт 2.6)

Хүснэгт 2.6. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр

	Улсын хэмжээнд		Хот		Хөдөө	
	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй
Ядуурлын хамралтын хүрээ	29.2 (1.5)	27.0 (0.8)	26.8 (1.8)	22.4 (1.0)	36.8 (2.3)	35.3 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	8.2 (0.6)	6.9 (0.3)	7.6 (0.7)	5.9 (0.3)	10.0 (0.9)	8.7 (0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	3.3 (0.3)	2.5 (0.1)	3.1 (0.4)	2.2 (0.2)	3.9 (0.4)	3.1 (0.2)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>						
Хүн амын хувийн жин (%)	16.6	83.4	19.0	81.0	11.8	88.2
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	17.7	82.3	21.9	78.1	12.2	87.8
Өрхийн ам бүлийн тоо	2.9	3.8	3.0	3.9	2.5	3.8
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	45.0	36.8	43.1	36.5	50.0	37.4
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	19.6	26.4	20.6	25.4	17.2	28.0
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	51.6	43.3	50.8	43.7	53.6	42.6
Гэрлэсэн, хамтран амьдардаг (%)	12.5	92.6	14.2	92.5	6.9	92.7
Бэлэвсэн, салсан, тусдаа амьдарч байгаа (%)	77.7	4.1	76.4	4.3	81.9	3.8

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хот суурин болон хөдөөд эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн ядуурал эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдтэй харьцуулахад арай бага байна. Нийт өрхийн 17 хувь нь эмэгтэй тэргүүлэгчтэй бөгөөд энэ үзүүлэлт хотод 19 хувь, хөдөөд 12 хувь байна. Ядуурлын тархалтыг хүйсээр ажиглахад хот суурин газар, хөдөө нутаг ялгаагүй эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүд илүү ядууралд өртсөн байна. Гэвч бид эрс өөр өөр бүтэцтэй өрхүүдийг үнэлж байгаа гэдгийг дээрх үр дүнг ашиглахдаа бодолцох ёстой. Өрхүүдийн хүн ам зүйн гурван онцлогийг үүнтэй холбогдуулан дурьдаж болох юм. Нэгдүгээрт, арван эмэгтэй тэргүүлэгч тутмын бараг найм нь бэлэвсэн, салсан эсвэл тусгаарласан байхад арван эрэгтэй тэргүүлэгч тутмын ес нь хань ижилтэй байна. Хоёрдугаарт, эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн дундаж ам бүл нь 3 байхад эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн дундаж ам бүл 4 байна. Гуравдугаарт, Өрхийн тэргүүлэгчдийн хүйсэнд насны зөрүү тод ажиглагдаж байна. Эмэгтэй тэргүүлэгчийн дундаж нас эрэгтэй тэргүүлэгчийнхээс 8 насаар өндөр байна. Дээрх хүн ам зүйн онцлог шинжүүд өөрчлөлтгүйгээр хадгалагдсаар байна.

2.4.3 Боловсрол

Хүн амын амьжиргааны түвшинг сайжруулах нэг чухал хүчин зүйл нь боловсролын асуудал гэж үзэж болно. Боловсролгүй эсвэл бага боловсролтой хүн мэргэжлийн ур чадвар шаардахгүй ажил буюу бүтээмж муутай, цалин багатай ажил хийж улмаар хүндрэл, бэрхшээлд илүү өртөмтгий байдаг. Боловсролын түвшин өндөр байх нь ажилд орох боломжуудыг нэмж өгөхөөс гадна эрүүл мэнд сайтай байхын ач

холбогдол, нийгэмдээ илүү идэвхитэй оролцоотой байх зэрэг аж байдлын бусад чухал талуудыг ойлгоход тусалдаг. Хүснэгт 2.7-д ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүдийг өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшнээр харуулав. Боловсролын түвшин ба ядуурлын хоорондын хамаарлын талаар дүгнэлт хийхийн өмнө өрхийн тэргүүлэгчдийн боловсролын ерөнхий түвшинг харвал, улсын хэмжээгээр арван хүн бүрийн ес нь бүрэн бус дунд¹¹ болон түүнээс дээш боловсрол эзэмшсэн тэргүүлэгчтэй өрхөд, харин арван хүн тутмын нэг нь боловсролгүй эсвэл бага боловсролтой тэргүүлэгч бүхий өрхөд амьдарч байна. Судалгааны жил жилийн дүнгээс харахад өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын түвшин өндөр байх тусам тухайн өрх ядууралд өртөх магадлал багатай байдаг зүй тогтол ажиглагдаж байна. Өрхийн тэргүүлэгч бүрэн дундаас дээш боловсролтой байх нь ядууралд өртөх магадлалыг бууруулсаар байна. Бүрэн бус дунд боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхөд амьдардаг хүн амын ядуурлын хамралтын хүрээ 40.1 хувь байна. Бүрэн дундаас бага боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн хувь ядуурлын хамралтын хүрээ ойролцоогоор 40-55 хувь, харин бүрэн дунд боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхийн хувьд 26.2 хувь, мэргэжлийн болон тусгай мэргэжлийн боловсролтой тэргүүлэгчтэй өрхийн хувьд ойролцоогоор 18-22 хувь байна. Харин өрхийн тэргүүлэгч нь дээд боловсролтой бол ядуурлын хамралтын хүрээ 1-10 хувь байна.

¹¹ Бүрэн бус дунд боловсролын сургалтын жилийн тоо нь төгссөн оноос хамаарч байна. 1963 он хүртэл бүрэн бус дунд боловсрол нь 7 жилийн сургалттай байсан. 1964-2004 он хүртэл 8 жил, 2005 оноос 9 жилийн сургалттай болоод байна.

Хүснэгт 2.7. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшингээр

	Улсын дундаж	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Доктор
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	54.9 (2.8)	44.6 (2.0)	40.1 (1.3)	26.2 (1.1)	22.1 (2.1)	17.9 (1.9)	9.8 (1.6)	6.4 (1.1)	1.4 (0.8)	0.0 (0.0)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	16.1 (1.1)	11.3 (0.7)	11.3 (0.5)	6.7 (0.4)	5.0 (0.6)	3.8 (0.5)	2.1 (0.6)	1.2 (0.3)	0.2 (0.2)	0.0 (0.0)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	6.2 (0.6)	4.1 (0.3)	4.4 (0.3)	2.5 (0.2)	1.7 (0.3)	1.2 (0.2)	0.7 (0.3)	0.3 (0.1)	0.1 (0.0)	0.0 (0.0)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:											
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	3.4	8.9	21.6	34.5	5.5	6.6	8.8	9.4	1.4	0.1
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	6.8	14.5	31.6	33.0	4.4	4.3	3.2	2.2	0.1	0.0
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.4	3.2	3.8	3.9	3.7	3.5	3.4	3.5	3.5	2.3
Хүн ам зүйн анаалал (%)	38.6	50.5	53.1	38.3	34.3	35.0	37.0	41.4	34.7	32.2	44.1
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.9	27.2	19.6	27.2	27.3	20.4	18.2	20.4	29.5	23.7	5.6
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	47.5	54.3	44.7	41.9	48.2	50.5	48.7	36.7	42.3	60.8
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.9	70.0	70.6	82.3	82.1	79.4	72.0	76.4	80.5	71.9	83.5

Санамж: Судалгааны зохимжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

2.4.4 Ажил эрхлэлт

Өрхийн аж байдлыг тодорхойлогч өөр нэг чухал хүчин зүйл бол өрхийн гишүүдийн, түүний дотор өрхийн тэргүүлэгчийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, эрхэлж байгаа ажлын төрөл болно. Хүснэгт 2.8-д ядуурлын талаарх мэдээллийг ажиллах хүчний оролцоо, ажил эрхлэлтийн үндсэн салбараар харуулав.¹² Өрхийн тэргүүлэгч нь ажил эрхэлж байгаа өрхөд амьдарч буй хүн амын 25.9 хувь нь ядуу байхад өрхийн тэргүүлэгч нь ажилгүй өрхүүдийн 43.8 хувь нь ядуу байна.

Өрхийн тэргүүлэгч ямар салбарт ажил эрхэлж байгаа нь өрхийн амьжиргаанд ихээхэн нөлөөтэй байна. Өрхийн тэргүүлэгч нь үйлчилгээний салбарт ажиллаж байгаа өрхийн ядуурлын түвшин аж үйлдвэр болон хөдөө аж ахуйн салбарт өрхийн тэргүүлэгч нь ажилладаг өрхийнхөөс харьцангуй бага байна. Энэ онд өмнөх онтой харьцуулахад хөдөө аж ахуйн салбарт ажилладаг тэргүүлэгчтэй өрхийн ядуурлын хамралтын хүрээ 5 орчим пунктээр нэмэгдсэн бол бусад салбарынх буурсан байна.

Ядуучуудын 28.6 хувь нь өрхийн тэргүүлэгч нь хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлд ажилладаг, 20.3 хувь нь үйлчилгээний салбарт ажилладаг, 20.5 хувь нь аж үйлдвэрийн салбарт ажилладаг тэргүүлэгчтэй өрхөд амьдарч байгаа бөгөөд 14.2 хувь нь өрхийн тэргүүлэгч нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд огт ажил эрхлээгүй өрхөд тус тус амьдарч байна. Ядуурал болон ажил эрхлэлтийн хамаарлыг өрхийн тэргүүлэгчийн ажил эрхлэлтийн салбараар нь нарийвчлан судалж үзье.

Хүснэгт 2.9-д өрхийн тэргүүлэгчийг мал малладаг, хувийн салбар, төсвийн байгууллага, мөн төрийн өмчийн аж ахуйн нэгжид ажил эрхэлдэгээр нь ялган харуулав. Түүнчлэн ажиллах хүчнээс гадуур байгаа хүн амыг тэтгэвэр, тэтгэмж авагч гэж тодорхойлсон. Энэ хүснэгтээс дараах дүгнэлтүүдийг хийж болно.

Нэгдүгээрт, өрхийн тэргүүлэгч нь бусад салбарт ажиллаж байгаа өрхүүдтэй харьцуулахад мал аж ахуй эрхэлдэг тэргүүлэгчтэй өрх ядууралд илүү их өртсөн хандлага хэвээр байна.

Хоёрдугаарт, төрийн болон төсвийн байгууллага, мөн төрийн өмчит үйлдвэрт ажиллаж байгаа тэргүүлэгчтэй өрхүүдийн амьжиргааны түвшин хувийн хэвшилд ажиллагчдынхаас илүү сайн байна.

Гуравдугаарт, өрхийн тэргүүлэгч нь хувийн хэвшилд ажиллаж байгаа өрхүүдийн амьжиргааны түвшин мал аж ахуй эрхлэгчдийн амьжиргааны түвшингээс илүү сайн байна.

Дөрөвдүгээрт, өрхийн тэргүүлэгч нь ажил эрхлээгүй өрхүүдийн 43.8 хувь нь ядуу байна. Тэд нийт ядуучуудын 14.2 хувийг эзэлж байна.

Тавдугаарт, дээрх өрхүүдээс маш ялгаатай нэг бүлэг байгаа нь өрхийн тэргүүлэгч нь хөдөлмөрийн зах зээлд оролцоогүй өрхүүд (тэтгэвэр авагчид) юм. Өрхийн тэргүүлэгч нь тэтгэвэр авдаг өрхүүдийн ядууралд хамрагдах магадлал нь улсын дунджаас бага байна. Гэвч өрхийн тэргүүлэгч нь тэтгэвэр авдаг бүлэг ядуучуудын 16 хувийг бүрдүүлж байна.

¹² Хэрэв тухайн хүн сүүлийн жил ажил эрхэлсэн, ажил эрхлээгүй боловч байнгын ажилтай, эсвэл ажилгүй бөгөөд ажил хайсан бол ажиллах хүчинд орно. Хэрэв үгүй бол ажиллах хүчинд тооцогдохгүй.

Хүснэгт 2.8. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажиллах хүчний оролцооны байдал

	Улсын дундаж	Ажилтай						Ажиллах хүчнээс гадуур
		Нийт	Хөдөө аж ахуй	Аж үйлдвэр	Үйлчилгээ	Бусад	Ажилгүй	
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	25.9 (0.8)	39.5 (1.7)	27.4 (1.4)	16.7 (0.9)	42.4 (9.2)	43.8 (2.0)	25.4 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	6.5 (0.3)	9.3 (0.5)	7.7 (0.5)	4.0 (0.3)	10.5 (3.2)	13.2 (0.8)	6.6 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	2.3 (0.1)	3.1 (0.2)	3.1 (0.3)	1.4 (0.1)	4.0 (1.6)	5.6 (0.5)	2.5 (0.3)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>								
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	73.9	19.8	20.5	33.2	0.3	8.9	17.2
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	69.8	28.6	20.5	20.3	0.5	14.2	16.0
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.8	3.8	3.9	3.7	4.1	3.8	3.0
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	33.6	36.7	32.6	32.3	36.3	30.3	58.6
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.9	28.9	28.8	29.8	28.3	32.7	26.9	10.9
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	40.4	41.6	39.0	40.5	41.8	41.7	62.1
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.9	85.5	91.8	89.8	79.2	95.7	74.4	58.4

Санамж: Суудалгааны зохиомжоос хамаарсан стандартад алмааг хаалтанд харуулав.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт 2.9. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өрхийн тэргүүлэгчийн ажил эрхлэлтийн салбараар

	Ажил эрхэлдэг							Тэтгэмж авагч
	Улсын дундаж	Малчин	Хувийн	Улсын	Төрийн өмчит үйлдвэр	Бусад	Ажил эрхлээгүй	
Ядуурлын хамралтын хүрээ	27.4 (0.8)	39.7 (1.8)	23.3 (1.0)	16.2 (1.3)	16.9 (2.8)	34.7 (5.8)	43.8 (2.0)	25.4 (1.4)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.1 (0.3)	9.1 (0.5)	6.4 (0.4)	3.6 (0.4)	4.2 (0.9)	6.9 (1.8)	13.2 (0.8)	6.6 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.7 (0.1)	3.0 (0.2)	2.4 (0.2)	1.1 (0.2)	1.6 (0.4)	2.4 (0.8)	5.6 (0.5)	2.5 (0.3)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>								
Хүн амын хувийн жин (%)	100.0	17.3	41.8	11.7	2.4	0.7	8.9	17.2
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	100.0	25.0	35.5	6.9	1.5	0.9	14.2	16.0
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.8	3.9	3.7	3.9	4.0	3.8	3.0
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.6	37.2	33.2	30.0	30.5	36.7	30.3	58.6
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.9	28.8	29.7	26.3	27.4	30.4	26.9	10.9
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.0	41.5	39.5	41.4	41.4	41.2	41.7	62.1
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	78.9	92.1	85.4	75.2	89.8	85.4	74.4	58.4

Санамж: Тэтгэмж авагч гэдэгт төрөөс ямар нэгэн төрлийн тэтгэвэр, тэтгэмж авч байгаа бүх өрхийн тэргүүлэгчийг хамруулаа. Суудалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алмааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

2.5 Хөрөнгө

Хөрөнгө өмчлөлийн байдал нь хүн амын амьжиргааны түвшинг тодорхойлох бас нэг чухал хүчин зүйл билээ. Хөрөнгийн чадавхитай байх нь айл өрхийн эдийн засгийн тогтворгүй байдал, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл дэх улирлын өөрчлөлт, нөлөөллийг арилгах боломжийг олгоно. Хэрэв өрхийн үндсэн орлого ологч нь гэнэт ажилгүй болох, цас зуд, ган гачиг, усны үер зэрэг байгалийн гэнэтийн гамшиг тохиолдох зэрэг эрсдэлд орох үед өрхийн хэрэглээгээ хангахын тулд өрх нь үл хөдлөх хөрөнгөө ашигладаг. Тиймээс баялгийн энэ үзүүлэлтийг тухайн өрхийг эрсдэлд өртөхөөс хамгаалдаг даатгал гэж ойлгож болно. Энд мал, газар гэсэн хоёр төрлийн хөрөнгийн талаар авч үзье.

2.5.1 Мал

Манай улсын хувьд мал сүрэг нь малчин айл өрхүүдийн амин чухал хөрөнгө, хөдөө аж ахуйн салбарын үндсэн үйлдвэрлэл болдог давхар ач холбогдолтой. Ажил эрхэлдэг арван хүн тутмын дөрөв орчим нь мал маллах болон мал аж ахуйн үйлдвэрлэлтэй холбоотой хөдөлмөр эрхэлж байна. Таван хошуу малын төрөл тус бүр нь өрхийн амьжиргаанд өөр өөрийн онцлогоос хамааран янз бүрийн хэлбэрээр нөлөөлдөг. Тухайлбал ямаатай өрх нь ноолуурын бизнест оролцох, хонь эсвэл тэмээтэй байх нь ноосны худалдаа хийх, үхэр, адуутай байх нь мах, сүү, цагаан идээ, арьс, шир боловсруулах гэх мэт онцлог давуу боломжуудыг бий болгодог.

Малтай өрхийг таван хошуу малын төрөл болон хот, хөдөө, бүс, суурьшлаар Хүснэгт 2.10-д харуулав. Улсын хэмжээнд нийт хүн амын 29.9 хувь нь малчин байна. Үүнийг хот,

хөдөөгөөр авч үзвэл хотын хүн амын 8.3 хувь нь, хөдөөгийн хүн амын 72.2 хувь нь малчин байна. Хүн амын 19.6-25.4 хувь нь адуу, үхэр, хонь, ямаатай байхад 4.1 хувь нь тэмээтэй байна. Улаанбаатар хотод малтай өрхийн тоо хамгийн цөөн, харин хөдөө нутагт хүн амын 85.9 хувь нь аль нэг төрлийн малтай байна. Малтай өрхийг бүс нутгаар нь авч үзэхэд ийм эрс ялгаа байхгүй боловч Төвийн бүсэд бусад бүсүүдтэй харьцуулахад арай бага буюу хүн амын 41.8 хувь нь малчин байна. Харин Баруун бүсэд малтай өрх хамгийн өндөр буюу хүн амын 62.7 хувь, ялангуяа хонь, ямаа, тэмээ, адуутай хүн амын эзлэх хувь хэмжээ харьцангуй өндөр байна.

Малтай өрхүүдийг хооронд нь харьцуулан судлахын тулд малын тоог нэгтгэн бодод шилжүүлэн тооцов. Ингэхэд малчдын дунд бодод шилжүүлснээр нэг хүнд ногдох малын тоо 12 бод буюу 12 адуутай тэнцүү байна.¹³(Хүснэгт 2.10) Малтай нэг хүнд ногдох малын дундаж тоо хөдөөд хотынхоос бараг хоёр дахин их байна. Бүс нутгаар авч үзэхэд Төв, Зүүн бүсүүдэд нэг хүнд ногдох малын дундаж тоо хамгийн олон, харин малчин хүн амын тоо нь Баруун, Хангайн бүсүүдтэй харьцуулахад цөөн байна. Баруун бүсэд таван хошуу мал болон малтай хүний хувийн жин хамгийн их боловч нэг хүнд ногдох малын дундаж тоо хамгийн бага байна. Эцэст нь ядуу олон хүн мал маллаж байгаа ч тэдний өмчилж байгаа малын дундаж тоо нь ядуу бус хүн амын малын дундаж тооноос илт цөөн байна. Тухайлбал, хонь, ямааг ядуу олон хүн маллаж байгаа ч малын өмчлөл нь харьцангуй бага байна.

¹³ Малын тоог нэгтгэн тоолохын тулд бодод шилжүүлэх коэффициентийг хэрэглэв. Малын тоог бодод шилжүүлэх коэффициент: 1 бод=1 адуу = 1 үхэр = 0.67 тэмээ = 6 хонь = 8 ямаа

Хүснэгт 2.10. Мал аж ахуй эрхлэлт

	Үхэр			Адуу			Тэмээ			Хонь			Ямаа			Бод		
	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малчид (%)	Малын дундаж тоо	Малын дундаж тоо	
Улсын дундаж	22.6	3.9	3.7	4.1	3.1	23.8	25.1	25.4	23.0	29.9	11.8							
Хот	6.0	3.2	3.6	0.4	3.1	5.1	18.2	5.4	15.9	8.3	7.2							
Хөдөө	55.0	4.0	3.7	11.1	3.1	60.5	26.3	64.5	24.1	72.2	12.8							
Улаанбаатар	2.2	4.4	4.9	0.0	0.0	1.1	24.8	0.9	14.9	2.5	7.9							
Аймгийн төв	14.0	2.9	3.4	1.4	3.1	13.3	17.1	14.8	16.0	20.3	7.0							
Сумын төв	35.3	2.8	2.9	1.6	3.5	32.7	15.1	36.9	13.5	46.4	6.9							
Хөдөө нутаг	65.4	4.4	3.9	16.2	3.1	75.3	28.9	79.2	26.7	85.9	14.5							
Баруун	44.4	2.0	41.7	12.0	1.6	49.2	14.5	56.3	18.2	62.7	7.1							
Хангай	40.1	4.5	36.8	3.4	2.3	46.5	22.5	48.5	21.7	53.7	11.5							
Төв а/	30.4	4.5	25.8	7.7	6.5	32.6	37.0	33.6	31.9	41.8	16.5							
Зүүн	44.2	5.0	34.4	8.3	1.2	37.6	38.0	39.8	24.9	49.3	16.4							
Ядуу бус	21.6	4.4	4.6	3.7	3.6	21.4	30.8	22.3	26.6	27.0	14.1							
Ядуу	25.2	2.7	24.3	4.9	2.0	30.2	14.6	33.4	16.5	37.6	7.3							

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

Саламж: Малын тоог бодод шилжүүлсэн. Ингэхдээ малыг адуутай адилтгаж тооцдог.

Нэг бод нь нэг адуу, нэг үхэр, 0.67 тэмээ, 6 хонь буюу 8 ямаатай тэнцүү гэж тооцдог. Сарлагийг үхэрт тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Мал аж ахуй эрхлэлт, амьжиргааны түвшний хооронд ямар хамаарал байна вэ? Хүснэгт 2.11-т ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүдийг мал аж ахуй эрхэлдэг өрхүүдээр, хот, хөдөөгөөр харьцуулж харуулав. Улсын дунджаар харвал малчин өрх малчин бус өрхөөс илүү ядууралд өртсөн байна. Тухайлбал, малчин бус өрхийн 24.4 хувь нь ядуу байхад малчин өрхийн 34.4 хувь нь ядуу байна. Хот, суурин газарт мал аж ахуй эрхэлж байгаа хүн амыг малчин бус хүн амтай харьцуулахад ядууралд өртөх нь бага зэрэг их байгаа нь хот, суурин газарт зөвхөн хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх нь хангалттай биш бөгөөд өрхүүд амьжиргаагаа

дээшлүүлэхийн тулд олон төрлийн үйл ажиллагааг зэрэг эрхэлж байгааг харуулж байна.

Хөдөөд хүн амын 72.2 хувь нь малчин, 27.8 хувь нь малчин бус, харин хотод хүн амын 8.3 хувь нь малчин, 91.7 хувь нь малчин бус гэсэн дүнтэй байна. Хот, хөдөөд ялгаагүй мал аж ахуй эрхэлж байгаа хүн амыг малчин бус хүн амтай харьцуулахад ядууралд өртөх нь бага зэрэг их байгаа нь харагдаж байна.

Эндээс бид мал аж ахуй эрхлэх нь ядуурлаас хамгаалж чадахгүй байна гэсэн дүгнэлтийг шууд хийж болохгүй бөгөөд энд олон хүчин зүйл нөлөөлж болох талтайг анхаарах хэрэгтэй.

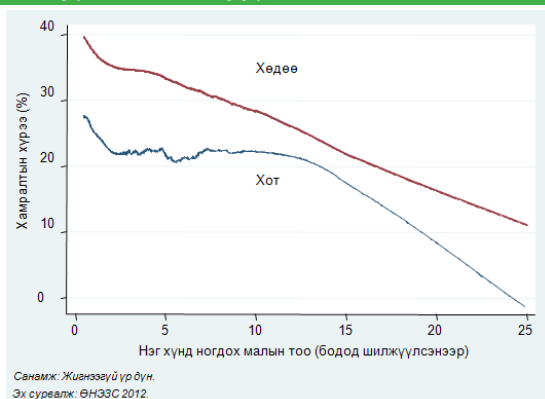
Хүснэгт 2.11. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, мал аж ахуй эрхлэлтийн байдлаар

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Малчин бус	Малчин	Малчин бус	Малчин	Малчин бус	Малчин
Ядуурлын хамралтын хүрээ	24.4 (0.9)	34.4 (1.3)	22.9 (1.0)	26.5 (2.0)	33.8 (2.0)	36.2 (1.5)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	6.6 (0.3)	8.2 (0.4)	6.2 (0.3)	6.5 (0.7)	9.5 (0.7)	8.6 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	2.6 (0.2)	2.8 (0.2)	2.4 (0.2)	2.3 (0.3)	3.8 (0.4)	2.9 (0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	70.1	29.9	91.7	8.3	27.8	72.2
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	62.4	37.6	90.5	9.5	26.4	73.6
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.7	3.6	3.9	3.3	3.7
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	37.9	40.1	37.7	41.3	38.9	39.9
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	24.2	26.7	24.2	25.6	24.3	26.9
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.2	44.6	45.2	46.9	45.4	44.1
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	75.5	87.1	76.1	85.5	72.2	87.4

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Малын тоо толгойн нөлөө хэр байна вэ? Зураг 2.2-т нэг малчинд ногдох малын тооноос ядуурлын хамралтын хүрээ хэрхэн хамаарч байгааг харуулав. Хот, хөдөө аль алинд нь нэг хүнд ногдох малын тоо өсөхөд ядуурлын хамралтын хүрээ буурч нэг хүнд ногдох малын тоо болон тухайн өрхийн амьжиргааны түвшний хооронд шууд хамааралтай байгааг харуулж байна. Хотод малчин өрхүүдийн амьжиргаа нь малчин бус өрхүүдийнхээс доогуур байгаа хэдий ч малтай өрхүүдийнхээ дунд бол малын тоо олон байх тусам амьжиргааны түвшин нь сайжирч байна.

Зураг 2.2. Ядуурал ба малын тоо

2.5.2 Газар

Газар нь өрхүүдийн, ялангуяа хөдөө аж ахуй эрхэлдэг өрхүүдийн хувьд хамгийн чухал хөрөнгийн нэг. Манай улсад мал аж ахуйтай харьцуулахад газар тариалангийн хөгжил хязгаарлагдмал. Нэгдүгээрт, уур амьсгалын эрс тэс нөхцөлд газар тариалан эрхлэхэд тохиромжгүй, цаг агаарын хүндрэл үүсэхэд ургац алдана. Хоёрдугаарт, хөрсний чанар муу, нийт газрын тун бага хувийг усжуулсан учраас бүтээмжид сөргөөр нөлөөлдөг. Гуравдугаарт, газар тариаланд мал аж ахуйг бодвол хөдөлмөр, капиталд илүү их хөрөнгө шаарддаг байж болох талтай. Дөрөвдүгээрт, өрхүүд газар тариаланг мал аж ахуй шиг уламжлан эрхэлж байгаагүй, саяхныг хүртэл газар тариалангийн үйл ажиллагаа бараг бүхэлдээ улсын эзэмшилд байсан. Тавдугаарт, уламжлалт аргаар мал маллахад зайлшгүй нүүдэллэн амьдрах болдог тул газар тариаланг хослуулан эрхлэхэд тохиромжгүй байдаг.

Хүснэгт 2.12. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, газар өмчлөлийн байдлаар

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Газаргүй	Газартай	Газаргүй	Газартай	Газаргүй	Газартай
Ядуурлын хамралтын хүрээ	30.7 (1.0)	23.7 (1.0)	24.1 (1.2)	22.4 (1.2)	42.6 (1.7)	26.6 (1.6)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	8.0 (0.3)	6.1 (0.3)	6.5 (0.4)	5.9 (0.5)	10.6 (0.5)	6.5 (0.5)
Ядуурлын мэдрэмж	3.0 (0.2)	2.3 (0.2)	2.5 (0.2)	2.3 (0.2)	3.8 (0.3)	2.3 (0.2)
<i>Нэмэлт үзүүлэлтүүд:</i>						
Хүн амын хувийн жин (%)	52.7	47.3	51.1	48.9	55.7	44.3
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	59.0	41.0	53.0	47.0	66.8	33.2
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.4	3.9	3.5	3.9	3.4	3.9
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.9	38.1	38.0	38.0	40.5	38.3
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	25.2	24.6	24.9	23.7	25.9	26.4
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	43.8	46.6	44.0	46.9	43.6	45.7
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	76.1	82.3	73.4	80.7	80.8	85.7

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Өрхийн судалгааны дүнгээр хүн амын бараг тал хувь нь тариалангийн зорилгоор газар ашигладаг байна. Хот, хөдөөд энэ үзүүлэлт ойролцоо байна. Улсын хэмжээгээр газар эзэмшигч хүн амын амьжиргаа нь газар эзэмшдэггүй хүн амаас дээгүүр байна. Газар эзэмшлийг хот, хөдөөгөөр авч үзвэл хотод хүн амын 48.9 хувь нь, хөдөөд хүн амын 44.3 хувь нь өөрсдийн үйл ажиллагаанд ашигладаг газартай байна. Сүүлийн жилүүдэд атар газар эзэмших хөдөлгөөн өрнөж, газар тариалангийн бүс нутгуудад газар тариалан эрхлэх нь эрс нэмэгдэж байгаа нь тухайн өрхийн амьжиргааг дээшлүүлэхэд төдийгүй хүн амыг эх орны хүнсний ногоо, үйлдвэрлэлийг түүхий эдээр хангахад нааштай нөлөө үзүүлж байна.

2.6 Сууц

Хүн амын амьжиргааны түвшинг тодорхойлох гол үзүүлэлтийн нэг нь тухайн өрх, хүний эзэмшиж байгаа сууцны төрөл болон дэд бүтцийн үндсэн үйлчилгээнд хамрагдсан байдал юм. Өрхийн сууцны нөхцөл, ахуйн үйлчилгээ сайжирснаар өрх, хүн ам нь эмзэг байдлаас гарах, цаашлаад амьжиргаагаа дээшлүүлэх боломж нэмэгдэнэ. Дэд бүтцийн хөгжил сайн байх нь өрхийн гишүүдийн тухтай амьдрах нөхцөл, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх бололцоог олгодог. Тухайлбал, төвлөрсөн усан хангамжийн системтэй холбогдож ундны шаардлага хангасан ус хэрэглэж байгаа өрх, хүн амыг гэрээсээ хагас цаг гаруй явж хэрэглээний усаа авч байгаа өрх, хүн амтай харьцуулахад мэдээж ахуйн

давуутай нөхцөлд амьдарч байна. Энд өрх, хүн амын сууцны төрөл болон тэдний дэд бүтцийн үндсэн үйлчилгээг хүртэж байгаа байдлын талаар авч үзнэ.

2.6.1 Сууцны төрөл

Монгол улсын хүн амын сууцны хамгийн нийтлэг нэг төрөл бол гэр юм. Нийт хүн амын 41.2 хувь нь гэрт, 35.8 хувь нь сууцны тусдаа байшинд, 20.1 хувь нь нийтийн орон сууцны байшин доторх сууцанд (цаашид, нийтийн тохилог сууц гэнэ) амьдарч байна. Суурьшлаар нь авч үзэхэд хотын хүн амын 38.6 хувь нь сууцны тусдаа байшинд, 29.6 хувь нь гэрт, мөн 28.4 хувь нийтийн тохилог сууцанд амьдарч байна. Харин хөдөөгийн хүн амын 64.0 хувь нь гэрт, 30.4 хувь нь сууцны тусдаа байшинд, 3.8 хувь нь нийтийн тохилог сууцанд амьдарч байна. Хүснэгт 2.13-т ядуурал сууцны төрөлтэй

ямар хамааралтай байгааг харуулав. Ядуурлын түвшин гэрт амьдран суугчдын дунд харьцангуй өндөр, сууцны тусдаа байшинд амьдрагчдын хувьд үүнээс арай бага, харин нийтийн тохилог сууцанд амьдрагчдын дунд хамгийн бага байна. Хот, хөдөөд энэ чиг хандлага адил байсаар байна.

2012 оны судалгааны дүнгээр хотод гэрт амьдрагчдын 42.2 хувь, хөдөөд 41.5 хувь нь ядуу байна. Хотод нийтийн тохилог сууцанд амьдрагчдын 5.1 хувь нь ядуу байхад хөдөөд нийтийн тохилог сууцанд суугчдын 12.0 хувь нь ядуу байна. Хотод гэрт амьдардаг өрх хүн амын 29.6 хувийг эзэлж байгаа ч ядуучуудын 53.8 хувийг бүрдүүлж байна. Харин тохилог сууцанд амьдарч байгаа хүн ам 28.4 хувийг эзэлж байгаа боловч дөнгөж 6.3 хувь нь л ядуу байна. Хөдөөд сууцны төрөл тус бүрд ядуучуудын тархалт нь нийт хүн амын тархалттай ойролцоо байна.

Хүснэгт 2.13. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, суушны төрлөөр

	Улсын дундаж				Хот				Хөдөө							
	Гэр		Бусад		Гэр		Бусад		Гэр		Бусад		Гэр		Бусад	
	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц	Тохилог сууц	Байшин сууц
Ядуурлын хамралтын хүрээ	41.8 (1.1)	5.5 (0.8)	23.4 (1.1)	21.7 (3.1)	42.2 (1.5)	5.1 (0.8)	22.1 (1.3)	22.1 (3.7)	41.5 (1.6)	12.0 (4.7)	26.7 (2.0)	20.1 (4.9)				
Ядуурлын гүнзгийрэлт	11.1 (0.4)	1.1 (0.2)	6.0 (0.4)	4.6 (0.8)	12.0 (0.6)	1.0 (0.2)	5.8 (0.5)	4.8 (1.0)	10.3 (0.5)	2.8 (1.4)	6.7 (0.7)	4.0 (1.2)				
Ядуурлын мэдрэмж	4.2 (0.2)	0.3 (0.1)	2.2 (0.2)	1.4 (0.3)	4.8 (0.3)	0.3 (0.1)	2.2 (0.2)	1.5 (0.4)	3.7 (0.2)	0.9 (0.5)	2.4 (0.3)	1.2 (0.4)				
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:																
Хүн амын хувийн жин (%)	41.2	20.1	35.8	2.8	29.6	28.4	38.6	3.3	64.0	3.8	30.4	1.9				
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	63.0	4.1	30.7	2.2	53.8	6.3	36.8	3.1	74.8	1.3	22.8	1.1				
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.6	3.4	3.8	3.2	3.8	3.4	3.9	3.1	3.5	3.5	3.7	3.7				
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	40.6	36.3	38.3	30.2	40.8	36.5	38.1	28.7	40.3	34.0	38.9	36.1				
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	26.6	22.5	24.8	20.6	27.0	22.4	24.5	18.6	26.3	24.4	25.8	28.7				
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	44.4	44.7	46.1	43.4	45.0	44.8	46.3	43.4	44.0	42.8	45.8	43.5				
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	79.6	75.6	81.1	66.6	75.2	75.5	80.3	65.9	83.4	77.7	83.1	69.5				

Санамж: Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компанийн ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулаагүй бусад байшингуудыг оруулав.

Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алмааг хаалтанд харуулав.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

2.6.2 Дэд бүтцийн үйлчилгээ

Хүн амыг сайжруулсан усан хангамж, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж, цахилгаан, эрчим хүч зэрэг дэд бүтцийн үйлчилгээгээр хангаснаар хүн амын амьжиргааны түвшин дээшилнэ.¹⁴ Шаардлага хангаагүй усан хангамж болон ариун цэврийн байгууламж нь хүн амын эрүүл мэндэд шууд нөлөөлж, өвчлөл, түүний дэгдэлтийг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй зардлыг буй болгон хүн амын амьжиргаанд сөргөөр нөлөөлнө. Цахилгаан, эрчим хүчний дутагдал нь хүн амын боловсрол, хөрөнгө оруулалтанд сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Тэгвэл аж байдлын энэ үзүүлэлтүүд ямар байна вэ?

Ядуурал нь дэд бүтцийн үндсэн үйлчилгээнүүдийн хүртээмжээс хэрхэн хамаарч байгааг Хүснэгт 2.14 ба 2.15-д үзүүлэв. Судалгааны дүнгээр хүн амын 57.4 хувь нь сайжруулсан усан хангамжтай, 75.7 хувь нь эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай, 83.9 хувь нь цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан ба нийт хүн амын 48.0 хувь нь дээрх гурван үйлчилгээг бүгдийг нь хүртэж байна. Эдгээр үйлчилгээний хүртээмж нь хотод хөдөөгийнхөөс өндөр байна. Жишээ нь хотын хүн амын 86.8 хувь нь, хөдөөгийн хүн амын 53.8 хувь нь эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай байна. Хотын

хүн ам үндсэндээ цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан байхад хөдөөд хүн амын 54.9 хувь нь л цахилгаан эрчим хүчний үйлчилгээг авч байна.

Дээр дурьдсан хоёр хүснэгтэнд харуулсан мэдээлэлд нарны эрчим хүчний хэрэглээ багтаагүй гэдгийг хэлэх хэрэгтэй. Засгийн газраас хямдруулсан үнэ бүхий нарны зайн эх үүсвэрээр малчдыг хангах бодлогыг хэрэгжүүлж сүүлийн хэдэн жил ихээхэн амжилт олсон. Хэдийгээр энэ төрлийн эрчим хүч нь цахилгааныг бүрэн орлохгүй ч одоо хөдөөгийн хүн ам нарны эрчим хүч эсвэл цахилгааны эрчим хүчээр бараг бүрэн хангагдсан байна. Сайжруулсан усан хангамж, ариун цэврийн байгууламж, цахилгаан гэсэн гурван үндсэн үйлчилгээг бүгдийг нь хотын хүн амын 59.0 хувь нь хүртэж байхад хөдөөд зөвхөн 26.4 хувь нь хүртэж байгаа үр дүн манай судалгаанаас гарлаа. Үүний зэрэгцээ эдгээр үйлчилгээний чанарын асуудлыг анхаарах хэрэгтэй. Хэдийгээр энэ судалгаагаар үйлчилгээний чанарын мэдээллийг аваагүй ч хотынхон ерөнхийдөө хөдөөгийнхнөөс илүү чанартай үйлчилгээг хүртэж байна. Жишээ нь, хамгаалалттай худаг хүртэл бохирдолд өртөх эрсдэл бий болгох тул орон сууцны төвлөрсөн усан хангамжийн ус нь худгийн уснаас илүү чанартай гэж үзэж болно.

¹⁴ Сайжруулсан усан хангамж гэдэг нь төвлөрсөн усан хангамжинд холбогдсон буюу хамгаалалттай худгаас усаа авч хэрэглэдэг байх (хамгаалалтгүй худаг, гол, булаг, цас мөсний ус хэрэглэдэг бол үүнд орохгүй) гэж тодорхойлсон. Эрүүл ахуйн шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж гэдэг нь хувийн болон дундын / нийтийн бус/ бохир зайлуулах шугам, нүхтэй байхыг хэлнэ. Энэ нь энгийн болон төвлөрсөн бохирын сүлжээ зэрэг байж болно.

Хүснэгт 2.14. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр

	а/ Сайжруулсан усан хангамж		б/ Ариун цэврийн байгууламж		Цахилгаан		Бүгд	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	36.6 (1.2)	20.5 (0.9)	39.9 (1.5)	23.4 (0.8)	40.3 (1.9)	24.9 (0.8)	36.4 (1.0)	17.6 (0.9)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	9.5 (0.4)	5.4 (0.3)	10.4 (0.5)	6.1 (0.3)	9.6 (0.6)	6.6 (0.3)	9.5 (0.4)	4.5 (0.3)
Ядуурлын мэдрэмж	3.5 (0.2)	2.0 (0.1)	3.8 (0.2)	2.3 (0.1)	3.2 (0.2)	2.5 (0.1)	3.6 (0.2)	1.6 (0.1)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:								
Хүн амын хувийн жин (%)	42.6	57.4	24.3	75.7	16.1	83.9	52.0	48.0
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	57.0	43.0	35.5	64.5	23.8	76.2	69.2	30.8
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.6	3.7	3.6	3.5	3.7	3.7	3.6
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.7	38.4	38.7	38.5	38.8	38.5	38.8	38.3
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	26.1	24.1	26.4	24.5	26.2	24.7	26.1	23.8
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	44.7	45.3	43.8	45.4	43.4	45.4	44.6	45.5
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	81.0	77.3	83.6	77.4	88.3	77.0	81.1	76.6

а/ Сайжруулсан усан хангамжтай буюу төвлөрсөн усан хангамж, хамгаалалттай худаг, булаг зэргээс ус авдаг хүн амын хувийн жин юм. Сайжруулаагүй усан хангамж гэдэгт зөөврийн ус, хамгаалалтгүй худаг, булагийн ус орно.

б/ Сувагжуулалт гэдэгт хог гадагшлуулах (хувийн болон нийтийн) бохирын цооног/шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гаднах бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.

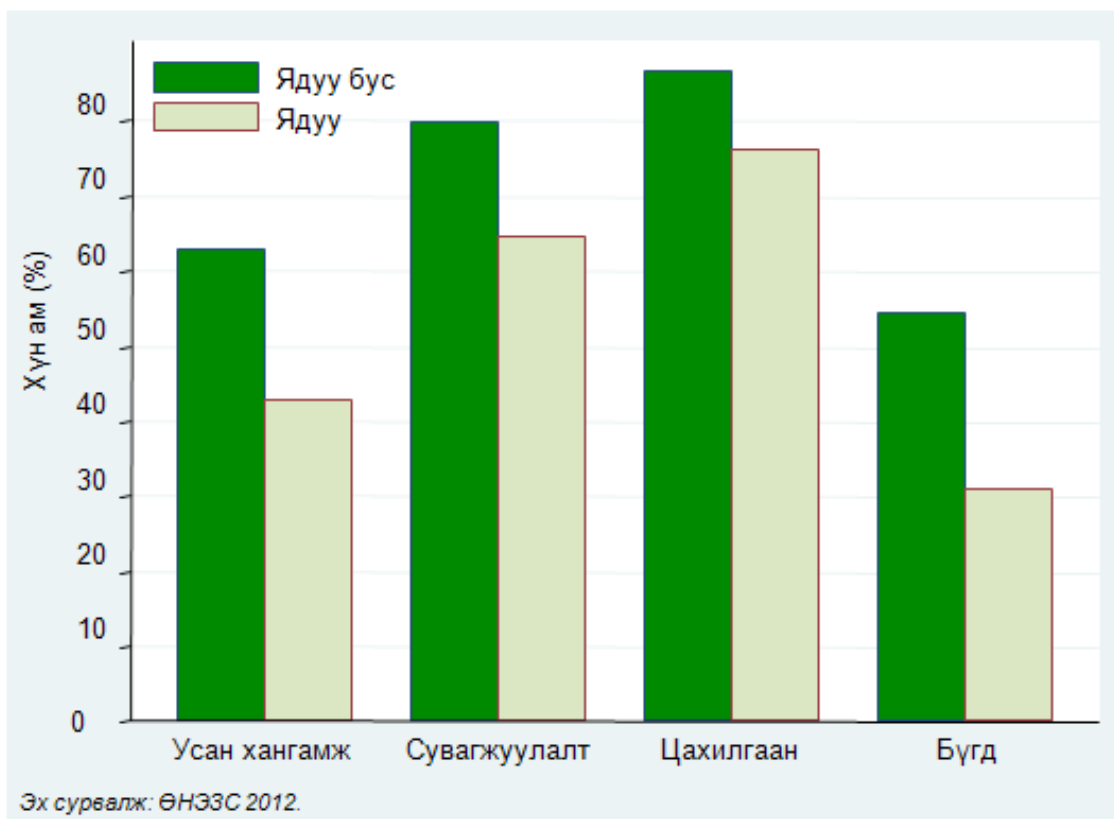
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Ус, ариун цэврийн байгууламж болон цахилгааны хангамжийн үйлчилгээг хүртэх боломжгүй хүн амын амьжиргааны түвшин тэдгээр үйлчилгээг хүртэж буй хүн амынхаас доогуур байна. Энэ гурван үйлчилгээг бүгдийг нь хүртдэг хүн амын 17.6 хувь нь ядуу байхад үйлчилгээг хүртдэггүй хүн амын 36.4 хувь нь ядуу байна. Энэ ерөнхий чиг хандлага хот, хөдөөгийн суурьшилд хоёуланд нь ажиглагдаж байгаа боловч хотод ялгаа нь арай илүү байна.

Зураг 2.3-т дэд бүтцийн үйлчилгээний

хүртээмжийг хүн амын ядуурлын байдлаар харуулав. Ядуу бус хүн амын дунд сайжруулсан усан хангамж, ариун цэврийн байгууламж болон цахилгаан эрчим хүчний үйлчилгээний хүртээмж ядуу хүн амтай харьцуулахад илүү байгаа бөгөөд үйлчилгээнүүдийг хамтад нь хүртэж байгаагаар нь нарийвчлан үзвэл ялгаа нь улам нэмэгдэж байна. Энэ дүр зураг хот, хөдөөд хоёуланд нь ажиглагдаж байна. Гэхдээ ядуу ба ядуу бус хүн амын эдгээр үйлчилгээг хүртэж байгаа байдал нь хөдөөд нэлээн бага байна.

Зураг 2.3 Дэд бүтцийн үйлчилгээний хүртээмж, ядуурлын байдлаар

Хүснэгт 2.15. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, дэд бүтцийн үйлчилгээний төрлөөр, хот, хөдөөгөөр

	а/ Сайжруулсан усан хангамж				б/ Ариун цэврийн байгууламж				Цахилгаан				Бүгд			
	Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө		Хот	Хөдөө		
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм		
Ядуурлын хамралтын хүрээ	34.6 (1.6)	17.8 (1.0)	38.8 (1.6)	30.1 (1.8)	37.7 (2.3)	21.0 (1.0)	41.2 (1.9)	30.7 (1.5)	45.0 (5.6)	22.9 (0.9)	40.1 (2.0)	31.8 (1.5)	34.7 (1.4)	15.3 (1.0)	38.3 (1.5)	27.8 (2.1)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	9.7 (0.7)	4.5 (0.3)	9.2 (0.5)	8.2 (0.6)	11.0 (0.9)	5.5 (0.3)	10.0 (0.6)	7.8 (0.5)	13.9 (2.2)	6.1 (0.3)	9.3 (0.6)	8.4 (0.5)	9.8 (0.6)	3.8 (0.3)	9.3 (0.5)	7.4 (0.7)
Ядуурлын мэдрэмж	3.9 (0.4)	1.6 (0.1)	3.1 (0.2)	3.2 (0.3)	4.4 (0.5)	2.1 (0.2)	3.4 (0.3)	2.9 (0.2)	5.8 (1.4)	2.3 (0.2)	3.1 (0.2)	3.2 (0.3)	3.9 (0.3)	1.3 (0.1)	3.2 (0.2)	3.0 (0.4)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:																
Хүн амын хувийн жин (%)	32.6	67.4	62.2	37.8	13.2	86.8	46.2	53.8	1.3	98.7	45.1	54.9	41.0	59.0	73.6	26.4
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	48.5	51.5	68.0	32.0	21.4	78.6	53.5	46.5	2.6	97.4	50.9	49.1	61.2	38.8	79.4	20.6
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.8	3.6	3.6	3.5	3.9	3.6	3.6	3.6	3.5	3.7	3.6	3.6	3.8	3.6	3.6	3.6
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	38.5	37.8	39.0	40.5	38.1	38.0	39.0	40.1	35.2	38.0	39.0	40.1	38.3	37.8	39.3	40.3
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	26.0	23.6	26.2	26.0	26.7	24.0	26.2	26.0	22.6	24.3	26.5	25.8	26.0	23.2	26.1	26.1
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	45.1	45.5	44.3	44.8	44.5	45.5	43.5	45.3	46.3	45.3	43.2	45.5	45.0	45.6	44.2	45.2
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	77.3	76.6	84.7	79.8	78.2	76.6	86.4	79.7	83.4	76.7	88.6	78.0	77.5	76.3	84.6	77.8

а/ Сайжруулсан усан хангамжтай буюу төвлөрсөн усан хангамж, хамгаалалттай худаг, булаг зэргээс ус авдаг хүн амын хувийн жин юм. Сайжруулаагүй усан хангамж гэдэгт зөврийн ус, хамгаалалтгүй худаг, булгийн ус орно.

б/ Сувагжуулалт гэдэгт хог гадагшуулах (хувийн болон нийтийн) бохирын цооног/шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гаднах бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

2.7 Нийгмийн Хамгаалал

Нийгмийн хамгаалал нь ядуурлыг бууруулахад чухал үүрэгтэй бөгөөд эдийн засаг, нийгэм, хүрээлэн байгаа байгаль орчны нөхцөл байдлаас шалтгаалан хувь хүн, өрхөд учрах сөрөг нөлөөллийг багасгах зорилготой.

Нийгмийн хамгааллын үндсэн 2 сүлжээ байдаг. Нийгмийн хамгааллын албан бус сүлжээ нь уламжлалт буюу албан бус арга замаар тухайн орон нутгийн хүмүүс, танил тал болон өрхийн гишүүдийн дэмжлэгт тулгуурласан, бусдаас авсан бэлэг, тусламж, хандив хэлбэрээр тодорхойлогддог. Харин нийгмийн хамгааллын албан сүлжээ нь нийгмийн эмзэг бүлгийн хүмүүст төрөөс туслах, хамгаалахад чиглэгддэг.

Монгол улсын хувьд нийгмийн хамгааллын албан сүлжээ нь нэлээд өргөн хүрээтэй бөгөөд ихэвчлэн нийгмийн даатгал, нийгмийн халамжаас бүрддэг¹⁵. Төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжихэд хадгалагдан үлдсэн төрийн нийгмийн хамгааллын энэхүү сүлжээ нь одоо хүртэл ихээхэн үүрэгтэй байна. Энэ дэд хэсэгт нийгмийн хамгааллын албан болон албан бус (хувийн) хэлбэрүүд, өрхийн хүлээн авч байгаа хувийн болон улсаас өгч байгаа мөнгөн шилжүүлэг (тэтгэвэр, тэтгэмж, бэлэн мөнгө), тусламжийн талаар дэлгэрэнгүй тайлбарлана.

¹⁵ Нийгмийн даатгал нь зарим эрсдлийг хамгаалахын тулд улсаас төлж байгаа өндөр настны, тахир дутуугийн, тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр, хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсаны тэтгэмж, эрүүл мэндийн, ажилгүйдлийн, үйлдвэрийн осол мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгал гэх мэт мөнгөн тусламж байна. Нийгмийн халамж нь эрүүл мэндийн доройтолтой, гэр бүлийн халамж, асрамж дутагдалтай, бие даан, эсхүл бусдын тусламжгүйгээр хэвийн амьдрах боломжгүй, өвөрмөц хэрэгцээ бүхий иргэн, нийгмийн халамжийн дэмжлэг, тусалцаа зайлшгүй шаардагдаж байгаа бүлэг хүмүүст зориулсан улсаас олгож байгаа тэтгэвэр, тэтгэмж, тусгайлан үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаа байна.

2.7.1 Мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийн хэмжээ, түүний ач холбогдол

Хүснэгт 2.16-д өрхүүдийг мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийг хүлээн авч байгаагаар нь ангилан үзүүлэв.

Нэгдүгээрт, мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авах, өгөх нь нэлээд өргөн хүрээг хамарч байгаа бөгөөд бараг бүх өрх ямар нэгэн байдлаар бусдаас мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авсан байна.

Хоёрдугаарт, улсаас болон хувь хүнээс бэлэг, тусламж авсан өрхүүдийн хамрагдалт эрс өөр байна. Бараг бүх өрх улсаас шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авсан байхад гэр бүл, найз нөхдөөсөө 19.4 хувь нь л бэлэг, тусламж авчээ.

Гуравдугаарт, улсын мөнгөн шилжүүлэг нь нийт шилжүүлгийн 87.2 хувийг бүрдүүлж байна.

Дөрөвдүгээрт, улсын мөнгөн шилжүүлгийн гол хоёр бүрэлдэхүүн хэсэг нь өндөр насны тэтгэвэр, хүний хөгжил сангийн мөнгө байна. Өндөр насны тэтгэврийг нийт өрхийн 26.4 хувь нь авч байгаа бөгөөд нийт дүнгээрээ улсын мөнгөн шилжүүлгийн 31.6 хувийг, харин хүний хөгжил сангийн мөнгийг бараг бүх өрх хүлээн авч байгаа бөгөөд улсын мөнгөн шилжүүлгийн 42.9 хувийг бүрдүүлж байна. Хүний хөгжил сангийн мөнгийг хүн болгон авч байгаа нь улсын мөнгөн шилжүүлэг эрс өссөнд гол шалтгаалах хүчин зүйл болж байна.

Тавдугаарт, өрхийн хувь хүнээс хүлээн авсан нийт шилжүүлгийн дийлэнх нь буюу 15.1 хувь нь гэр бүл, найз нөхдөөс нь ирсэн байна.

Эцэст нь, улсаас өгч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийн хэмжээ тухайн өрхүүдийн хэрэглээний 28.5 хувийг, харин хувиас авч байгаа хэмжээ нь 17.4 хувийг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 2.16. Өрхийн хүлээн авсан шилжүүлэг, бэлэг, тусламж

	Шилжүүлэг хүлээн авч байгаагаас				
	Шилжүүлэг бүхий өрхүүд (%)	Шилжүүлэг бүхий хүн ам (%)	Өрхийн авсан дундаж шилжүүлэг (сард, төгрөгөөр)	Хэрэглээнд эзлэх хувь (%)	Нийт шилжүүлгэнд эзлэх хувь (%)
Нийт	99.9	99.9	178 170	31.9	100.0
Нийгмийн хамгаалал, халамж	99.9	99.9	155 435	28.5	87.2
Өндөр насны	26.4	23.1	212 876	43.0	31.6
Жирэмсний болон нярай, хөхүүл хүүхэдтэй эхийн	9.1	11.6	21 268	3.4	1.1
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний	10.7	11.8	103 366	19.7	6.2
Тэжээгчээ алдсан хүүхдийн	2.5	2.8	95 828	18.3	1.3
Хүний хөгжил сангийн	99.6	99.6	76 702	13.3	42.9
Бусад а/	24.2	27.5	29 943	4.5	4.1
Бэлэг, тусламж	19.4	17.9	117 200	17.4	12.8
Гэр бүл, найз нөхдөөс	15.1	13.8	128 210	18.9	10.9
Бусад б/	5.2	5.0	64 497	10.3	1.9
Гадаадаас	2.2	2.1	251 542	28.9	3.1
Дотоодоос	17.5	16.1	98 256	15.7	9.7

а/ Нөхөн олговор, ажилгүйдлийн тэтгэмж, хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсаны тэтгэмж, оршуулгын тэтгэмж, олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийн урамшуулал, сурацагчдын тэтгэлэг, тэтгэмж болон бусад тэтгэвэр, тэтгэмжүүд орно.

б/ Төр, улсын болон хувийн компани, байгууллагууд, ТББ-үүд, гадаадын байгууллага, хувь хүний болон бусад эх үүсвэр орно.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

2.7.2 Өрхийн хүлээн авч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж

Нийгмийн хамгааллын үндсэн зорилгын нэг нь эмзэг бүлгийнхэнд туслах, эдийн засаг, нийгмийн учирч болох сөрөг нөлөөллийг багасгахад оршдог. Хүснэгт 2.17-д ядуурлын түвшин болон зарим нэмэлт үзүүлэлтүүдийн хувьд улсын, хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжийг хүлээн авч байгаа болон аваагүй өрхүүдийн хоорондын хамаарлыг үзүүлэв.

Хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа хүн амын ядуурлын

түвшин хувийн мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж аваагүй хүн амын ядуурлын түвшнээс бага байна. Энэ дүр зураг хөдөөд илүү их ажиглагдаж байна.

Улсаас мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа болон аваагүй байгаа хүн амын бүлгүүдийн харьцуулалтыг маш болгоомжтой хийх хэрэгтэй. Улсаас мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа хүн амын ядуурлын түвшин аваагүй хүн амын ядуурлын түвшнээс бага, харин улсаас мөнгөн шилжүүлэг, бэлэг, тусламж авч байгаа хөдөөгийн хүн амын ядуурлын түвшин хотынхоос өндөр байна.

Хүснэгт 2.17. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, улсын болон хувийн шилжүүлэг, бэлэг, тусламжаар

	Хувийн				Улсын			
	Хот		Хөдөө		Хот		Хөдөө	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	23.6	21.6	37.6	24.2	49.2	23.2	44.1	35.5
	(1.0)	(1.6)	(1.4)	(2.1)	(22.7)	(0.9)	(22.5)	(1.3)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	6.3	6.1	9.3	6.2	18.2	6.2	15.9	8.8
	(0.4)	(0.7)	(0.4)	(0.8)	(10.1)	(0.3)	(8.8)	(0.4)
Ядуурлын мэдрэмж	2.4	2.5	3.3	2.5	7.7	2.4	6.1	3.2
	(0.2)	(0.4)	(0.2)	(0.4)	(4.4)	(0.2)	(3.9)	(0.2)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:								
Хүн амын хувийн жин (%)	81.0	19.0	84.3	15.7	0.1	99.9	0.1	99.9
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	82.4	17.6	89.3	10.7	0.2	99.8	0.2	99.8
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.7	3.4	3.6	3.3	3.6	3.7	4.3	3.6
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	36.9	42.1	39.8	38.4	39.4	38.0	41.2	39.6
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	25.1	21.3	26.6	23.6	39.4	24.3	41.2	26.1
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	44.9	47.0	44.4	44.8	34.1	45.3	33.9	44.5
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	79.9	65.1	84.5	74.6	52.4	76.8	100.0	82.8

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

2.7.3 Өндөр насны тэтгэвэр

Хүн амын амьжиргаанд улсаас өгч байгаа мөнгөн шилжүүлэг, тусламж чухал ач холбогдолтой гэж үзээд түүний томоохон бүрэлдэхүүн хэсэг болох өндөр насны тэтгэвэр болон ядуурлын хоорондын хамаарлыг судалж үзэв. (Хүснэгт 2.18) Улсын хэмжээнд тэтгэвэр авагчтай өрхийн амьжиргаа нь тэтгэвэр авдаггүй өрхүүдийнхтэй харьцуулахад илүү сайн байна.¹⁶ Суурьшлаар авч үзэхэд тэтгэвэр авагчтай хөдөөгийн өрхийн ядууралд өртсөн байдал нь тэтгэвэр авагчгүй өрхтэй харьцуулахад харьцангуй доогуур байхад хот суурин газрын тэтгэвэр авагчтай болон авагчгүй өрхүүдийн ядуурлын түвшин ойролцоо байна. Энэ нь улирлын онцлогоос үл хамаарсан, тогтмол орлогын эх үүсвэр

болох тэтгэвэр авагч гишүүнтэй байх нь сумын төв болон хөдөө нутагт байгаа өрхийн амьжиргааг сайжруулж байж болох юм. Хүн амыг тэтгэвэр авдаг, авдаггүйгээр нь судалж үзэхэд ядуучуудын тархалт нь нийт хүн амын тархалттай нягт уялдаатай, улсын дунджаар ядуу хүн амын 19.4 хувь нь тэтгэвэр авагчтай өрхийнх байгаа бөгөөд энэ хандлага хотод өндөр, хөдөөд бага байна. Хүн ам зүйн үзүүлэлтүүд ч гэсэн маш тодорхой хандлагуудыг харуулж байна. Тэтгэвэр авагчтай өрхөд хүүхдийн тоо улсын дунджаар цөөн байгаа хэдий ч хүн ам зүйн ачаалал өндөр буюу өндөр настай хүн амын тоо олон байдаг хандлага хэвээр байна. Эдгээр өрхийн тэргүүлэгчийн дундаж нас нь нэлээд ахимаг, голдуу эмэгтэйчүүд байна.

Хүснэгт 2.18. Ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүд, өндөр насны тэтгэвэр

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ядуурлын хамралтын хүрээ	28.7 (0.8)	23.0 (1.2)	23.7 (1.0)	21.8 (1.5)	37.5 (1.4)	26.3 (2.0)
Ядуурлын гүнзгийрэлт	7.6 (0.3)	5.4 (0.4)	6.6 (0.4)	5.2 (0.5)	9.4 (0.5)	6.2 (0.6)
Ядуурлын мэдрэмж	2.9 (0.1)	1.9 (0.2)	2.6 (0.2)	1.9 (0.3)	3.4 (0.2)	2.1 (0.3)
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:						
Хүн амын хувийн жин (%)	76.9	23.1	74.2	25.8	82.2	17.8
Ядуурлын шугамаас доогуур хүн амын хувийн жин (%)	80.6	19.4	75.7	24.3	86.8	13.2
Өрхийн ам бүлийн тоо	3.8	3.2	3.8	3.4	3.8	2.7
Хүн ам зүйн ачаалал (%)	30.8	60.1	29.9	58.8	32.4	63.0
Хүүхдийн тоо (ам бүлд эзлэх хувийн жин)	30.0	10.8	29.1	11.9	31.6	8.3
Өрхийн тэргүүлэгчийн нас	39.3	61.0	39.4	60.7	39.2	61.7
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх (%)	84.1	64.2	81.6	64.5	88.8	63.5

Санамж: Судалгааны зохиомжоос хамаарсан стандарт алдааг хаалтанд харуулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

¹⁶ Өндөр насны тэтгэвэр нь нийгмийн халамжийн нэг хэлбэр бус харин ажилчид тэтгэврийн санд хуримтлуулсан мөнгөнөөсөө авч байгаа юм гэдгийг мартаж болохгүй.

ХАВСРАЛТ А.

Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн 2012 оны судалгаа

Энэ хавсралтанд 2012 онд хийгдсэн Өрхийн нийгэм, эдийн засгийн судалгааны (ӨНЭЗС) ерөнхий шинж байдал, судалгааны түүврийн зохиомж, мэдээллийн чанарын талаарх зарим нарийвчилсан үнэлгээг хийж тусгав.

А.1 ӨНЭЭС-ны талаарх товч танилцуулга

ӨНЭЭС нь хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлын байдлыг тодорхойлохоос гадна өрхийн орлого, зарлагыг тооцох, хэрэглээний үнийн индекс ашигладаг сагс болон жинг шинэчлэх, ДНБ-ийг хэрэглээний аргаар тооцоход шаардлагатай мэдээлэл гаргах зорилготой улсын хэмжээнд төлөөлөх чадвартай судалгаа юм. ӨНЭЭС-г ҮСХ-ноос тогтмол явуулж байгаа бөгөөд нэг жилийн хугацааг хамруулан дүн шинжилгээ хийж байна. Энэхүү тайланд 2012 оны 1-р сараас 12-р сарыг дуусталх бүтэн 12 сарын хугацааг хамруулав. ҮСХ амьжиргааны түвшинг тодорхойлох судалгааны хэвшмэл хэд хэдэн модулийг урьд нь тасралтгүй явагддаг байсан ӨОЗС-нд нэгтгэн 2007 оноос эхлэн энэхүү судалгааг явуулж буй бөгөөд судалгааны үзэл баримтлалын дагуу хураангуй болон дэлгэрэнгүй гэсэн хэлбэрээр зохион байгуулж байна. Харин энэ удаагийн 2012 оны судалгааг дэлгэрэнгүй хэлбэрээр явуулсан бөгөөд 2007/2008 оны судалгаанд орж байсан модулиудыг оруулж дараах 15 модультайгаар асуулгын маягтаа боловсруулсан. Үүнд: өрхийн гишүүдийн тухай нийгэм, эдийн засгийн үндсэн мэдээлэл, боловсрол, эрүүл мэнд, нөхөн үржихүй, шилжих хөдөлгөөн, ажил эрхлэлт, газар тариалан ба мал аж ахуй, өрхийн хөдөө аж ахуйгаас бусад аж ахуй болон бусад орлого, орон сууц ба эрчим хүч, удаан эдэлгээт бараа, хүнсний бус зарлага, хүнсний хэрэглээ, хоол тэжээлийн хөтөлбөрийн үнэлгээ зэрэг болно.

А.2 Түүвэрлэлтийн зохиомж

ҮСХ-ноос 2010 онд "Хүн ам, орон сууцны тооллого"-ыг амжилттай зохион байгуулсан билээ. Тиймээс

ӨНЭЭС-ны түүврийн хүрээг уг тооллогын дүнгээр шинэчлэн түүврийн хэмжээнд үнэлгээ хийсэн. Хэдийгээр түүврийн хүрээг шинэчилсэн ч өмнөх түүврийн зохиомж нь өрхийн орлого, зарлагын үзүүлэлтүүдийг улирлаар, улс, бүс, суурьшлын түвшинд, ядуурлын үзүүлэлтүүдийг жилээр улс, бүс, суурьшлын түвшинд тооцоход хангалттай түүврийн хэмжээ (11232 өрх) байсан тул бид түүврийн зохиомжийг хэвээр хадгалж үлдсэн.

ҮСХ-ноос хэрэглэгчдийн хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэн ядуурлын үндсэн үзүүлэлтүүдийг аймгийн түвшинд тооцох зорилт тавин ажиллаж байна. Энэхүү зорилтын эхлэл болох ӨНЭЭС-ны 2011 ба 2012 оны мэдээллийг нэгтгэн 8 улирлын дүнгээр ядуурлын байдлыг аймгийн түвшинд тодорхойлох ажлын хүрээнд түүврийн хэмжээг тооцож үзэхэд 5 аймагт түүврийн хэмжээ хүрэлцэхгүй байх эрсдэл тулгарсан тул эдгээр аймгуудын түүврийн хэмжээг нэмэгдүүлсэнээр 2012 оны судалгааны түүврийн хэмжээ 12840 өрх болсон.

Судалгааны түүврийн зохиомжид Улаанбаатар, аймгийн төвүүд, хөдөө нутаг болон сумын төвүүд гэсэн гурван бүлгийг ашигласан. Мөн Улаанбаатар хотод түүврийг дүүрэг, хороодоор харин хөдөөд аймгуудаар хуваарилсан. Аймгийн төв бүр нэг дэд бүлэг юм. Энэ сонголтын стратеги нь бүлэг тус бүрд өөр байсан буюу хотод хоёр үе шаттай, хөдөөд гурван үе шаттай хэрэгжүүлсэн. Түүврийн анхан шатны нэгжээр хотод 2010 оны ХАОСТ-ын 1 тоологчийн тоолсон газар нутаг буюу тооллогын нэгжийг, хөдөөд багийн газар нутгийг сонгон авсан. Улаанбаатар хотод эхлээд 360 ТАШН, ТАШН тус бүрээс 10 өрх сонгосон. Аймгийн төвүүдэд эхлээд 12 эсвэл 24 ТАШН, ТАШН тус бүрээс 10 өрх сонгож авсан.¹⁷ Харин 2012 оны

¹⁷ Зөвхөн Дархан Уул, Орхон аймгуудаас 24 баг сонгосон.

2-р улирлаас 84 ТАШН нэмсэн. Хөдөөд эхлээд 52 сум сонгож сум тус бүрээсээ 12 баг, баг тус бүрээсээ 8 өрх сонгосон. 2012 оны 2-р улирлаас 96 ТАШН нэмсэн. Нийт 1248 түүврийн анхан шатны нэгж буюу кластерийг хэмжээтэй нь пропорциональ магадлалаар сонгосон ба 180 ТАШН нэмэлтээр хамруулсан. Түүвэрлэлтийн энэ аргачлалаар Монгол улсын өөр нутаг дэвсгэрт амьдарч байгаа өрхүүд өөр өөр магадлалаар сонгогдсон. Иймд бүлэг тус бүр болон нийт улсын хэмжээнд төлөөлөх чадвартай статистикийн мэдээ цуглуулахын тулд түүвэрлэлтийн

жинг ашиглах нь чухал болсон. Уг жинг түүврийн стратегийг ашиглан сонголтын магадлалтай нь урвуугаар авч өрх бүрд оноолоо. 12840 өрхөөс 3600-г Улаанбаатар хотод, 3480-ыг аймгийн төвүүдэд, 5760-ыг сумын төвүүд болон хөдөө нутагт хуваариллаа. Гэхдээ энэ тайланд ашигласан бодит түүвэр нь үүнээс арай бага буюу Улаанбаатар хотод 3578 өрх, аймгийн төвд 3473 өрх, сумын төв болон хөдөө нутагт 5760 өрх байлаа. Бүрэн мэдээлэл байхгүйгээс шалтгаалан 29 өрх хасагдсан тул дээрх зөрүү гарсан.

Хүснэгт А.1. 2012 оны ӨНЭЗС-ны түүвэр, ТАШН-ээр, ярилцлага авсан сараар

	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Хөдөө	Улсын хэмжээнд
1 сар	300	219	416	935
2 сар	298	220	416	934
3 сар	300	220	416	936
4 сар	300	310	496	1,106
5 сар	295	320	512	1,127
6 сар	296	309	496	1,101
7 сар	296	310	496	1,102
8 сар	296	320	512	1,128
9 сар	300	310	496	1,106
10 сар	299	307	496	1,102
11 сар	298	318	512	1,128
12 сар	300	310	496	1,106
Нийт	3,578	3,473	5,760	12,811

А.3 Мэдээллийн чанар

Судалгааны мэдээллийн чанарын стандарт сайн хангагдсан гэж үзэж байна. Нэг талаас, ӨНЭЗС-гаар өрхүүдээс асар их мэдээлэл цуглуулах болсон тул үйл ажиллагааны стратеги болон мэдээллийн удирдлагад шинэ шаардлага тавигдах болсон. Бүх арга ажиллагаа нь цэгцтэй дарааллаар, төвлөрсөн байдлаар хийгдэх болсноор мэдээллийн чанарт эерэг нөлөө үзүүлсэн байх магадлалтай. Нөгөө

талаас мэдээллийн уялдааны шалгалтыг гурван үе шатанд буюу мэдээлэл шивж оруулахад, анхдагч тоо мэдээллийг боловсруулах үед, гуравдугаарт, энэ тайланг бэлдэх үед гүйцэтгэлээ. Бүх тохиолдолд эдгээр шалгалтанд ашиглаж байгаа жагсаалтуудыг өрхүүдийн нөхсөн маягтууд дээрх үндсэн мэдээлэлтэй тулгасан (Зарим тохиолдолд эхний шатны шалгалтын үед өрхүүд дээр дахин очиж шалгасан) бөгөөд алдаа илэрсэн тохиолдолд шууд залруулж байсан.

ХАВСРАЛТ Б.

**Ядуурлын дүн шинжилгээний
арга зүй**

Хугацаагаар харьцуулах боломжийг хангахын тулд энэ удаагийн судалгаа шинжилгээний арга зүйд 2010, 2011 оны ӨНЭЗС-ны ядуурлын шинжилгээнд ашигласан арга зүйг баримтлав.

Ядуурлын дүн шинжилгээ хийхэд 3 бүрэлдэхүүн хэсэг шаардлагатай байдгийг юуны өмнө тэмдэглэе. Үүнд: *Нэгдүгээрт*: хэмжигдэж, хүлээн зөвшөөрөгдөж болохуйц, хүн амыг эрэмбэлэх боломжтой аж байдлын үзүүлэлтүүд; *Хоёрдугаарт*: хүн амыг ядуу ба ядуу бусаар ангилах сонгогдсон үзүүлэлттэй харьцуулахад тохиромжтой ядуурлын шугам; *Гуравдугаарт*: аж байдлын бие даасан үзүүлэлтүүдийг нэгтгэн ядуурлын ерөнхий дүр төрхийг харуулах цогц хэмжүүрүүд.

Энэ хавсралтанд ядуурлын хэмжүүр үзүүлэлтүүд, ядуурлын шугамыг тогтоосон байдал, хэрэглээний хэмжээг тодорхойлон бүрдүүлэх боловсруулалтын бүх шатыг тайлбарлана. I бүлэгт хэрэглээг аж байдлын үзүүлэлт болгон сонгон авсан талаар өгүүлнэ. II бүлэгт өрхийн нэрлэсэн хэрэглээг тооцох аргыг харуулна. III, IV бүлэгт өрхийн суурьшил, судалгаанд хамрагдсан он, сар, өдөр болон ам бүлийн бүтцийг засварласнаар бодит хэрэглээний хэмжигдэхүүнийг хэрхэн тооцсон талаар тайлбарлах болно. III бүлэгт газар зүйн байрлалын болон цаг хугацааны үнийн засварлалт, IV бүлэгт өрхийн хүн амын бүтцийн засварлалт, V бүлэгт ядуурлын шугамыг тодорхойлсон аргачлалыг нарийвчлан харуулна. Сүүлчийн VI бүлэгт энэхүү тайланд хэрэглэсэн ядуурлын хэмжүүрүүдийг тайлбарлав.

Б.1 Аж байдлын үзүүлэлтийн сонголт

Ядуурал нь эрүүл мэнд муутай байх, дэд бүтцийн үйлчилгээг хүртэх боломж хязгаарлагдмал байх, хоол тэжээлийн доройтол, бараа үйлчилгээний дутагдал, шашин шүтлэг, улс төрийн үзэл бодлоо илэрхийлэх чадваргүй байх гэх мэт олон төрлийн хязгаарлалтыг өөртөө агуулдаг. Энэ бүгд нь тус бүрдээ аж байдлыг тодорхойлох бүрэлдэхүүн хэсгийг илэрхийлэх тул нэг бүрчлэн анхаарч судлах шаардлагатай бөгөөд бодлого боловсруулагч нарыг ядуурлын янз бүрийн байдал дээр анхаарлаа хандуулахад тус болдог. Ядуурлын эдгээр ялгаатай бүрэлдэхүүн хэсгүүд хосолсон байх тохиолдол элбэг байдаг. Жишээлбэл, хоол тэжээлийн дутагдалд үргэлж орсон хүн голдуу боловсрол багатай, эрүүл мэндийн тусламж авах боломжгүй байх г.м.

Орлого, хэрэглээ хоёрын алиныг нь аж байдлын хэмжүүр үзүүлэлт болгон сонгож авахыг шийдэх нь маш чухал. Хэрэглээ нь амьжиргааны түвшнийг орлогоос арай нарийн хэмжиж тодорхойлдог илүү ач холбогдолтой буюу зохимжтой үзүүлэлт болно. Онолын хувьд ч мөн практик дээр ч амьжиргааны түвшнийг хэрэглээгээр тодорхойлох нь орлогоор тодорхойлсноос илүү зохимжтой, бодит байдлыг илэрхийлдэг гэж үздэг.¹⁸

Хэдийгээр энэ хоёр нь өөр ойлголтууд боловч хоёул сэтгэл ханамжийг ямар нэг байдлаар илэрхийлдгээрээ төстэй. Хэрэглээ нь хувь хүн бүр бодитоор юутай байсныг хэмждэг бол орлого нь хөрөнгийн хамт хүний чадварыг хэмждэг.

¹⁸ Деатон, Зайди нарын илтгэл (2002)

Хүний бүхэл амьдралын урт хугацааны амьжиргааны түвшинг судлахыг сонирхож байгаа тохиолдолд орлого ба хэрэглээний алийг нь сонгох нь ялгаагүй. Харин богино хугацааны буюу жишээ нь нэг жилийн хувьд бол орлогоос хэрэглээ нь илүү тогтвортой, өөрчлөлт багатай байна. Мөн түүнчлэн хэрэглээ нь орлоготой харьцуулахад улирлын хэлбэлзэл багатай байдаг. Тухайлбал газар тариалан эрхэлж байгаа өрхийн орлогын түвшин нь ургац хураалт, тариалалтын үетэй холбоотойгоор маш хэлбэлзэлтэй байдаг учраас энэ үзүүлэлтийг ашигласнаар амьжиргааны түвшинг үлэмж хэмжээгээр ихэсгэж, багасгаж бодитой бусаар тооцоолох магадлал илүү байна.

Практик талаас анхаарч үзвэл зохих асуудлууд байдаг. Үүнд юуны өмнө асуулга авахад мэдээлэгчдэд ойлгоход тодорхой хялбар байх шаардлагатай. Хэрэглээ нь мэдээлэл өгөгчдөд орлогоос илүү хялбар ойлголт байдаг. Ялангуяа орлого нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэх үйл ажиллагаанаас орж байгаа тохиолдолд хэрэглээг мэдээлэхэд илүү хялбар байна. Жишээлбэл, албан ёсны бүртгэлтэй салбарт ажиллаж байгаа хүн орлогын үндсэн эх үүсвэрээ буюу жишээлбэл цалин, хөлсөө тодорхой мэдээлэхэд ямар нэг хүндрэл учрахгүй. Харин албан бус сектор, эсвэл хөдөө аж ахуйд ажилладаг, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид орлогоо нарийн тодорхойлоход бэрхшээлтэй байдаг бөгөөд өрхийн болон бизнесийн ажил гүйлгээ холилдон бүртгэгддэг. Өрхүүд орлогоосоо илүүгээр хэрэглээгээ мэдээлэхдээ дуртай байдаг. Тэд орлогын талаарх мэдээллийг нь өөр зорилгоор, тухайлбал татварын түвшинг тодорхойлох үүднээс цуглуулж магадгүй гэж болгоомжилдог, эсвэл орлогын талаар асуух нь таатай бус гэж

үздэгтэй ч холбоотой юм. Мөн өрхийн гишүүд нь өрхийн орлого, түүний эх үүсвэрээс илүүтэйгээр хэрэглээг сайн мэдэж байдаг.

Б.2 Хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийг тогтоох нь

Хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсгийг тогтоохдоо онол, практикийн үүднээс мөн авч үздэг. Нэгдүгээрт, байгаа мэдээллийг ашиглан аль болох дэлгэрэнгүй байх, хүн амын аж байдлыг тодорхойлохгүй, эрэмбэлэхэд нөлөө үзүүлэхгүй, мэдээллийн зарим нэг хэсгийг тооцоонд оруулахгүй байх ёстой. Хоёрдугаарт, худалдан авалт нь энэ үзүүлэлтийн цорын ганц бүрэлдэхүүн хэсэг биш учир зах зээлийн болон зах зээлийн бус гүйлгээг хоёуланг нь хамруулна. Гуравдугаарт, зардал бол хэрэглээ биш. Удаан хадгалахад тохиромжгүй, ялангуяа хүнсний бүтээгдэхүүний хувьд худалдан авсанаа бүгдийг нь хэрэглэдэг гэж үзэх нь түгээмэл байдаг. Харин орон сууц, удаан эдэлгээт бараа гэх мэт бусад бараа, үйлчилгээний хувьд засварлалт хийх шаардлагатай. Эцэст нь хэрэглээ нь хүнс, хүнсний бус, сууц, удаан эдэлгээт бараа, эрчим хүч гэсэн 5 үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгээс бүрдэнэ. Бүрэлдэхүүн хэсэг бүр тодорхой нэр төрлүүдээс бүрдэх ба эдгээр нэр төрөл бүрийн хэрэглээний үнэлгээг хийх аргачлалыг доор товч тайлбарлав.

Хүнсний бүрэлдэхүүн хэсэг

Хүнсний хэрэглээг тооцохдоо хүнсний бүх бүтээгдэхүүний нэр төрөл тус бүрийн хэрэглээг нэгдсэн нэг цаг хугацаанд шилжүүлэн, нэмж бүрдүүлэх бөгөөд дараа нь өрх бүрийн бүх хүнсний барааг нэгтгэдэг. 2012 оны ӨНЭЗС-

гаар гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, мах, махан бүтээгдэхүүн, загас болон далайн бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, өндөг, төрөл бүрийн өөх тос, жимс, жимсгэнэ, чихэр, жимсний чанамал, хүнсний бусад бүтээгдэхүүн, цай, кофе, цэвэр ус ундаа, жимсний шүүс, согтууруулах ундаа, тамхи гэсэн 13 бүлэг болгон ангилсан 123 нэр төрлийн бүтээгдэхүүний хүнсний хэрэглээний мэдээллийг өрхийн түвшинд цуглуулсан.

Мэдээлэл цуглуулах арга болон хугацаа нь хот, хөдөөд ялгаатай, өөр байсан. Хотын суурьшил буюу Улаанбаатар хот болон аймгийн төвүүдэд мэдээллийг өрхийн өдөр тутмын бүртгэл дээр үндэслэн цуглуулсан бөгөөд судлаач нар сард гурван удаа өөрөөр хэлбэл арав хоног бүрт очиж мэдээллийг нэгтгэж байв. Өөрөөр хэлбэл өрх тус бүрийн хувьд хүнсний мэдээллийн хамрах хугацаа нь нэг сар байлаа. Сумын төв болон хөдөөд өрхийн сүүлийн долоо хоногийн хэрэглээг эргэн сануулах аргыг ашигласан. Ийм хоёр өөр арга хэрэглэсэн нь дараах гурван шалтгаантай болно. Нэгдүгээрт, судлаач нар аймгийн төвд амьдардаг бөгөөд аймгийн төвүүд ихэнхидээ хөдөөгөөс нэлээн алс зайд оршдог учир сумын төв болон хөдөөгийн өрхүүдэд арав хоног бүр очих боломж байхгүй. Хоёрдугаарт, малчин өрхүүд тогтмол нүүдэллэдэг учраас хоёр дахь, гурав дахь очилтоор зорьсон өрхөө олоход хүндрэл учрах магадлал их. Гуравдугаарт, хөдөөгийн хүн ам нь хотын хүн амтай харьцуулахад худалдан авалтыг бөөнөөр нь голдуу хийдэг тул өрхийн өдөр тутмын бүртгэлээ нөхөхөд илүү бэрхшээлтэй байдаг.

Хэрэглээний энэ бүрэлдэхүүн хэсгийг боловсруулахад хэд хэдэн үндсэн зарчмыг хэрэглэсэн. Нэгдүгээрт,

хэрэглээний бүх боломжит эх үүсвэрийг оруулав. Өөрөөр хэлбэл хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэглээ нь зах зээлээс худалдан авсан эсвэл гэрээс гадуур хэрэглэсэн хүнсний зүйлээс гадна өөрийн аж ахуйгаас хэрэглэсэн, бусдаас авсан, бэлэг, бараа солилцоогоор авсан бүтээгдэхүүн зэргээс бүрдэнэ. Хоёрдугаарт, худалдан авсан болон өөрийн аж ахуйгаас авсан бүх хүнсний бүтээгдэхүүнийг биш тухайн хугацаанд хэрэглэсэн бүтээгдэхүүнүүдийг л хэрэглээний бүтцэд багтаасан. Гуравдугаарт, мөнгөөр худалдан аваагүй хүнсний зүйлийг үнэлж аж байдлын хэмжигдэхүүнд оруулсан. ӨНЭЗС-гаар өрхийн хүнсний зөвхөн худалдан авалтын хувьд дундаж үнийн дүн, тоо хэмжээний талаар мэдээлэл цуглуулагдсан бөгөөд бусад эх үүсвэрийн хувьд зөвхөн тоо, хэмжээний мэдээллийг авсан. Худалдан аваагүй хүнсний зүйлийн мөнгөн үнэ цэнийг тооцохдоо дундаж үнийн мэдээллийг ашиглалаа.

Ихэнх хүнсний бүтээгдэхүүнүүд харгалзах бүлэг дотроо нэлээд дэлгэрэнгүй нэр төрлөөр орсон учир нэр төрөл тус бүр нь харьцангуй нэгэн жигд болсон. Гэхдээ нэгжийн үнэ нь бодит үнэ биш боловч барааны чанарын ялгааг илэрхийлнэ. Энэ нөлөөллийг багасгаж, газар зүйн байрлалын болон цаг хугацааны зөрүүг авч үзэхийн тулд хэд хэдэн түвшинд (өрх, түүврийн нэгж, аймаг, суурьшил, улирал) үнийн голч утгыг тооцсон болно. Иймээс тухайн өрх хүнсний бүтээгдэхүүн худалдан авсан бол уг худалдан авсан барааны харгалзах голч үнийг өөрийн аж ахуйн болон солилцоогоор авсан барааг үнэлэхэд ашиглана. Хэрвээ өрх ямарваа нэг нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг огт худалдан аваагүй боловч хэрэглэсэн бол хэрэглээг нь үнэлэхэд түүний дээд түвшний (өрхийн

харьяалагдах түүврийн нэгжийн гэх мэт) үнийг ашиглана. 2012 оны хүнсний хэрэглээний бүтцэд худалдан авсан, бусдаас үнэгүй авсан болон өөрийн аж ахуйгаас хэрэглэсэн тоо хэмжээг авч үзсэн.

Хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсэг

Хүнсний бус хэрэглээг хүнсний хэрэглээтэй адилаар шууд, хялбархан тооцоолно. Хүнсний хэрэглээтэй адилаар нэгдсэн нэг хугацаанд шилжүүлэн тэгшитгэсэн хэрэглээний бүхий л эх үүсвэрийг оруулах ёстой. Хүнсний бус хэрэглээний өргөн хүрээний буюу эрэгтэй, эмэгтэй хүний, хүүхдийн хувцас, гутал, бэлэг дурсгал, үнэт эдлэл, бөс бараа, боловсрол, эрүүл мэнд, амралт чөлөөт цаг, соёлын зардал, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа үйлчилгээ, гэр ахуйн бараа, удаан эдэлгээт бараа, орон сууцны зардал, тээвэр, холбоо, даатгал, татвар зэрэг 38 бүлгийн 371 нэр төрлийн бүтээгдэхүүний мэдээллийг цуглуулсан. Хүнсний бус барааны ихэнх нэр төрөл нь дотроо ижил бус буюу зарим ялгаатай олон бүтээгдэхүүнийг агуулж нэгжийн үнийг нь тооцоход бэрхшээлтэй байдаг тул ӨНЭЗС-гаар энэ бүлгийн барааны тоо хэмжээний талаарх мэдээллийг цуглуулдаггүй. Удаан эдэлгээт бараа, сууц, эрчим хүчнээс бусад хүнсний бус барааны хэрэглээг энэ бүлэгт авч үзнэ.

Хэрэглээг бүрдүүлэхэд мөн тухайн нэр төрлийг оруулах эсэх, судалгааны үеийг тодорхойлох гэсэн үндсэн 2 бэрхшээл байдаг. Нэгдүгээрт, зөвхөн хэрэглээнд ордог нэр төрлүүдийг л судалгаанд багтаах ёстой гэсэн алтан дүрэм бий. Тухайлбал, хувцас, гутал, гоо сайхны бараа, бүтээгдэхүүн, амралт, чөлөөт цагт зарцуулсан зардал гэх мэт зүйлс хамрагдана. Татвар илүү төлсөнөөрөө тухайн өрх

улсаас илүү их үйлчилгээ авдаггүй нь хэрэглээний өндөр түвшинтэй уялдахгүй байгааг харуулж байна. Иймээс татварын хэмжээг хэрэглээнд оруулахгүй. Хөрөнгийн урсгал буюу санхүүгийн хөрөнгө худалдан авах, өр, зээлийн хүүгийн төлбөрийг мөн оруулдаггүй. Гэнэтийн эсвэл бөөн дүнгээр гэнэт зарцуулагддаг хурим, төрөлт, оршуулгын зардлын хувьд бүр ч бэрхшээлтэй байдаг. Эдгээр зардлыг он жилүүдэд тархаан, тэгшитгэж тооцох нь хамгийн оновчтой хувилбар юм. Харин тэгшитгээгүй тохиолдолд тухайн өрхийн хэрэглээний түвшин бодит хэмжээнээс илүүтэйгээр тооцогдоно. Одоогоор бидэнд ингэж тооцох хангалттай мэдээлэл байхгүй тул эдгээр хэрэглээнүүдийг тооцоонд оруулаагүй болно. Хүлээн авсан бэлэгтэй холбоотой тооцоо нь бэлгийг хүлээн авч байгаа талын тооцоонд тусгагддаг тул, тооцоог давхардуулахгүйн тулд бусдад өгсөн бэлэг, тусламж, шилжүүлгийг тооцоонд оруулаагүй. Хэрэв эдгээрийг тооцоонд оруулбал амьжиргааны дундаж түвшинг хиймлээр өсгөх болно.

Хүнсний бус хэрэглээний бүрэлдэхүүн хэсэг дотроос хоёр зүйл буюу эрүүл мэнд, боловсролын тооцоог онцгойлон авч үзэх шаардлагатай. Нэгдүгээрт, боловсрол нь хэрэглээ биш харин хөрөнгө оруулалт тул хадгаламж гэж үзэх ойлголт байдаг. Боловсролын үр өгөөжийг зөвхөн сурч байх тухайн үедээ бус бүхий л амьдралынхаа турш хүртэнэ. Хоёрдугаарт, хэрэв амьдралын удаан хугацааны үеийг авч үзэж байгаа бол боловсролын зардал нь хүний амьдралын тодорхой үед л гардаг. Сургалтандаа яг ижил хэмжээний зардал зарцуулсан бөгөөд нэг нь одоо суралцаж байгаа нөгөө нь нилээд хэдэн жилийн өмнө сургуулиа төгсчихсөн хоёр хүнийг харьцуулья. Энэ тохиолдолд одоо суралцаж байгаа

нь амьжиргаа дээгүүртэй мэт бодогдох боловч энэ үр дүн нь зөвхөн насны хувьд хамаатай бөгөөд жинхэнэ аж байдлын түвшний ялгааг харуулж чадахгүй. Энэ зардлыг амьдралынх нь нийт хугацаанд тэгшитгэн хуваарилах нь хамгийн оновчтой арга болно. Гуравдугаарт, улсын сургуульд суралцах боломжийг авч үзэх хэрэгтэй. Хэрэв бүх хүн үнэ, төлбөргүй эсвэл өндөр татаас бүхий боловсрол эзэмших боломжтой бөгөөд харин чанарыг нь харгалзан үзэж хувийн сургуулийг сонгон төлбөр төлж суралцдаг бол боловсролын зардлын ялгаатай байдал нь аж байдлын ялгаатай байдалтай холбогдох ба ийм тохиолдолд тухайн зардлыг тооцоонд тусгах нь зүйтэй гэж үздэг. Энэ судалгаанд боловсролын зардлыг хэрэглээний бүтцэд оруулсан. Эдгээр зардлыг оруулахгүй байх нь сургуулийн насны хүүхдүүдтэй хоёр өрхийн зөвхөн нэг нь хүүхдээ сургуульд сургах боломжтой бол энэ ялгааг гаргаж чадахгүйд хүрнэ.

Эрүүл мэндийн зардал ч зарим талаараа боловсролтой адил юм. Эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгт зарцуулсан зардал нь мөн хөрөнгө оруулалттай адилаар тооцогдоно. Төрөөс хангадаг үйлчилгээг харилцан адилгүй хүртдэг тохиолдолд өрх хоорондын харьцуулалтыг хийх нь буруу үр дүнд хүргэнэ. Хүн амын зарим хэсэг нь эмнэлгийн үнэ төлбөргүй, эсвэл улсаас ихэнх зардлыг нь хариуцдаг үйлчилгээнд хамрагдаж байхад нөгөө хэсэг нь хувийн салбарын үйлчилгээнд хамрагдаж байвал зардлын энэ ялгавартай байдал аж байдлын ялгааг харуулахгүй. Энд анхааран үзэх хэд хэдэн зүйл бий. Үүнд: Нэгдүгээрт, эрүүл мэндийн зардал нь байнга бус тодорхой цаг хугацаанд бөөнөөр гардаг. Хоёрдугаарт, эрүүл мэндийн зардал нь өрхийн гишүүн өвчтэй

байсантай холбогдон гарсан зардлыг авч үзэж байгаа тохиолдолд өрхийн аж байдал муудах боловч зардал гарсан учир аж байдал нь өссөн мэт харагддаг. Гуравдугаарт, эрүүл мэндийн даатгал нь харьцуулалтыг буруу үр дүнд хүргэдэг. Учир нь өрхийн даатгалтай гишүүн нь өвдөхдөө бага хэмжээний мөнгө зарцуулсан байхад даатгалгүй нь ихийг зарцуулна. Иймээс энэ судалгааны хувьд эрүүл мэндийн зардлыг хүнсний бус хэрэглээний бүрэлдэхүүнд оруулж байна. Боловсролтой адилаар эрүүл мэндийн зардлыг хасвал хоёул өвчтэй хүнтэй өрхүүдийн хувьд нэг нь эмчилгээнд мөнгө зарцуулах чадваргүй байгаа бол энэ өрхүүдийн ялгааг харуулж чадахгүй болно.

Хүнсний бус хэрэглээтэй холбоотой хоёр дахь бэрхшээлтэй асуудал нь хэрэглээг тооцох хугацааг сонгох юм. Үүнд худалдан авалт хийх давтамж, өрхийн хэрэглээгээ буцаж санах хугацааны хоорондын хамаарал орно. Ариун цэврийн хэрэгсэл, гоо сайхны бараа, орон сууцны төлбөрөөс бусад хүнсний бус олон бараа, бүтээгдэхүүний хувьд долоо хоног, сард ямар нэгэн худалдан авалт гараагүй байдаг тул буцааж санах хугацааг ихэнхдээ сүүлийн улирал эсвэл сүүлийн жилээр сонгодог.

ӨНЭЭС нь сүүлийн сар ба сүүлийн жил гэсэн судалгааны хоёр үеийг хамарсан мэдээлэл цуглуулдаг. Аль үеийг сонгох нь хэрэглээний бүтцэд үлэмж нөлөөтэй байдаг. Өрхүүд сар бүр хүнсний бус бараа, бүтээгдэхүүн худалдан аваад байдаггүй учраас олон өрхийн хувьд ямар ч хэрэглээгээ мэдээлэхгүй байх магадлалтай. Сүүлийн нэг сарын худалдан авалтыг тооцоонд ашигласнаар сарын дундаж хэрэглээг ойролцоогоор тооцоолж болох ч судалгаанд хамрагдсан нэг сарын хугацаанд худалдан авалт

хийгээгүй өрхүүдийг хэрэглээ багатайд тооцон улмаар ядуу гэсэн ангилалд хамааруулах магадлалтай юм. Сүүлийн нэг жилийг эргэн санах хугацаа болгон авбал хүнсний бус бараа, бүтээгдэхүүний хувьд илүү үндэслэлтэй хугацаа болох учир дээрх бэрхшээл арилна. Гэвч эргэн санах хугацааг уртасгахаар нэг сул тал үүсдэг. Зарлагаа мэдээлэх өрхийн тоо нь нэмэгдэх боловч дундаж зарлага нь эргэн санах хугацаа богинотой зардлаас багасаж гарч ирдэг. Энэ хоёр сонголтын давуу болон сул талыг нь харгалзаж үзсэн гуравдахь сонголт нь эргэн санах хоёр хугацааг хоёуланг нь хослуулах арга юм. Энэ тохиолдолд хэрэв тухайн өрх сүүлийн нэг сард хүнсний бус бараа, бүтээгдэхүүн худалдан авсан бол тухайн мэдээллийг нь авч, харин сүүлийн нэг сарын хугацаанд хүнсний бус бараа бүтээгдэхүүн худалдан аваагүй бол сүүлийн нэг жилийнх нь мэдээллээс авдаг.

Удаан эдэлгээтэй бараа

Өрхийн эзэмшиж буй удаан эдэлгээт бараа нь амьжиргааны түвшнийг тодорхойлох чухал бүрэлдэхүүн хэсэг болдог. Эдгээр бараа нь удаан хугацаанд ашиглагддаг учир худалдан авсан үнэ нь хэрэглээг тодорхойлох тохиромжтой үзүүлэлт болохгүй. Энд тооцоо хийх хамгийн зөв арга нь тухайн хугацаанд эзэмшиж байгаа удаан эдэлгээт бараанаас авч байгаа үйлчилгээний түвшинг тооцоход оршино. Энэхүү авч байгаа ханамжийн хэмжээ нь биетээр ажиглагдахгүй ч үнийн дүнтэй шууд пропорциональ бөгөөд элэгдлийн түвшин гэсэн үзүүлэлтээр тодорхойлогдоно. Бараа бүрийн элэгдлийн түвшинг тооцох үйл ажиллагаа ӨНЭЗС-гаар авсан удаан эдэлгээт барааны одооны зах зээлийн

үнэ, ашигласан (мэдээлэл нь өрхийн эзэмшиж буй удаан эдэлгээт барааны тоо ширхэгийн хамт цуглуулагдсан) хугацаанд үндэслэнэ.¹⁹

Энэ бүрэлдэхүүн хэсгийн тооцоог 3 үе шаттайгаар хийнэ. Нэгдүгээрт, удаан эдэлгээт бараанаас хэрэглээний бүрэлдэхүүнд орох нэр төрлийг сонгоно. ӨНЭЗС-гаар гэр ахуйн хэрэгслээс эхлүүлээд тавилга хүртэлх 44 нэр төрлийн удаан эдэлгээт барааны талаар мэдээлэл цуглуулсан. Гэхдээ нийт удаан эдэлгээт барааны 1/3 болох өрхийн бизнест ашиглагдах бараа эсвэл сууц болон “бусад” гэж ангилагдсан бараануудыг тооцоонд оруулаагүй. Хоёрдугаарт, хэрэглээний бүрэлдэхүүнд сонгон оруулсан удаан эдэлгээт барааны хувьд элэгдлийн түвшинг тооцохдоо нэгжийн үнэ (хувьсах хэмжигдэхүүн) ба ашигласан хугацаанд үндэслэсэн шугаман регресс тооцсон. Энэхүү тооцооны арга нь нэг барааны хувьд хэрэглэсэн хугацаанаас хамааран элэгдлийн өөр, өөр түвшинг бодох боломжийг олгодог. (Жишээ нь удаан эдэлгээт бараа нь шинэ бол элэгдлийн түвшин буюу бараанаас авч буй ханамж өндөр байна.) Эцэст нь хэрэглээг тооцохдоо тухайн барааны нэг жилийн өмнөх үнийг элэгдлийн хувиар үржүүлэн эдгээр хэрэглээг өрхөөр нэгтгэж гаргана.

¹⁹ Инфляцийн түвшин болон нэрлэсэн хүүгийн түвшинг ашиглан улам боловсронгуй болгож болно

Сууц

Хүн амын амьжиргааны түвшний гол үзүүлэлт нь орон сууцны нөхцөл билээ. Хөгжиж байгаа орнуудын хувьд орон сууцны түрээсийн зах зээл хязгаарлагдмал эсвэл байдаггүй учир тооцоо хийх, хэрэглээний бүтцэд оруулахад нэлээд бэрхшээлтэй байдаг. Үүнийг хэрэглээний бүтцэд оруулах зорилго нь удаан эдэлгээт бараатай адилаар тухайн орон сууцыг эзэмшиж байгаагаас авах ханамжийн хэмжээг тооцож оруулахад оршино. Хэрвээ тухайн өрх байр түрээслэн амьдарч байгаа бол төлбөрийн хэмжээ нь энэ ханамжийн үнэлгээ болно. Монгол орны хувьд орон сууц түрээслэн амьдарч байгаа өрхийн тоо цөөн (сүүлийн жилүүдэд нилээд түгээмэл болж байгаа), мөн түрээсийн өртөг хэтэрхий өндөр байдаг учир уг мэдээлэл дээр үндэслэн өөрийн сууцанд амьдарч байгаа өрхийн хувьд сууцнаасаа авч байгаа сэтгэл ханамжийн хэмжээг буюу түрээсийн зардлыг тооцох боломжгүй юм. Хэдий тийм боловч ӨНЭЗС-гаар тухайн өрх хэрвээ сууцаа түрээслэвэл хэдэн төгрөгөөр түрээслэх (хийсвэр түрээс) болон орон сууцаа худалдах үнийг нь судалсан. Бодит түрээсийн утга бүртгэгдээгүй тохиолдолд хийсвэр түрээсийн утгыг ашиглан тооцооны түрээс тооцож хэрэглээний иж бүрдэлд оруулж болно. Тооцооны түрээсийн утгыг таамаглаж гаргадаг учраас зарим тохиолдолд ашиглах боломжгүй ч байх талтай. Мөн хүн амын тал орчим хувь нь гэрт амьдардаг тул түрээсийн утгыг тооцоход бүр илүү хүндрэлтэй байна.

Тооцооны түрээсийн утгыг тооцохын тулд сууцны худалдах үнийг хамаарагч хувьсагч болгон сонгож регрессийн шинжилгээ хийсэн. Үл хамаарах хувьсагчдаар орон сууцны нөхцлийг тодорхойлогч шал, хана, дээврийн үндсэн материалын төрөл,

өрөөний тоо, усан хангамж, цахилгаан, дулаан, байршил зэргийг авсан. Орон сууцны төрлөөр гэр, сууцны тусдаа байшин, нийтийн тохилог сууцны хувьд уг тооцоог тус тусад нь хийв. Тооцооны үр дүнгээс харахад орон сууцны худалдах үнийн мэдээлэл нь сууцны нөхцөлтэй нягт хамааралтай буюу илүү бодитой байна. Энэ нь тухайн өрх сууц түрээслэдэггүй боловч сууцны үнийн хувьд өөрсдөө барьсан эсвэл худалдаж авсан байдгаас таамагласан хийсвэр түрээсийн үнээс илүү найдвартай дүнг хэлсэн гэж үзнэ.

Гэхдээ сууцны үнийг ашиглаж сууцнаас авч байгаа үйлчилгээний тооцоог гаргахад нэмэлт тооцоо хийх буюу сууцны элэгдлийн түвшинг тодорхойлох шаардлагатай болдог. Сууцны тусдаа байшин болон нийтийн тохилог сууц 33 жилийн дараа, гэр 17 жилийн дараа бүрэн элэгдэнэ гэж тооцоонд тусгасан болно. Тиймээс хэрэглээний бүтцийг байгуулахдаа бид сууцнаас авч буй үйлчилгээний тооцоонд сууцны үнийг ашиглан бодсон тооцооны хийсвэр түрээсийг оруулсан бөгөөд гэхдээ мэдээж хэрэв бодит түрээсийн мэдээлэл тухайн өрхийн хувьд байгаа тохиолдолд түүнийг нь ашиглана.

Түлш, эрчим хүч

Хүнсний бус хэрэглээний анхааран үзэх бас нэг бүрэлдэхүүн хэсэг нь эрчим хүчний хэрэглээ буюу голлон халаалт, цахилгааны зардал юм. Монголын уур амьсгал өвөрмөц өвөл нь -40, зун нь +30 хэмийн температурт хүрдэг эрс тэс уур амьсгалтай. Хэдийгээр зуны улиралд байгаль цаг уурын нөхцөл харьцангуй тааламжтай хэдий ч өвлийн улирал нь онцгой хүнд нөхцөл үүсгэдэг. Өвлийн улирал бараг 6 сар үргэлжлэн, голдуу хасах градустай

байдаг бөгөөд нэг, хоёрдугаар сарын дундаж температур -25 байдаг. Энэ нь орон даяар халаалт болон түлш өрхийн хэрэглээний зайлшгүй, нэн чухал хэрэгцээ болохыг илэрхийлж байгаа бөгөөд зарим тохиолдолд хэрэглээний иж бүрдлийн маш том, чухал бүрэлдэхүүн хэсэг ч болдог.

ӨНЭЗС-гаар худалдан авсан болон өөрсдөө бэлтгэсэн түлш, мөн эрчим хүчний зардлыг өрхүүдээр өөрсдөөр нь үнэлүүлэн мэдээллийг нь цуглуулсан. Өөрсдөө бэлтгэсэн түлшний тоо, хэмжээний талаар ямар ч мэдээлэл байхгүй нөхцөлд хэрэглээний утгыг тооцох боломжгүй болох буюу өрхийн эрчим хүчний хэрэглээ дутуу тооцогдох магадлалтай байдаг. Тиймээс өрх халаалт, гэрэлтүүлэгтээ түлш буюу мод, нүүрс, аргал хэрэглэдэг бол худалдан авалтын мэдээлэл, харин худалдан аваагүй тохиолдолд өөрсдийн бэлтгэсэн түлшний тоо хэмжээний мэдээллийг нь цуглуулсан учраас хэрэглээг нь бүрэн тооцох боломжтой болсон юм.

Өрхийн өөрсдийн бэлтгэж хэрэглэсэн түлшийг үнэлэхдээ уг өрхийн харгалзах түүврийн нэгж дэх тухайн төрлийн түлшийг худалдан авч хэрэглэсэн өрхүүдийн түлшний нэг нэгжид харгалзах голч үнийг ашигласан. Хэрэв тухайн түүврийн нэгжид уг нэр төрлийн түлшний худалдан авалт хийгдээгүй бол худалдан авалт хийгдсэн түүний дээд түвшний (сум, аймаг, бүс, суурьшил) түүврийн нэгжид харьяалагдах голч үнийг ашигласан. Ингээд өрхийн өөрсдийн бэлтгэж хэрэглэсэн түлшний тоо хэмжээг тухайн түлшинд харгалзах голч үнээр үржүүлж, түлш эрчим хүчний хэрэглээнд оруулсан болно.

Б.3 Үнийн засварлалт

Монголд хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн хэлбэлзэл өндөр. Жишээ нь хаврын улиралд хүнсний бүтээгдэхүүний үнэ бусад улирлыг бодвол харьцангуй өндөр болдог бөгөөд бүс нутгуудын хувьд үнэ харилцан адилгүй байдаг. Ялангуяа бусад бүсүүдтэй харьцуулахад Улаанбаатар хотод зарим бараа, бүтээгдэхүүний үнэ өндөр байдаг. Ийм ч учраас амьжиргааны түвшинг бодитойгоор тооцохын тулд зарлагын дүнг үнийн индексийг ашиглан засварлах шаардлагатай болдог. Үнийн индекс нь үнийн түвшин, хэрэглээний бүтэц хоёроос хамааран хувьсдаг тул үнэ болон үнийн тохирох түвшинд харгалзах нийт зардалд эзлэх тухайн бараа бүтээгдэхүүний хувь хэмжээ буюу хэрэглээний хувийн жин гэсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ. Өрхийн судалгаа нь хэрэглээний бүх нэр төрлийн хувьд нийт зардалд эзлэх тухайн бараа, бүтээгдэхүүний хувь хэмжээг, харин зөвхөн хүнсний бүтээгдэхүүний нэр төрлийн хувьд өрхөөс зарцуулсан дундаж үнийн мэдээллийг цуглуулдаг. ӨНЭЗС болон улсын хэрэглээний үнийн индексээс авсан мэдээллийг хослуулан ашиглаж түүврийн анхан шатны нэгжийн түвшинд Паашийн үнийн индексийг тооцов. Түүврийн анхан шатны нэгжүүд нь хотод 10 өрхөөс, хөдөөд 8 өрхөөс бүрддэг. Нэг түүврийн анхан шатны нэгжид харьяалагдаж байгаа өрхүүдийн хэрэглэдэг бараа, үйлчилгээний үнэ болон хэрэглээний бүтэц нь ойролцоо байх магадлалтай. Түүвэрлэлтийн анхан шатны i нэгж дэх Паашийн үнийн индексийг дараах томъёогоор тодорхойлно:

$$p_i^P = \left[\sum_{k=1}^n w_k \left(\frac{p_k}{p_{0k}} \right)^{-1} \right]^{-1} \quad (1)$$

Энд W_k - түүврийн анхан шатны i нэгжийн k нэрийн барааны төсөвт/хэрэглээнд эзлэх хувийн жин;

P_{ik} - түүврийн анхан шатны i нэгжийн k нэрийн барааны дундаж үнэ (үнийн медиан);

P_{ok} - i нэгжийн k нэрийн барааны улсын дундаж үнийн түвшин (үнийн медиан).

Хүнсний хувьд нэр төрөл тус бүрийн нийт хэрэглээнд эзлэх дундаж хувь хэмжээ болон нэгжийн дундаж үнийг хоёуланг нь ӨНЭЗС-аар цуглуулсан. Хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсгийн хувьд төсөвт эзлэх дундаж хувь хэмжээг ӨНЭЗС-наас, харин дундаж үнийг улсын хүнсний бус барааны үнийн мэдээллээс авч ашигласан. Хүнсний бүтээгдэхүүний хувьд цаг хугацааны болон газар зүйн байршлын засварлалтыг, харин хүнсний бус бүх бараа, бүтээгдэхүүний хувьд цаг хугацааны засварлалтыг оруулж тооцсон.

Хүнсний бүтээгдэхүүний дундаж утгууд болон нийт үнийн индексийг

сараар болон бүлгээр нь Хүснэгт Б.1-д харуулав. Энэ индексээс амьжиргааны өртөг бусад аль ч нутаг дэвсгэрээс Улаанбаатар хотод илүү өндөр байгааг мөн улирлын нөлөөллийг харж болно. Өөрөөр хэлбэл энэ индекс 1, 2-р улиралд хамгийн өндөр бусад улиралд арай бага байна.

Б.4 Өрхийн бүтцийн засварлалт

Аж байдлын үзүүлэлтийг бий болгох эцсийн шат нь өрхийн түвшинд тодорхойлогдсон амьжиргааны түвшний хэмжигдэхүүнүүдийг нэг хүнд ногдох хэмжээнд шилжүүлэх явдал бөгөөд зэрэгцүүлэлтийг өрхөөр биш хувь хүнээр хийдэг. Эрүүл мэндийн болон боловсролоос бусад зардлын мэдээллийг өрхийн түвшинд цуглуулдаг тул хувь хүний аж байдлын түвшинг тооцохын тулд өрхийн нийт хэрэглээг тухайн өрхийн нийт ам бүлийн тоонд харьцуулан тооцно. Өрхийн гишүүн бүр

Хүснэгт Б.1. Түүврийн анхан шатны нэгжийн Паашийн индекс, бүлгээр ярилцлага авсан сараар

	Хүнсний Паашийн индекс				Нийт Паашийн индекс			
	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Хөдөө	Улсын дундаж	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Хөдөө	Улсын дундаж
2012 он								
1 сар	0.94	0.88	0.81	0.86	0.97	0.94	0.88	0.92
2 сар	1.01	0.93	0.86	0.92	0.99	0.96	0.90	0.95
3 сар	1.09	0.97	0.87	0.96	1.02	0.97	0.92	0.96
4 сар	1.07	1.01	0.95	1.00	1.02	0.99	0.95	0.98
5 сар	1.10	1.04	0.97	1.02	1.03	1.01	0.97	1.00
6 сар	1.11	1.03	0.95	1.01	1.04	1.01	0.96	1.00
7 сар	1.09	1.01	0.91	0.99	1.03	1.01	0.94	0.98
8 сар	1.07	0.98	0.92	0.97	1.04	1.01	0.95	0.99
9 сар	1.06	1.00	0.93	0.98	1.05	1.02	0.97	1.01
10 сар	1.06	1.00	0.97	1.00	1.06	1.04	1.00	1.03
11 сар	1.08	0.99	0.95	1.00	1.07	1.04	1.00	1.03
12 сар	1.09	1.02	0.99	1.03	1.07	1.05	1.01	1.04
Дундаж	1.06	0.99	0.93	0.98	1.03	1.01	0.96	0.99

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

ижил хувь, хэмжээтэйгээр хэрэглэнэ гэж үзэх нэгдсэн практикт үндэслэнэ.

Хэрэглээний бүтэц, хэмжээг 2 аргаар засварладаг. Үүний тулд нэгдүгээрт, өрхийн ам бүлийн бүтцийн засварлалтыг хийнэ. Өрхийн гишүүдийн нас, хүйс, онцлогоос хамааран янз бүрийн хэрэгцээ шаардлагатай байдаг боловч өөр онцлогуудыг бас авч үзэж болно. Жишсэн хүнд шилжүүлэх арга нь эдгээр ялгаатай байдлыг харгалзан өрхийн гишүүдийг “жишсэн насанд хүрсэн” гэж томъёолсон нэг хэмжээт шилжүүлдэг. Жишээ нь; хүүхдийн хэрэглээ насанд хүрсэн хүнийхээс бага гэж үзвэл ам бүлийн тоо, хэрэглээний түвшин нь адилхан 2 өрхийн нэг нь хүүхэдтэй, нөгөө нь зөвхөн насанд хүрсэн хүмүүстэй бол хүүхэдтэй өрхийн нэг хүнд ногдох амьжиргааны түвшин илүү дээр байна.

Хоёр дахь засварлалт нь хэрэглээнд байгаа эдийн засгийн хэмжүүрийг засварлахад оршино. Үүнийг хэрэглэх шалтгаан нь өрхийн хэрэглэсэн зарим бараа, үйлчилгээ “нийтийн буюу дундын бараа” гэсэн онцлогтой байдаг. Өрхийн нэг гишүүний тухайн барааг хэрэглэх нь нөгөө нэг гишүүний хэрэглэх боломжийг хаахгүй бол тухайн барааг нийтийн буюу дундын гэнэ. Эдгээр барааны жишээ бол сууц, удаан эдэлгээт бараа юм. Өрхийн хэрэглээнд эзлэх нийтийн хэрэглээний барааны хувь өндөр байх тусам эдийн засгийн хэмжүүр их байна. Нөгөө талаас хувийн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүнийг өрхийн нэг гишүүн хэрэглэсэн бол нөгөө гишүүн хэрэглэх боломжгүй байдаг. Хүнсний бүтээгдэхүүн нь хувийн хэрэглээний сонгомол жишээ юм. Ядуу эдийн засагтай орны хувьд хүн амын хэрэглээний түвшинд хүнсний эзлэх хувь өндөр байдаг тул эдийн засгийн хэмжүүр бага байдаг. Дээрх 2 төрлийн хэмжүүрийн засварлалтыг

доорх аргаар хийнэ.

$$AE = (A + \alpha K)^\theta$$

Энд AE - өрхийн жишсэн ам бүлийн тоо. A – насанд хүрсэн хүний тоо. K - хүүхдийн тоо, α - хүүхдийг насанд хүрэгчтэй харьцуулсан харьцангуй өртгийг хэмжих параметр, θ - эдийн засгийн хэмжүүрийн зэрэг.²⁰

Энэ 2 параметрийн утга нь 0-1 ийн хооронд байна. Хөгжиж байгаа орны хувьд хүүхдийн хэрэглээний түвшин насанд хүрсэн хүнийхтэй харьцуулахад доогуур байдаг учир α – гийн түвшин доогуур ойролцоогоор 0.3 байдаг бол хөгжингүй орны хувьд 1-тэй ойролцоо байдаг.²¹ Үүний зэрэгцээ ядуу улс орны хувьд хувийн хэрэглээний үндсэн хэсэг болох хүнсний хэрэглээ нь нийт өрхийн хэрэглээний дийлэнх хувийг эзэлдэг учир нийтийн хэрэглээний барааны эзлэх хувь бага, эдийн засгийн хэмжүүр θ нь 1-д дөхөж очдог бол баян орны хувьд 0.75 байдаг.

Практикт өрхийн ам бүлийн бүтцийг засварлахад нэг хүнд шилжүүлэх зохицуулалт хийдэг гэдгийг дээр дурдсан бөгөөд энд ч энэ стандартыг дагав. Энэ нь α болон θ -гийн түвшин хоёул нэгтэй тэнцүү буюу хүүхдийн хэрэглээ, насанд хүрсэн хүний хэрэглээнээс ялгаагүй, эдийн засгийн хэмжүүр байхгүй гэж үзсэн дээрх томъёоны тухайн тохиолдол юм. Өөрөөр хэлбэл гишүүн бүрийн хэрэглээний нийт хэрэглээнд эзлэх хувь адилхан хэмжээтэй, өрхийн ам бүлийн тоо нэмэгдэх тусам зардлын түвшин нэмэгдэнэ гэсэн үг юм.

²⁰ Хэрвээ жишсэн хүнд шилжүүлэх мэдрэмж нь “бодит хэмжээс” бол $(A + \alpha K)$ нь θ болно. Эдийн засгийн хэмжүүр нь 1- θ байна. Эдгээр параметрууд нь 0-ээс 1 байна.

²¹ Диатон болон Зайди (2002)

Нэг хүнд ногдох хэрэглээний түвшингээр тооцоо хийснээр олон ам бүлтэй, хүүхэдтэй өрхийн амьжиргааны түвшин нь цөөн ам бүлтэй, хүүхэдгүй өрхтэй харьцуулахад байгаагаасаа доогуур тооцогддог. Үүнд эдийн засгийн болон хүүхдийн өртгийн янз бүрийн хувилбарыг сонгож, ядуурлын үзүүлэлт, түүний дэс дараалал хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг судлах нь мэдрэмжийн дүн шинжилгээ хийхэд чухал юм.

Б.5 Ядуурлын шугам

Ядуурлын шугам нь тодорхой өгөгдсөн цаг хугацаа, оршин байгаа орчинд хувь хүний амьжиргааны түвшинг мөнгөн дүнгээр илэрхийлсэн утга юм (Раваллион 1998). Хэрвээ хэн нэгэн амьжиргааны стандарт доод түвшнээс доогуур хэрэглээтэй бол уг хүнийг ядуу гэж тооцно. Ядуурлын түвшнийг тодорхойлох нь нэлээд бэрхшээлтэй байдаг. Учир нь “амьжиргааны доод түвшин” гэсэн ойлголт, томъёололтой зарим хүн санаа нийлдэггүй. Ядуурлын шугам нь ядуурлыг хянах, түүний талаар бодлого боловсруулахад чухал.

Ядуурлын шугам нь судалгааны суурьшлуудад тогтмол байдаг. Энэ нь цаг хугацааны болон хувь хүмүүсийн хоорондох харьцуулалтыг тогтвортой болгодог. Өөрөөр хэлбэл аж байдлын адилхан түвшинтэй хоёр хүн амьдарч байгаа суурьшлаасаа шалтгаалахгүйгээр адилхан харьцуулагдана. Хоёрдугаарт, шаардлагатай хэрэглээний түвшинг заавал тооцож оруулах хэрэгтэй. Ерөнхийдөө хоол тэжээлийн хэрэгцээг тооцдог бөгөөд тухайлбал эрүүл, идэвхитэй амьдралыг хангахуйц илчлэгийг авч байх ёстой. Эцэст нь, ядуурлын шугам нь энэ шаардлагыг

хангах хамгийн бага зардал байхаар тогтоогдоно.

Хугацаагаар харьцуулах боломжийг хангахын тулд 2012 онд Дэлхийн Банктай хамтран ажилласны үндсэн дээр 2010 оны ядуурлын шугамыг суурь болгож, үнийн индексээр индексжүүлэх замаар урт хугацаанд ядуурлыг тооцох, зэрэгцүүлэх боломжтой болсон. Энэ арга нь тухайн хүний хэрэглэж буй бараа үйлчилгээний сагсны бүтцэд ямар нэгэн өөрчлөлт ороогүй тогтмол гэж үзвэл хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтөөс хамааран амьжиргааны байдал нь хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг харуулдаг.

Бидний 2012 оны тооцоонд суурь болгон ашигласан 2010 оны ядуурлын шугамыг тооцсон үндсэн хэрэгцээний зардлын арга нь хүний үндсэн хэрэгцээнд хангалттай гэж үзсэн хэрэглээний сагсанд зарцуулах зардлыг тооцдог. Хэрвээ тухайн хүн уг сагсны зардлыг гаргах чадваргүй бол ядууд тооцогдоно. Ядуурлын шугам нь хүнсний ба хүнсний бус гэсэн хоёр үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгээс бүрдэнэ.

Хүнсний бүрэлдэхүүн хэсэг

Энэ бүрэлдэхүүн хэсгийг байгуулах эхний алхам нь эрүүл, идэвхитэй амьдралыг хангахад шаардлагатай хүнс тэжээлийн хэмжээг тодорхойлох юм. Мэдээж, хүний эрүүл, идэвхитэй амьдрал гэж юуг хэлэх, үүнийг илчлэгийн хэмжээгээр хэрхэн тодорхойлох нь төвөгтэй асуудал юм. Ихэнхдээ нэг хүний хоногт авч байх ёстой илчлэгийн хэмжээг 2100 калори байхаар жишиг болгож авдаг. Хоёрдугаарт, хүнсний сагсыг сонгох ёстой. Онолын хувьд хүнсний төгсгөлгүй олон янзын сагсаар дээрх илчлэгийн хэмжээг авч болно. Эдгээрээс нэг арга нь тухайн

орны жишиг болгон авч байгаа хүн амын хүнсний хэрэглээний бүтцийг харгалзан тогтоодог арга юм. Энэ судалгаанд дээрх аргыг ашиглан, нийт хүн амыг нэг хүнд ногдох хэрэглээгээр нь эрэмбэлэн, доогуур хэрэглээтэй 40 хувийн хүн амын дундаж хүнсний сагсыг сонгон авсан. Энэ нь ядуу өрхийн хэрэглээг илүү төлөөлөн илэрхийлдэг учир амьжиргааны түвшний тархалтын хамгийн доод хэсгийн хүн амын хүнсний хэрэглээний сагсыг сонгон авах нь илүү байдаг. Гуравдугаарт, хүнсний сагсыг илчлэгийн хэмжээгээр тодорхойлохдоо хүнсний бүтээгдэхүүний илчлэгийн үзүүлэлтийг ашиглана. Энэ үзүүлэлтийг Эрүүл мэндийн яамны Нийгмийн эрүүл мэндийн хүрээлэнгээс тогтоодог. Архи, тамхи нь зайлшгүй хэрэглээ биш, мөн өрхөөс гадуур хэрэглэсэн хүнсний зүйлийн илчлэгийн хэмжээг тодорхойлоход маш их бэрхшээлтэй байдаг тул архи, тамхи, өрхөөс гадуур хэрэглэсэн хүнсний хэрэглээг энэхүү тооцоонд хамруулаагүй болно. Дөрөвдүгээрт, нэг калорийн голч үнийг тооцож улмаар хүнсний сагсыг үнэлэхэд ашиглана. Нэгжийн үнийг тооцоход зөвхөн жишиг болгон авсан хүн амын мэдээлэлд тулгуурлав. Энэ нь ядуучуудын худалдан авч байгаа үнийг илүү сайн илэрхийлэх болно. Тавдугаарт, хүнсний сагсны дундаж илчлэгийн хэмжээг тооцсон бөгөөд ингэснээр хүнсний сагсыг хоногт 1 хүн 2100 калори авахаар хуваарилсан. Тухайлбал, Монгол Улсын нийт өрхийн хамгийн бага хэрэглээтэй 40 хувийн нэг хүнд ногдох хоногийн дундаж илчлэгийн хэмжээ 1392 калори, нэг хүний хоногийн хүнсний сагсны зардал 1424 төгрөг байсан. Иймээс нэг хүнд ногдох хоногийн хүнсний ядуурлын шугам 2149 төгрөг (2149= 1424 төгрөг х 2100 калори /1392 калори) байна. Хүснэгт Б.2-т гол нэрийн хүнсний

бүтээгдэхүүний илчлэгийн түвшин, хүнсний ядуурлын шугамд эзлэх хувийг тодорхойлов.²²

Хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсэг

Ядуурлын шугамын хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсэгт ямар төрлийн бараа, бүтээгдэхүүнийг хамруулах вэ гэдэг дээр санал маш их зөрөлдөөнтэй байдаг. Гэхдээ энэ бүрэлдэхүүн хэсгийн хүнсний хэсгийг сонгоход хэрэглэсэн норматив ойлголттой холбох хэрэгтэй. Хүн эрүүл байж, нийгмийн амьдралд оролцох боломжтой байхын тулд байр сууц, хувцас, эрүүл мэнд, амралт, чөлөөт цаг зэрэгт зардал гаргах шаардлагатай болдог.

Эхний алхамд ядуучуудыг төлөөлөх жишиг бүлгийг сонгож хүнсний бус зүйлд уг бүлгийн гаргаж буй зардлыг тооцоолох хэрэгтэй. Дэлхийн банкнаас боловсруулсан нийтлэг мөрдөж буй арга зүйг ашиглан хүнсний бус ядуурлын хоёр шугам байгуулж болдог. Өөрөөр хэлбэл хүнсний бус ядуурлын дээд шугам гэдэг нь хүнсний хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай ойролцоо хүн амын хүнсний бус зүйлийн дундаж хэрэглээ юм. Энэхүү дээд жишгээр хүн амын бүлгийг сонгон авч байгаа нь хэрэв тухайн хүн эрүүл амьдарч, тодорхой түвшний үйл ажиллагааг эрхлэхэд шаардлагатай зардлыг хүнсэндээ гаргаж байгаа бол мөн амьдрахын тулд зайлшгүй шаардлагатай хүнсний бус бараа, үйлчилгээг хэрэглэдэг гэсэн таамаглалд тулгуурладаг. Нөгөө талаас хүнсний бус ядуурлын доод шугам нь нийт хэрэглээ хүнсний ядуурлын шугамтай ойролцоо хүн амын хүнсний бус зүйлийн дундаж хэрэглээ юм.

²² Хүнсний нэр төрлөөр нь харуулсан илүү дэлгэрэнгүй хүснэгтийг хавсралтын төгсгөлд өгөв.

Хүснэгт Б.2. Нэг хүнд хоногт ногдох хүнсний сагс, хүнсний гол нэрийн бүлгээр

	Хоногийн илчлэг		Үнэ	
	Хэмжээ	%	Төгрөг	%
Нийт	2 100	100	2 149	100
Гурил, гурилан бүтээгдэхүүн	1 285	61	546	25
Мах, махан бүтээгдэхүүн	241	11	858	40
Загас, далайн бүтээгдэхүүн	0	0	1	0
Сүү, цагаан идээ, өндөг	141	7	297	14
Төрөл бүрийн өөх тос	236	11	109	5
Жимс, жимсгэнэ	4	0	20	1
Хүнсний ногоо	77	4	132	6
Чихэр, жимсний чанамал	93	4	81	4
Хүнсний бусад бүтээгдэхүүн	3	0	19	1
Цай, кофе	8	0	37	2
Цэвэр ус, ундаа, жимсний шүүс	5	0	19	1
Согтууруулах ундаа	6	0	29	1

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Үүний цаад агуулга нь хэрэв тухайн хүн эрүүл амьдрахад шаардлагатай зардлыг хүнсэндээ гаргаж байгаа бол мөн амьдрахын тулд зайлшгүй шаардлагатай хүнсний бус зүйлийг хэрэглэдэг гэсэн таамаглалд тулгуурладаг. Хэрэв энэ хүмүүс хүнснийхээ үндсэн хэрэгцээний зарим хэсгээс татгалзаж түүнийгээ хүнсний бус зүйлд зарцуулж байгаа бол энэ нь мөнгөн дүнгээрээ хүнсний бус зүйлийн зайлшгүй шаардлагатай хамгийн бага зардал гэж бид үзэж байгаа учраас энэ доод жишиг бүлгийг сонгон авч хүнсний бус доод ядуурлын шугамыг тооцоолон гаргадаг.

Дээд, доод ядуурлын шугамыг тооцоход хүнсний хувийн жинг нь ашигладаг өөр нэг арга байдаг. Хүнсний хувийн жинг Раваллионы боловсруулсан энгийн параметрт бус тооцооны аргыг ашиглан тооцдог. Тухайлбал, дээд ядуурлын шугамын хувьд нэгдүгээрт, хүнсний ядуурлын

шугамаас нэмэх, хасах нэг хувийн хооронд хүнсний хэрэглээтэй өрхийн хүнсний хувийн жинг тооцно. Үүнийг нэмэх, хасах хоёр хувь, гурван хувь гэх мэтээр арван хувь хүртэл давтан үйлдэнэ. Хоёрдугаарт, эдгээр арван хувийн жинг дундажлан ядуурлын шугамын хүнсний хувийн жинг тооцно. Эцэст нь хүнсний ядуурлын шугамыг хүнсний энэ хувийн жинд нь хувааж дээд ядуурлын шугамыг хялбархан тооцоолно. Доод ядуурлын шугамын хувьд арга зүй нь төстэй боловч хоёр ялгаа бий. Нэгдүгээрт, нийт хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай тэнцүү хүн амыг жишиг бүлгээр сонгодог. Хоёрдугаарт, хүнсний хувийн жинг хоёроос хасаад хүнсний ядуурлын шугамаар үржүүлэхэд доод ядуурлын шугам гарна.²³

²³ Say FZ нь хүнсний ядуурлын шугам, FSu нь дээд жишиг бүлгийн хүнсний хувь харин FSI нь доод жишиг бүлгийн хүнсний хувь байг. Тэгвэл дээд ядуурлын FZ/FSu, доод ядуурлын шугамыг FZ*(2-FSI) томъёогоор бодно.

Энэ тайланд ашиглаж байгаа ядуурлын шугам нь доод ядуурлын шугам тооцох эхний арга буюу нийт хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай тэнцүү хүн амыг жишиг болгон авсан тооцооны үр дүн юм. Энэхүү ядуурлын шугамыг тооцохдоо нийт хэрэглээ нь хүнсний ядуурлын шугамтай ойролцоо хүн амын мэдээлэлд тулгуурлан Раваллионы боловсруулсан энгийн параметрт бус тооцооны аргыг ашиглан тооцдог. Энэхүү тайланд ашигласан ядуурлын шугамыг дунд ядуурлын шугам гэж үзсэн болно. Энэ гурван ядуурлын шугамын хүнсний болон хүнсний бус бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг харгалзах хэрэглээний үнийн индексээр индексжүүлэн 2012 оны ядуурлын шугамыг тооцож гаргасан болно (Хүснэгт Б.3). Хэдийгээр тайлангийн турш дунд ядуурлын шугамыг ашигласан хэдий ч доод болон дээд ядуурлын шугамуудыг ашигласан тооцооллыг Хавсралт В-д үзүүлээ.

Б.6 Ядуурлын хэмжүүрүүд

Ядуурлын хэмжүүрийн талаар олон ном, товхимол байдаг хэдий ч Фостер, Грээр, Торбек нарын 1984 онд боловсруулсан ядуурлын хэмжүүрийг түлхүү ашигладаг. Үүнийг дараах нэгдсэн томъёогоор тооцдог.

$$P_{\alpha} = (1/n) \sum_{i=1}^q \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^{\alpha}$$

энд: α - сөрөг бус параметр, z – ядуурлын шугам, y – хэрэглээ, i - хувь хүн, n – ерөнхий олонлогт байгаа нийт хүн амын тоо, q - ядуурлын шугамаас доош хэрэглээтэй хүний тоо

Ядуурлын хамралтын хүрээний индекс ($\alpha=0$) нь нийт хүн амд эзлэх ядуучуудын хувь бөгөөд энэ нь ядуурлын шугамаас доогуур хэрэглээтэй хүн амын эзлэх хувийг үзүүлнэ. Энэ нь ядуурлыг хэмжих хамгийн энгийн бөгөөд тайлбарлахад амархан үзүүлэлт учраас хамгийн өргөн хэрэглэгддэг хэмжүүр юм. Гэсэн ч үүнд зарим дутагдалтай тал бий. Уг үзүүлэлт нь ядуу хүмүүсийн хэрэглээний түвшин ядуурлын шугамаас хэр зэрэг хол байгаа болон ядуучуудын дунд хэрэглээний тархалт ямар байгааг үзүүлж чаддаггүй. Ядуурлын гүнзгийрэлтийн индекс нь ($\alpha=1$) ядуурлын шугамаас ядуучуудын хэрэглээ хэр зэрэг доогуур байгааг илэрхийлнэ. Хэрэглээний хомсдол их байх тусам гүнзгийрэлт өндөр байна. Үүнийг илэрхийлж харуулснаараа ядуурлын хамралтын хүрээний индексийн эхний дутагдалтай талыг нөхнө. Эцэст нь ядуурлын мэдрэмжийн индекс ($\alpha=2$) нь ядуучуудын дундах

Хүснэгт Б.3. Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам

	Доод ядуурлын шугам		Дунд ядуурлын шугам		Дээд ядуурлын шугам	
	Төгрөг	%	Төгрөг	%	Төгрөг	%
Хүнсний	65 365	68	65 365	55	65 365	40
Хүнсний бус	31 189	32	53 303	45	97 659	60
Нийт	96 554	100	118 668	100	163 024	100

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

хэрэглээний тархалтын мэдрэмжийг илэрхийлэх бөгөөд ядуучууд хоорондоо хийсэн шилжүүлэг нь ядуурлын индекс буюу ядуурлын хамралтын хүрээ, ядуурлын гүнзгийрэлтийг өөрчлөхгүй, харин мэдрэмжийг өөрчилнө.

Эцэст нь тэмдэглэхэд, энэ илтгэлд ядуурлын бүх үзүүлэлт стандарт алдааны хамт хэвлэгдсэн. Бүх тооцоо нь тооллогын бус түүврийн үндсэн дээр тооцогдсон тул стандарт алдаа нь түүврийн зохиомжийн элементүүд болох бүлэглэлт, түүврийн анхан шатны нэгж болон түүврийн жинг тусгах ёстой.²⁴ Ядуурлын талаар харьцуулалт хийхдээ эдгээрийг орхигдуулах нь нийт хүн ам буюу эх олонлогийн түүврээр үүссэн ялгаатай байдлыг түүврийн үйл явцын ялгаатай холих аюултай. Хавсралт Д-д ядуурлын үндсэн үзүүлэлтийн хувьд итгэмжлэгдэх интервал, түүврийн аргын нөлөөллийг үзүүлэв.

²⁴ Илүү дэлгэрэнгүйг Ховес болон Ланжоун (1997) –аас харж болно.

Хүснэгт Б.4. Нэг хүнд ногдох хоногийн хүнсний сагс

	Нэгжийн илчлэг (ккал)	Шаардлагатай тоо хэмжээ	Хуваарилагдсан илчлэгийн хэмжээ	Нэгжийн үнэ (төгрөг)	Үнэ (төгрөг)
Нийт			2 100		2 149
ГУРИЛ, ГУРИЛАН БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Талх (ш=670гр), ширхэг	1 589	0.128	203	851	109
Цагаан будаа, кг	3 447	0.053	183	2 197	117
Гурил, дээд зэрэг, кг	3 617	0.008	30	1 049	9
Гурил, 1-р зэрэг, кг	3 250	0.199	648	921	184
Гурил, 2-р зэрэг, кг	3 474	0.007	25	793	6
Бусад гурил (арвайн г.м), кг	3 742	0.000	1	2 093	1
Гоймон, дотоод, кг	3 505	0.007	24	2 031	14
Гоймон, гадаад, кг	3 623	0.003	12	2 142	7
Гурилан боов, кг	4 050	0.036	145	2 441	87
Жигнэмэг, өрмөнцөр, кг	2 508	0.001	3	3 718	5
Бялуу, кг	3 096	0.000	1	8 326	4
Шар будаа, кг	3 513	0.002	6	1 579	3
Бусад будаа, кг	3 455	0.001	3	1 649	2
МАХ, МАХАН БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Хонины мах, кг	1 083	0.087	94	4 365	380
Үхрийн мах, кг	1 531	0.028	43	4 966	141
Ямааны мах, кг	1 057	0.040	42	3 430	136
Адууны мах, кг	911	0.015	14	3 736	56
Тэмээний мах, кг	1 025	0.001	1	3 870	6
Борц, кг	4 292	0.004	19	19 613	86
Тахианы мах, кг	1 908	0.000	1	5 185	2
Гахайн мах, кг	3 554	0.000	0	7 140	1
Гахайн утсан мах, кг	4 580	0.000	0	6 521	0
Ангийн мах, кг	1 788	0.000	1	2 715	1
Бусад шувууны мах, кг	1 908	0.000	0	1 366	0
Дотор мах, цувдай, кг	1 057	0.016	17	2 057	32
Хиам, кг	2 666	0.003	8	5 331	15
Зайдас, кг	1 680	0.000	0	5 285	0
Лаазалсан мах, кг	2 250	0.000	1	4 576	2
ЗАГАС БОЛОН ДАЛАЙН БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Загас, кг	821	0.000	0	4 550	1
Хатаасан, утсан, давсалсан загас, кг	2 600	0.000	0	9 693	0
Лаазалсан загас, кг	1 965	0.000	0	5 363	0
СҮҮ, СҮҮН БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ӨНДӨГ					
Сүү, литр	671	0.129	87	1 532	198
Тараг, литр	564	0.022	12	1 602	35
Өндөг, ширхэг	78	0.032	3	289	9
Ааруул, кг	4 908	0.004	19	6 367	24
Гүүний айраг, литр	487	0.003	1	2 619	8
Аарц, кг	2 566	0.003	8	2 372	7
Бяслаг, монгол, кг	4 733	0.000	2	5 890	2

	Нэгжийн илчлэг (ккал)	Шаардлагатай тоо хэмжээ	Хуваарилагдсан илчлэгийн хэмжээ	Нэгжийн үнэ (төгрөг)	Үнэ (төгрөг)
Бяслаг, гадаад, кг	3 040	0.000	0	13 042	0
Эзгий, кг	4 010	0.000	2	3 839	1
Хуурай болон кофены сүү, кг	3 293	0.001	3	6 583	5
Өтгөрүүлсэн сүү, литр	4 850	0.001	4	4 186	4
Зөөхий, кг	2 495	0.000	1	5 651	2
ТӨРӨЛ БҮРИЙН ТОС, ӨӨХ					
Цөцгийн тос/масло, кг	5 323	0.006	33	4 326	27
Маргарин, кг	7 448	0.000	0	3 106	0
Ургамлын тос, литр	8 991	0.013	116	3 386	44
Өөхөн тос, кг	8 991	0.007	66	2 195	16
Өрөм, цагаан тос, кг	3 835	0.003	10	5 015	13
Шар тос, кг	8 415	0.001	10	7 299	9
Оливийн тос, литр	8 991	0.000	0	16 565	0
ЖИМС, ЖИМСГЭНЭ					
Алим, кг	468	0.005	2	2 325	12
Мандарин, кг	376	0.001	0	2 696	2
Усан үзэм, кг	716	0.000	0	3 943	0
Байгалийн жимс, кг	398	0.001	0	4 174	5
Хатаасан жимс, кг	2 721	0.000	1	3 953	1
Байгалийн самар, кг	5 980	0.000	0	2 676	0
ХҮНСНИЙ НОГОО					
Төмс, кг	877	0.072	63	990	71
Байцаа, кг	140	0.012	2	1 173	14
Лууван, кг	224	0.011	3	1 080	12
Манжин, кг	208	0.003	1	1 085	4
Сонгино, кг	336	0.014	5	1 343	19
Сармис, гр	1	0.387	0	5	2
Улаан лооль, кг	260	0.000	0	3 366	1
Өргөст хэмх, кг	142	0.001	0	3 247	3
Пүнтүүз, кг	3 272	0.001	3	2 220	2
Савласан өргөст хэмх, кг	164	0.000	0	3 584	1
Ногооны савласан салат, кг	1 120	0.000	1	3 936	2
Чинжүү, кг	220	0.001	0	3 296	2
ЧИХЭР, ЖИМСНИЙ ЧАНАМАЛ					
Элсэн чихэр, кг	3 992	0.016	64	2 354	38
Ёотон, кг	3 996	0.000	2	3 094	1
Сахар орлуулагч, гр	4	0.000	0	15	0
Хатуу чихэр, кг	3 697	0.004	14	4 688	18
Зөөлөн чихэр, кг	5 200	0.002	8	6 189	9
Шоколад, гр	5	0.370	2	15	5
Зөгийн бал, гр	3	0.024	0	10	0
Компот, гр	1	0.125	0	6	1
Жимсний чанамал, нухаш, гр	3	0.608	2	6	3
Мөхөөлдөс, гр	2	0.875	2	5	4
Бохь, ширхэг	4	0.009	0	69	1

	Нэгжийн илчлэг (ккал)	Шаардлагатай тоо хэмжээ	Хуваарилагдсан илчлэгийн хэмжээ	Нэгжийн үнэ (төгрөг)	Үнэ (төгрөг)
ХҮНСНИЙ БУСАД БҮТЭЭГДЭХҮҮН					
Давс, гр	0	8.884	0	1	6
Цуу, гр	1	0.039	0	6	0
Кетчуп, соус, гр	1	0.461	0	3	1
Майонез, кг	6 258	0.000	2	5 556	2
Исгэгч, гр	2	0.204	0	14	3
Амтлагч, гр	1	0.564	0	13	7
Хүүхдийн тэжээл, кг	2 940	0.000	1	2 363	0
ЦАЙ, КОФЕ					
Ногоон цай, гр	1	7.212	8	4	28
Байхуу цай, гр	1	0.458	1	18	8
Кофе, гр	1	0.080	0	14	1
Какао, гр	3	0.003	0	25	0
ЦЭВЭР УС, УНДАА, ЖИМСНИЙ ШҮҮС					
Ундаа, литр	342	0.008	3	1 349	11
Жимсний шүүс, литр	488	0.004	2	2 062	7
Цэвэр ус, савласан, литр	0	0.000	0	687	0
СОГТУУРУУЛАХ УНДАА					
Цагаан архи, дотоод, литр	2 750	0.002	6	12 259	26
Шар айраг, дотоод, литр	240	0.000	0	3 092	1
Цагаан архи, гадаад, литр	2 750	0.000	0	12 085	0
Шар айраг, гадаад, литр	240	0.000	0	3 373	0
Дарс, литр	700	0.000	0	9 891	1

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

ХАВСРАЛТ В.

**Доод, дээд
ядуурлын тооцоонууд**

Хүснэгт В.1. Нэг хүнд сард ногдох ядуурлын шугам

	Төгрөг	(%)
Доод		
Хүнсний	65 365	68
Хүнсний бус	31 189	32
Нийт	96 554	100
Дундаж		
Хүнсний	65 365	55
Хүнсний бус	53 303	45
Нийт	118 668	100
Дээд		
Хүнсний	65 365	40
Хүнсний бус	97 659	60
Нийт	163 024	100

Санамж: Ядуурлын шугамыг 2010 онд суурилан үнийн индекс ашиглан тооцов.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт В.2. Доод ядуурлын тооцоонууд

	Ядуурлын			Хүн ам (%)	Ядуу хүн ам (%)
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж		
Улсын дундаж	16.4	3.7	1.3	100.0	100.0
Хот	14.2	3.4	1.2	67.2	57.4
Хөдөө	20.6	4.4	1.4	32.8	42.6
Улаанбаатар	11.5	2.7	0.9	46.0	31.4
Аймгийн төв	19.8	4.7	1.6	21.2	26.0
Сумын төв	16.6	4.0	1.4	11.7	11.9
Хөдөө нутаг	22.7	4.6	1.4	21.1	30.7
Баруун	18.7	3.6	1.1	12.6	15.5
Хангай	23.4	5.3	1.8	18.5	27.5
Төв а/	16.8	3.8	1.2	16.3	15.7
Зүүн	22.2	5.8	2.1	6.7	10.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт В.3. Дээд ядуурлын тооцоонууд

	Ядуурлын			Хүн ам %	Ядуу хүн ам %
	Хамралтын хүрээ	Гүнзгийрэлт	Мэдрэмж		
Улсын дундаж	48.0	15.5	6.8	100.0	100.0
Хот	42.5	13.5	6.0	67.2	58.6
Хөдөө	58.7	19.4	8.4	32.8	41.4
Улаанбаатар	37.7	11.6	5.0	46.0	35.2
Аймгийн төв	52.3	17.6	8.0	21.2	23.5
Сумын төв	47.6	15.5	6.9	11.7	11.6
Хөдөө нутаг	64.6	21.5	9.2	21.1	29.7
Баруун	55.5	17.8	7.5	12.6	15.7
Хангай	62.6	21.4	9.5	18.5	25.1
Төв а)	48.7	15.8	6.9	16.3	15.4
Зүүн	56.5	19.3	9.1	6.7	8.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

ХАВСРАЛТ Г.

Статистикийн нэмэлт хүснэгт

Хүснэгт Г.1. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, суурьшлаар

	Нийт		Улаанбаатар		Аймгийн төв		Сумын төв		Хөдөө нутаг		
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	
Хэрэглээ, төгрөг											
Хүнс	82 141	41 888	84 572	37 442	67 344	37 568	83 940	42 553	91 113	49 344	
Архи, тамхи	3 255	1 352	2 380	794	3 014	1 233	4 942	1 669	4 808	1 888	
Боловсрол	12 990	3 373	12 762	3 761	16 393	3 494	14 454	3 467	8 833	2 856	
Эрүүл мэнд	13 783	1 874	12 594	2 156	18 731	2 371	12 368	1 695	12 315	1 286	
Удаан эдэлгээт бараа 1/	7 269	1 517	8 618	1 165	7 218	1 578	6 170	1 504	4 388	1 831	
Түрээс 2/	17 773	2 976	27 389	3 910	14 170	3 710	6 198	2 348	3 302	1 720	
Халаалт 3/	10 150	5 919	12 237	8 895	9 931	5 984	9 178	4 673	5 390	3 329	
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	6 699	2 436	9 035	3 795	7 019	2 961	4 451	2 244	1 477	745	
Хувцас	42 410	13 174	40 461	9 969	45 984	13 497	48 468	15 171	39 764	15 429	
Тээвэр, холбоо	34 616	6 990	43 938	9 173	27 737	6 163	24 828	5 457	23 489	5 968	
Бусад 5/	21 163	6 367	23 783	6 704	20 017	7 014	20 233	6 326	15 981	5 559	
Нийт	252 249	87 866	277 769	87 764	237 558	85 573	235 230	87 107	210 860	89 955	
Бүтэц, хувь											
Хүнс	33	47	30	43	28	44	36	49	43	55	
Архи, тамхи	1	2	1	1	1	1	2	2	2	2	
Боловсрол	5	4	5	4	7	4	6	4	4	3	
Эрүүл мэнд	5	2	4	3	8	3	5	2	6	1	
Удаан эдэлгээт бараа 1/	3	2	3	1	3	2	3	2	2	2	
Түрээс 2/	7	3	10	5	6	4	3	3	2	2	
Халаалт 3/	4	7	4	10	4	7	4	5	2	4	
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	3	3	3	4	3	4	2	3	1	1	
Хувцас	17	15	15	11	19	16	20	17	19	17	
Тээвэр, холбоо	14	8	16	10	12	7	10	6	11	7	
Бусад 5/	8	7	9	8	9	8	9	7	8	6	
Нийт	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

1/ Улаан эзлэгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээний үнэ цэнээр (мөнгөн) тооцов.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрсөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээ бөгөөд телефон утасны хэрэглээг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.2. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, ядуурлын байдлаар, бүсээр

	Нийт		Баруун		Хангай		Төв		Зүүн		Улаанбаатар	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу бус
Хэрэглээ, төгрөг												
Хүнс	82 141	41 888	80 373	46 941	70 821	44 368	87 360	42 315	83 243	40 625	84 572	37 442
Архи, тамхи	3 255	1 352	4 349	1 925	3 767	1 711	4 328	1 494	3 989	1 009	2 380	794
Боловсрол	12 990	3 373	15 041	3 597	12 924	3 150	12 509	3 173	12 072	2 591	12 762	3 761
Эрүүл мэнд	13 783	1 874	16 656	2 337	12 736	975	17 205	2 025	12 005	2 489	12 594	2 156
Удаан эдэлгээт бараа 1/	7 269	1 517	5 311	1 420	6 299	1 712	6 159	2 063	5 856	1 420	8 618	1 165
Түрээс 2/	17 773	2 976	5 458	1 773	9 403	1 888	10 326	3 641	7 166	3 907	27 389	3 910
Халаалт 3/	10 150	5 919	8 724	4 853	8 582	4 108	7 446	5 089	7 353	4 021	12 237	8 895
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	6 699	2 436	3 268	1 294	4 530	1 560	5 538	2 435	3 825	2 232	9 035	3 795
Хувцас	42 410	13 174	42 448	14 923	43 913	16 374	48 276	13 698	39 893	10 993	40 461	9 969
Тээвэр, холбоо	34 616	6 990	23 396	5 334	23 441	6 048	28 342	6 028	28 250	6 604	43 938	9 173
Бусад 5/	21 163	6 367	17 555	6 083	17 556	5 780	20 112	6 234	19 745	7 666	23 783	6 704
Нийт	252 249	87 866	222 579	90 480	213 972	87 674	247 601	88 195	223 397	83 557	277 769	87 764
Бүтэц, хувь												
Хүнс	33	47	36	52	33	51	35	48	37	48	30	43
Архи, тамхи	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1
Боловсрол	5	4	7	4	6	3	5	4	5	3	5	4
Эрүүл мэнд	5	2	8	3	6	1	7	2	5	3	4	3
Удаан эдэлгээт бараа 1/	3	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	1
Түрээс 2/	7	3	2	2	4	2	4	4	3	5	10	5
Халаалт 3/	4	7	4	5	4	5	3	6	3	5	4	10
Гэрэл, цахилгаан, ус, телефон утасны хэрэглээ 4/	3	3	1	1	2	2	2	3	2	3	3	4
Хувцас	17	15	19	16	21	19	20	15	18	13	15	11
Тээвэр, холбоо	14	8	11	6	11	7	11	7	13	8	16	10
Бусад 5/	8	7	8	7	8	6	8	7	9	9	9	8
Нийт	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1/ Удаан эдэлгээт барааг ашигласнаас үүссэн хэрэглээний үнэ цэнээр (мөнгөн) тооцов.

2/ Сууц эзэмшсэнээс гарч буй хэрэглээг мөнгөн дүнгээр тооцсон. Хэрэв тухайн өрх сууцаа түрээслэн ашиглаж байгаа бол тооцоолсон утгыг биш харин түрээсийн жинхэнэ утгыг авна.

3/ Төвлөрсөн болон орон нутгийн халаалт, мод, нүүрс, аргал, хөрзөн орно.

4/ Гэрэл, цахилгаан, усны хэрэглээ бөгөөд телефон утасны хэрэглээг оруулаагүй.

5/ Амралт, чөлөөт цаг, үзвэр, гоо сайхан, ариун цэврийн бараа болон гэр ахуйн хэрэгсэл орно.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.3. Нэг хүнд сард ногдох хэрэглээ, төгрөгөөр, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр

Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Суурьшил				Бус				
			Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	
I	65 264	66 509	63 539	70 644	60 894	63 730	63 613	67 521	60 073	65 820	57 021
II	93 282	98 184	87 227	105 577	86 671	92 306	85 586	90 657	83 048	92 351	81 768
III	113 795	122 100	102 941	130 983	107 983	114 274	99 459	106 843	99 058	112 965	102 451
IV	133 971	145 322	118 192	156 797	126 801	136 116	111 972	123 517	113 087	132 655	122 034
V	156 367	169 871	135 547	181 988	146 444	157 519	126 900	140 302	128 573	154 584	142 393
VI	181 910	196 605	154 794	210 194	170 521	182 375	143 205	161 786	146 612	180 819	160 355
VII	211 363	230 593	180 518	246 941	198 815	206 577	164 440	189 648	169 677	208 155	185 792
VIII	253 368	276 610	209 999	296 853	236 735	241 283	193 737	221 570	198 509	246 215	222 273
IX	320 605	348 550	260 685	373 481	293 142	297 331	237 378	273 518	245 010	309 202	274 250
X	542 621	589 143	424 818	628 786	486 316	454 526	401 998	422 556	408 649	526 739	422 430
Нийт	207 235	224 308	173 780	240 160	191 386	194 518	162 764	179 676	165 163	202 886	176 807

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.
 Санамж: Өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгийг газарзүйн суурьшил тус бүрт үүсгэсэн. Эдгээр бүлэг тус бүр нь харгалзах бүсийнхээ 10 хувийг бүрдүүлнэ.
 Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.4. Нийт хэрэглээнд эзлэх хувь, өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгээр

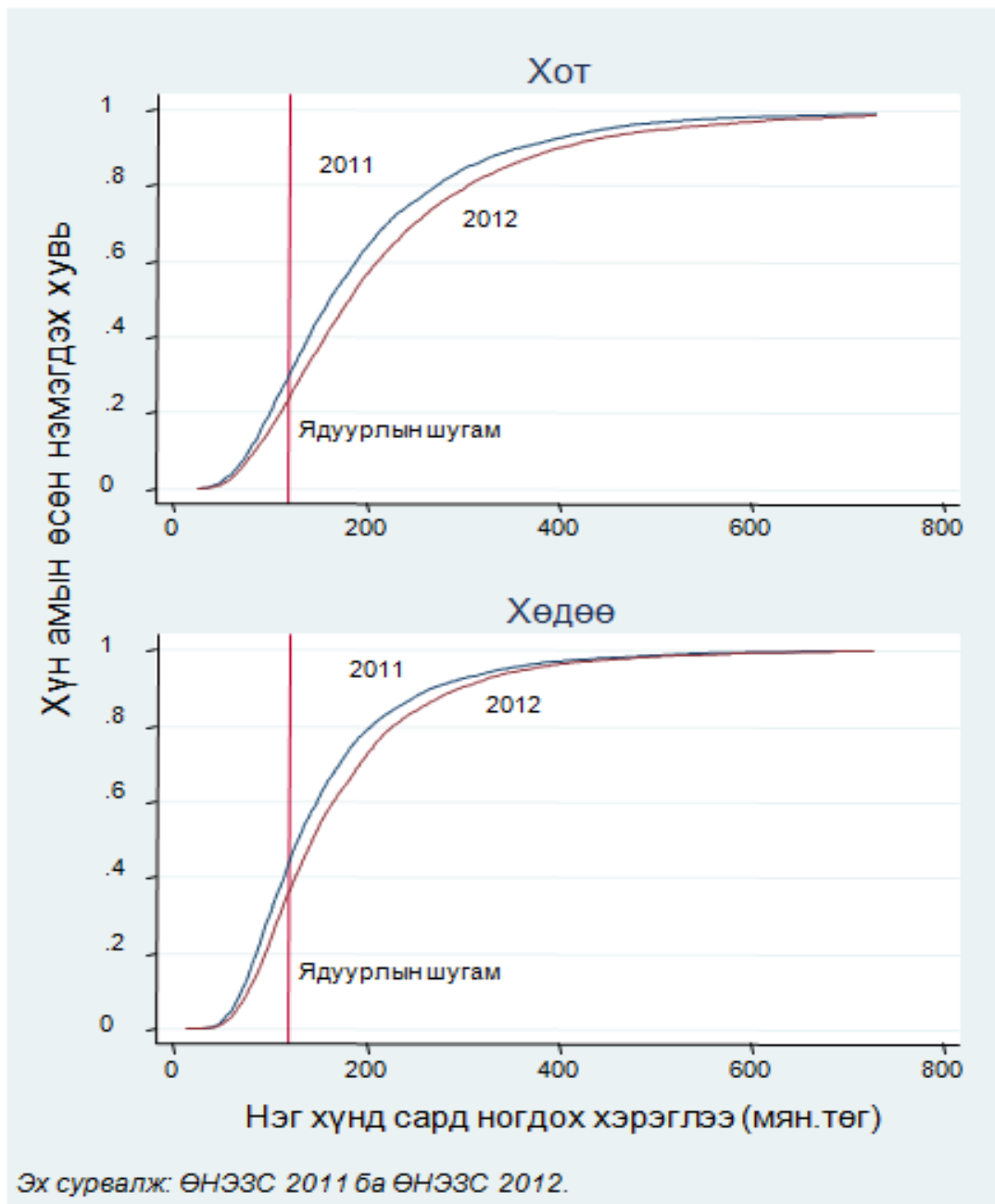
Улсын дундаж	Хот		Хөдөө		Суурьшил					Бүс		
	Хот	Хөдөө	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн		
I	3.1	3.0	3.7	2.9	3.2	3.3	3.8	3.6	3.3	3.3		
II	4.5	4.4	5.0	4.4	4.5	4.7	5.0	5.1	4.6	4.5		
III	5.5	5.4	5.9	5.5	5.7	5.9	6.0	6.0	5.5	5.8		
IV	6.5	6.5	6.8	6.5	6.6	7.0	6.9	6.8	6.5	6.9		
V	7.5	7.6	7.8	7.6	7.6	8.1	7.8	7.9	7.6	8.0		
VI	8.8	8.8	8.9	8.7	8.9	9.4	9.1	8.8	8.9	9.1		
VII	10.2	10.3	10.4	10.3	10.4	10.6	10.4	10.3	10.2	10.5		
VIII	12.2	12.3	12.1	12.4	12.4	12.4	12.3	12.0	12.2	12.7		
IX	15.5	15.5	15.0	15.5	15.3	15.3	15.3	14.8	15.2	15.4		
X	26.2	26.2	24.4	26.2	25.4	23.3	23.4	24.7	26.0	23.8		
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй.

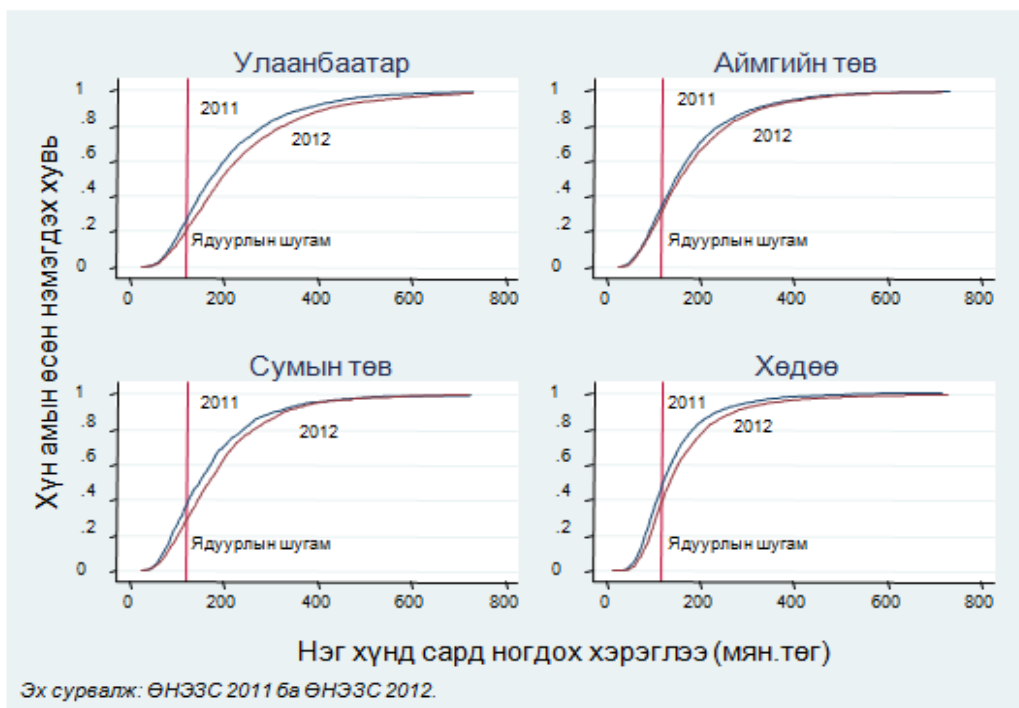
Санамж: Өрхийн тооны тэнцүү 10 бүлгийг газарзүйн суурьшил тус бүрт үүсгэсэн. Эцгээр бүлэг тус бүр нь харгалзах бүсийнхээ 10 хувийг бүрдүүнэ.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

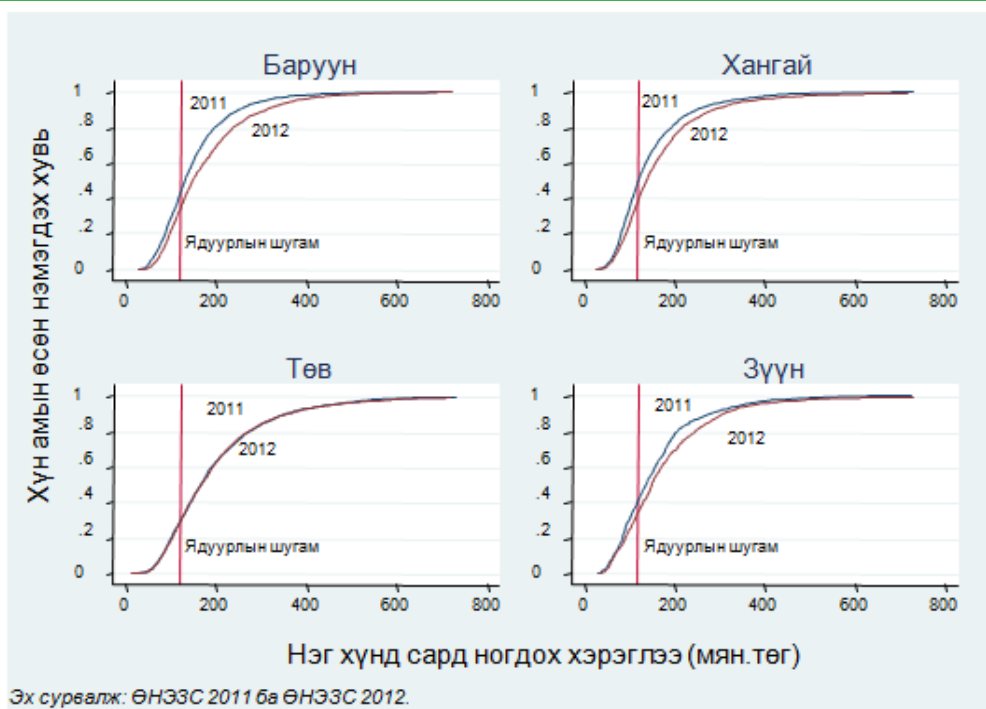
Зураг Г.1. Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний есөн нэмэгдэх тархалт, хот, хөдөөгөөр, 2011, 2012 он

Зураг Г.2. Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, суурьшлаар, 2011, 2012 он

Зураг Г.3. Нэгдүгээр эрэмбийн стохастик хамаарал: Нэг хүнд ногдох хэрэглээний өсөн нэмэгдэх тархалт, бүс нутгаар, 2011, 2012 он

Хүснэгт Г.5. Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр (хувиар)

	Ядуурлын хамралтын хүрээ			Хүн амд эзлэх хувь			Ядуучуудын эзлэх хувь		
	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж
Нийт	23.2	35.5	27.4	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Хүйс									
Эр	22.4	35.3	27.0	81.0	88.2	83.4	78.1	87.8	82.3
Эм	26.8	36.8	29.2	19.0	11.8	16.6	21.9	12.2	17.7
На									
30-аас доош	19.6	43.9	28.2	12.4	13.1	12.6	10.5	16.2	13.0
30-39	26.4	40.5	31.6	26.8	30.3	28.0	30.5	34.6	32.3
40-49	22.7	33.8	26.6	27.6	29.9	28.3	26.9	28.4	27.5
50-59	24.8	29.2	26.1	19.7	17.0	18.8	21.0	14.0	18.0
60-аас дээш	19.1	24.9	20.6	13.5	9.7	12.2	11.1	6.8	9.2
Боловсролын дээд түвшин									
Боловсролгүй	55.3	54.7	54.9	1.7	6.7	3.4	4.0	10.4	6.8
Бага	41.5	46.1	44.6	4.4	17.7	8.9	7.8	22.9	14.5
Бүрэн бус дунд	40.4	40.0	40.1	14.7	35.0	21.6	25.6	39.4	31.6
Бүрэн дунд	25.3	29.3	26.2	39.9	23.7	34.5	43.4	19.6	33.0
Мэргэжлийн	22.6	20.6	22.1	6.0	4.5	5.5	5.9	2.6	4.4
Тусгай мэргэжлийн дунд	17.3	19.5	17.9	7.1	5.5	6.6	5.3	3.0	4.3
Дипломын дээд	9.4	12.7	9.8	11.3	3.8	8.8	4.6	1.4	3.2
Бакалавр	6.2	8.0	6.4	12.6	3.0	9.4	3.4	0.7	2.2
Магистр	0.9	13.1	1.4	2.0	0.2	1.4	0.1	0.1	0.1
Доктор	0.0	-	0.0	0.2	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Шилжих хөдөлгөөн									
Шилжин суурьшигч бус	24.6	37.6	30.8	44.8	80.8	57.0	47.3	85.6	64.1
Шилжин суурьшигч	22.2	26.6	22.8	55.2	19.2	43.0	52.7	14.4	35.9
Ажил эрхлэлт									
Ажиллах хүчний оролцоо									
Ажилтай	20.5	34.9	25.9	69.8	81.8	73.9	61.6	80.3	69.8
Ажилгүй	42.0	48.9	43.8	9.8	7.0	8.9	17.7	9.7	14.2
Ажиллах хүчнээс гадуур	23.6	31.9	25.4	20.4	11.1	17.2	20.6	10.0	16.0
Ажилтай хүн амаас									
Эдийн засгийн үйл ажиллагаа									
Хөдөө аж ахуй	33.2	40.4	39.5	3.7	51.4	19.8	5.3	58.4	28.6
Аж үйлдвэр	25.7	35.9	27.4	25.9	9.9	20.5	28.6	10.0	20.5
Үйлчилгээ	15.8	20.1	16.7	39.9	20.2	33.2	27.2	11.4	20.3
Бусад	38.9	48.8	42.4	0.3	0.3	0.3	0.5	0.5	0.5
Ажил эрхлэлтийн сектор									
Малчин	31.7	40.4	39.7	2.2	46.7	17.3	3.1	53.2	25.0
Хувийн	21.4	32.7	23.3	52.8	20.2	41.8	48.6	18.6	35.5
Улсын	15.2	17.9	16.2	11.4	12.2	11.7	7.5	6.2	6.9
Төрийн өмчит үйлдвэр	13.2	28.2	16.9	2.8	1.8	2.4	1.6	1.4	1.5
Бусад	32.6	37.5	34.7	0.7	0.9	0.7	0.9	1.0	0.9

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.6. Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, суурьшлаар (хувиар)

	Ядуурлын хамралтын хүрээ				Хүн амд эзлэх хувь				Ядуучуудын эзлэх хувь			
	Улаан-Аймгийн баатар		Сумын Хөдөө нутаг		Улаан-Аймгийн баатар		Сумын Хөдөө нутаг		Улаан-Аймгийн баатар		Сумын Хөдөө нутаг	
	төв	төв	төв	нутаг	төв	нутаг	төв	нутаг	төв	нутаг	төв	нутаг
Нийт	19.8	30.4	27.5	39.8	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Хүйс												
Эр	18.9	29.5	26.8	39.5	80.1	82.8	82.8	91.1	76.5	80.3	80.9	90.3
Эм	23.5	34.8	30.6	43.1	19.9	17.2	17.2	8.9	23.5	19.7	19.1	9.7
Нас												
30-аас доош	16.9	27.7	27.6	50.5	13.7	9.7	10.9	14.3	11.7	8.8	10.9	18.2
30-39	22.0	35.7	29.8	44.8	26.9	26.6	25.1	33.0	30.0	31.3	27.3	37.2
40-49	20.0	27.0	30.0	36.1	25.4	32.0	32.0	28.7	25.7	28.4	34.9	26.0
50-59	22.3	30.1	23.0	34.4	19.9	19.3	22.2	14.2	22.5	19.1	18.6	12.3
60-аас дээш	14.3	30.3	23.3	25.7	14.0	12.4	9.8	9.7	10.1	12.4	8.3	6.3
Боловсролын дээд түвшин												
Боловсролгүй	48.0	59.9	47.6	56.1	1.0	3.2	3.2	8.6	2.3	6.2	5.5	12.2
Бага	31.6	49.8	41.2	47.1	3.0	7.3	8.6	22.5	4.7	12.1	12.9	26.6
Бүрэн бус дунд	36.9	44.5	38.0	40.8	11.9	20.5	28.8	38.3	22.2	30.1	39.8	39.3
Бүрэн дунд	24.3	27.5	26.2	31.7	41.3	37.2	29.9	20.5	50.7	33.7	28.5	16.3
Мэргэжлийн	17.8	33.4	19.0	22.4	6.1	5.8	6.6	3.3	5.5	6.3	4.6	1.9
Тусгай мэргэжлийн дунд	17.2	17.4	11.9	28.1	6.9	7.6	8.4	4.0	6.0	4.3	3.6	2.8
Дипломын дээд	7.9	14.6	11.0	17.1	13.2	7.3	7.8	1.7	5.3	3.5	3.1	0.7
Бакалавр	4.4	11.4	7.7	8.8	14.1	9.7	6.3	1.2	3.1	3.6	1.8	0.3
Магистр	0.0	3.9	14.6	0.0	2.2	1.4	0.4	0.0	0.0	0.2	0.2	0.0
Доктор	0.0	0.0	-	-	0.3	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Шилжих хөдөлгөөн												
Шилжин	20.0	32.1	28.8	41.7	41.2	52.2	73.2	84.9	41.6	55.2	76.6	89.0
Шилжин суурьшигч	19.7	28.5	24.0	29.0	58.8	47.8	26.8	15.1	58.4	44.8	23.4	11.0
Ажил эрхлэлт												
Ажиллах хүчний оролцоо												
Ажилтай	17.9	25.9	24.4	39.6	69.4	70.8	73.7	86.2	62.6	60.2	65.3	85.8
Ажилгүй	36.6	52.2	45.1	53.5	9.6	10.4	11.3	4.8	17.7	17.8	18.6	6.4
Ажиллах хүчнээс гадуур	18.5	35.3	29.4	34.1	21.1	18.8	15.0	9.1	19.7	21.9	16.1	7.8
Ажилтай хүн амаас												
Эдийн засгийн үйл ажиллагаа												
Хөдөө аж ахуй	24.8	37.5	33.1	41.3	1.9	7.5	17.3	69.5	2.3	9.3	20.9	72.2
Аж үйлдвэр	23.9	29.6	32.1	40.4	26.4	24.9	15.4	7.0	31.9	24.2	18.0	7.1
Үйлчилгээ	13.4	21.2	17.6	25.9	40.7	38.2	40.5	9.4	27.5	26.6	25.9	6.1
Бусад	43.1	18.7	38.1	57.4	0.4	0.2	0.4	0.3	0.8	0.1	0.6	0.4
Ажил эрхлэлтийн сектор												
Малчин	24.2	34.8	31.3	41.3	1.0	4.9	11.3	65.5	1.2	5.6	12.9	67.9
Хувийн	18.9	27.6	27.5	39.0	55.9	46.2	31.9	14.0	53.5	42.0	31.9	13.7
Улсын	11.8	19.8	17.1	20.2	9.7	14.8	25.8	5.1	5.8	9.7	16.0	2.6
Төрийн өмчит үйлдвэр	10.5	16.4	22.2	37.7	2.2	3.9	3.2	1.0	1.2	2.1	2.6	1.0
Бусад	37.9	27.1	34.7	41.2	0.5	1.0	1.5	0.6	1.0	0.9	1.9	0.6

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.7. Ядуурлын дүр төрх, өрхийн тэргүүлэгчийн шинж байдлаар, бүсээр (хувиар)

	Ядуурлын хамралтын хүрээ												Хүн амд эзлэх хувь												Ядуучуудын эзлэх хувь											
	Баруун				Хангай				Төв				Зүүн				Баруун				Хангай				Төв				Зүүн				Улаан-баатар			
	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	Улаан-баатар			
Нийт	32.5	38.6	28.1	33.3	19.8	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0				
Хүйс	33.4	38.7	27.1	29.7	18.9	90.7	87.3	82.5	81.9	80.1	93.4	87.4	79.7	73.0	76.5	33.4	38.7	27.1	29.7	18.9	90.7	87.3	82.5	81.9	80.1	93.4	87.4	79.7	73.0	76.5						
Эр	23.2	38.4	32.5	49.7	23.5	9.3	12.7	17.5	18.1	19.9	6.6	12.6	20.3	27.0	23.5	23.2	38.4	32.5	49.7	23.5	9.3	12.7	17.5	18.1	19.9	6.6	12.6	20.3	27.0	23.5						
Эм	34.4	46.5	34.8	31.8	16.9	12.2	12.8	10.5	11.0	13.7	12.9	15.4	13.0	10.5	11.7	34.4	46.5	34.8	31.8	16.9	12.2	12.8	10.5	11.0	13.7	12.9	15.4	13.0	10.5	11.7						
Нас	38.8	44.5	32.3	36.4	20.0	30.2	29.2	28.0	27.3	26.9	36.0	33.7	32.3	29.9	30.0	38.8	44.5	32.3	36.4	20.0	30.2	29.2	28.0	27.3	26.9	36.0	33.7	32.3	29.9	30.0						
30-39	31.6	36.0	24.7	28.8	20.0	31.7	32.0	29.7	27.6	25.4	30.8	29.8	26.2	23.9	25.7	31.6	36.0	24.7	28.8	20.0	31.7	32.0	29.7	27.6	25.4	30.8	29.8	26.2	23.9	25.7						
40-49	25.1	32.3	27.0	35.3	22.3	16.3	16.5	19.4	21.1	19.9	12.6	13.8	18.7	22.3	22.5	25.1	32.3	27.0	35.3	22.3	16.3	16.5	19.4	21.1	19.9	12.6	13.8	18.7	22.3	22.5						
50-59	25.6	30.0	22.3	34.4	14.3	9.7	9.5	12.4	12.9	14.0	7.6	7.3	9.8	13.4	10.1	25.6	30.0	22.3	34.4	14.3	9.7	9.5	12.4	12.9	14.0	7.6	7.3	9.8	13.4	10.1						
60-аас дээш	52.8	63.9	52.1	54.7	48.0	9.9	4.0	2.7	5.9	1.0	16.1	6.7	4.9	9.7	2.3	52.8	63.9	52.1	54.7	48.0	9.9	4.0	2.7	5.9	1.0	16.1	6.7	4.9	9.7	2.3						
Боловсролын дээд түвшин	46.6	56.1	36.8	39.6	31.6	15.1	14.6	12.6	10.5	3.0	21.7	21.2	16.5	12.5	4.7	46.6	56.1	36.8	39.6	31.6	15.1	14.6	12.6	10.5	3.0	21.7	21.2	16.5	12.5	4.7						
Боловсролгүй	40.2	49.9	32.0	38.0	36.9	26.2	31.0	29.0	32.0	11.9	32.4	39.9	33.1	36.4	22.2	40.2	49.9	32.0	38.0	36.9	26.2	31.0	29.0	32.0	11.9	32.4	39.9	33.1	36.4	22.2						
Бүрэн бус дунд	24.3	29.1	28.0	34.1	24.3	25.1	31.2	30.4	27.3	41.3	18.8	23.5	30.3	28.0	50.7	24.3	29.1	28.0	34.1	24.3	25.1	31.2	30.4	27.3	41.3	18.8	23.5	30.3	28.0	50.7						
Бүрэн дунд	32.2	28.4	22.8	21.6	17.8	5.0	3.8	5.4	7.1	6.1	4.9	2.8	4.4	4.6	5.5	32.2	28.4	22.8	21.6	17.8	5.0	3.8	5.4	7.1	6.1	4.9	2.8	4.4	4.6	5.5						
Мэргэжлийн	18.5	22.5	15.8	16.7	17.2	6.6	5.1	7.7	6.1	6.9	3.8	3.0	4.3	3.1	6.0	18.5	22.5	15.8	16.7	17.2	6.6	5.1	7.7	6.1	6.9	3.8	3.0	4.3	3.1	6.0						
Тусгай мэргэжлийн дунд	11.9	13.9	15.6	10.2	7.9	3.4	5.1	7.1	4.4	13.2	1.2	1.8	4.0	1.4	5.3	11.9	13.9	15.6	10.2	7.9	3.4	5.1	7.1	4.4	13.2	1.2	1.8	4.0	1.4	5.3						
Дипломын дээд	4.1	8.5	13.8	22.2	4.4	7.8	4.5	4.5	6.6	14.1	1.0	1.0	2.2	4.4	3.1	4.1	8.5	13.8	22.2	4.4	7.8	4.5	4.5	6.6	14.1	1.0	1.0	2.2	4.4	3.1						
Бакалавр	0.0	5.1	11.4	0.0	0.0	0.8	0.7	0.7	0.1	2.2	0.0	0.1	0.3	0.0	0.0	0.0	5.1	11.4	0.0	0.0	0.8	0.7	0.7	0.1	2.2	0.0	0.1	0.3	0.0	0.0						
Магистр	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0					
Доктор	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0					
Шилжих хөдөлгөөн	33.5	43.6	28.6	32.6	20.0	83.1	74.0	57.0	59.9	41.2	85.6	83.6	58.1	58.5	41.6	33.5	43.6	28.6	32.6	20.0	83.1	74.0	57.0	59.9	41.2	85.6	83.6	58.1	58.5	41.6						
Шилжин суурьшигч бус	27.7	24.4	27.3	34.4	19.7	16.9	26.0	43.0	40.1	58.8	14.4	16.4	41.9	41.5	58.4	27.7	24.4	27.3	34.4	19.7	16.9	26.0	43.0	40.1	58.8	14.4	16.4	41.9	41.5	58.4						
Шилжин суурьшигч																																				
Ажил эрхлэлт																																				
Ажиллах хүчний оролцоо	32.4	37.9	25.9	24.9	17.9	80.1	78.7	77.2	70.5	69.4	79.9	77.1	71.4	52.6	62.6	32.4	37.9	25.9	24.9	17.9	80.1	78.7	77.2	70.5	69.4	79.9	77.1	71.4	52.6	62.6						
Ажилтай	39.0	54.7	43.5	63.9	36.6	7.1	8.5	7.4	12.2	9.6	8.5	12.0	11.5	23.3	17.7	39.0	54.7	43.5	63.9	36.6	7.1	8.5	7.4	12.2	9.6	8.5	12.0	11.5	23.3	17.7						
Ажилгүй	29.3	32.7	31.2	46.2	18.5	12.8	12.8	15.4	17.4	21.1	11.6	10.9	17.1	24.1	19.7	29.3	32.7	31.2	46.2	18.5	12.8	12.8	15.4	17.4	21.1	11.6	10.9	17.1	24.1	19.7						
Ажиллах хүчнээс гадуур																																				
Ажилтай хүн амаас																																				
Эдийн засгийн үйл ажиллагаа	44.4	50.0	27.8	25.2	24.8	35.0	37.7	31.7	29.5	1.9	47.8	48.8	31.5	22.4	2.3	44.4	50.0	27.8	25.2	24.8	35.0	37.7	31.7	29.5	1.9	47.8	48.8	31.5	22.4	2.3						
Хөдөө аж ахуй	39.5	29.8	29.5	31.6	23.9	13.9	16.7	17.0	14.0	26.4	16.9	12.9	17.9	13.2	31.9	39.5	29.8	29.5	31.6	23.9	13.9	16.7	17.0	14.0	26.4	16.9	12.9	17.9	13.2	31.9						
Аж үйлдвэр	15.5	24.3	21.7	21.1	13.4	31.1	23.9	28.1	26.8	40.7	14.8	15.1	21.7	17.0	27.5	15.5	24.3	21.7	21.1	13.4	31.1	23.9	28.1	26.8	40.7	14.8	15.1	21.7	17.0	27.5						
Үйлчилгээ	100.0	51.1	24.7	0.0	43.1	0.1	0.3	0.4	0.2	0.4	0.4	0.4	0.4	0.0	0.8	100.0	51.1	24.7	0.0	43.1	0.1	0.3	0.4	0.2	0.4	0.4	0.4	0.4	0.0	0.8						
Бусад																																				
Ажил эрхлэлтийн сектор																																				
Малчин	43.6	50.8	25.7	23.5	24.2	31.2	35.4	25.9	25.3	1.0	41.9	46.5	23.8	17.8	1.2	43.6	50.8	25.7	23.5	24.2	31.2	35.4	25.9	25.3	1.0	41.9	46.5	23.8	17.8	1.2						
Хувийн	32.3	29.2	28.3	28.6	18.9	32.3	29.9	31.7	24.8	55.9	32.1	22.6	32.0	21.3	53.5	32.3	29.2	28.3	28.6	18.9	32.3	29.9	31.7	24.8	55.9	32.1	22.6	32.0	21.3	53.5						
Улсын	11.5	22.5	20.2	21.7	11.8	14.9	11.7	12.5	15.8	9.7	5.3	6.8	9.0	10.3	5.8	11.5	22.5	20.2	21.7	11.8	14.9	11.7	12.5	15.8	9.7	5.3	6.8	9.0	10.3	5.8						
Төрийн өмчит үйлдвэр	0.0	14.5	27.3	20.2	10.5	1.1	1.0	5.3	4.0	2.2	0.0	0.4	5.1	2.4	1.2	0.0	14.5	27.3	20.2	10.5	1.1	1.0	5.3	4.0	2.2	0.0	0.4	5.1	2.4	1.2						
Бусад	38.5	47.8	23.0	43.6	37.9	0.6	0.7	1.8	0.6	0.5	0.7	0.8	1.4	0.8	1.0	38.5	47.8	23.0	43.6	37.9	0.6	0.7	1.8	0.6	0.5	0.7	0.8	1.4	0.8	1.0						

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.8. Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, хот, хөдөөгөөр (хувиар)

	Ядуурлын хамралтын хүрээ			Хүн амд эзлэх хувь			Ядуучуудын эзлэх хувь		
	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улсын дундаж
Нийт	23.2	35.5	27.4	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Сууц									
Гэр	42.2	41.5	41.8	29.6	64.0	41.2	53.8	74.8	63.0
Нийтийн тохилог сууц	5.1	12.0	5.5	28.4	3.8	20.1	6.3	1.3	4.1
Байшин	22.1	26.7	23.4	38.6	30.4	35.8	36.8	22.8	30.7
Бусад 1/	22.1	20.1	21.7	3.3	1.9	2.8	3.1	1.1	2.2
Усан хангамж									
Төвлөрсөн, халуун хүйтэн ус	5.1	11.0	5.4	27.8	2.4	19.2	6.1	0.7	3.8
Төвлөрсөн, хүйтэн	14.6	9.9	14.0	3.5	1.1	2.7	2.2	0.3	1.4
Хамгаалалттай худаг	27.8	32.1	29.2	36.1	34.3	35.5	43.2	31.0	37.8
Хамгаалалтгүй худаг	27.1	39.5	35.3	4.6	18.0	9.1	5.4	20.0	11.8
Зөөврийн 2/	35.9	29.3	34.8	26.7	10.8	21.3	41.2	8.9	27.1
Бусад 3/	33.1	41.5	40.9	1.3	33.5	12.2	1.9	39.1	18.2
Сайжруулсан усан хангамж 4/									
Үгүй	34.6	38.8	36.6	32.6	62.2	42.6	48.5	68.0	57.0
Тийм	17.8	30.1	20.5	67.4	37.8	57.4	51.5	32.0	43.0
Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж 5/									
Үгүй	37.7	41.2	39.9	13.2	46.2	24.3	21.4	53.5	35.5
Тийм	21.0	30.7	23.4	86.8	53.8	75.7	78.6	46.5	64.5
Түлш, халаалт									
Төвлөрсөн	6.4	12.6	6.8	31.6	4.2	22.3	8.7	1.5	5.6
Энгийн галлагаатай 6/	32.8	36.9	34.6	62.6	93.1	72.9	88.4	96.8	92.1
Бусад 7/	11.4	23.5	13.7	5.8	2.6	4.7	2.8	1.7	2.4
Цахилгаан									
Төвлөрсөн	22.9	32.0	24.9	98.6	53.6	83.4	97.4	48.4	75.9
Орон нутгийн	0.0	20.4	19.8	0.0	1.3	0.4	0.0	0.7	0.3
Нарны	36.2	40.1	39.9	0.8	42.0	14.7	1.3	47.4	21.5
Бусад 8/	39.4	29.2	31.2	0.3	2.0	0.8	0.4	1.6	1.0

1/ Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компаний ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулаагүй бусад байшингуудыг оруулав.

2/ Мөн зөөврийн усыг нөөцөлдөг газрууд багтана.

3/ Булаг, гол, цас, мөс болон бусад.

4/ Энэ нь сууцанд холбогдсон болон эсвэл нийтийн шугам, хамгаалалттай худаг болон булгаас ус авдаг хүн амын хувийн жинг илэрхийлнэ. Сайжруулаагүй эх үүсвэрт зөөврийн ус, ус нөөцөлдөг газрууд, хамгаалалтгүй худаг, булаг, бусад эх үүсвэр орно.

5/ Ариун цэврийн байгууламж гэдэгт бохир гадагшлуулах хувийн болон нийтийн цооног, шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гадна бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

6/ Мод, нүүрс, аргал, хөрсөнгөөр галладаг энгийн халаалтын хэрэгсэл.

7/ Хувийн нам даралтын зуух гэх мэт хувийн халаалтын хэрэгсэл.

8/ Салхи, бага оврын цахилгаан үүсгүүр болон бусад цахилгаан үүсгүүр, лаа.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.9. Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, суурьшлаар (хувиар)

	Ядуурлын хамралтын хүрээ				Хүн амд эзлэх хувь				Ядуучуудын эзлэх хувь			
	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Улаан-баатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг
	19.8	30.4	27.5	39.8	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Сууц												
Гэр	41.0	43.9	39.2	42.2	26.0	37.2	42.2	75.5	53.9	53.8	60.3	80.1
Нийтийн тохилог сууц	3.5	10.4	8.7	18.7	32.3	20.5	7.4	1.9	5.7	7.1	2.3	0.9
Байшин	19.4	27.6	20.6	33.4	37.9	40.3	45.6	22.3	37.0	36.5	34.2	18.7
Бусад 1/	17.6	40.0	18.2	34.6	3.9	2.0	4.8	0.3	3.4	2.7	3.2	0.3
Усан хангамж												
Төвлөрсөн, халуун хүйтэн ус	3.1	12.7	7.8	14.8	32.6	17.8	3.7	1.7	5.2	7.5	1.0	0.6
Төвлөрсөн, хүйтэн	22.2	9.9	10.0	9.1	2.0	6.6	3.0	0.1	2.2	2.1	1.1	0.0
Хамгаалалттай худаг	24.4	36.3	26.4	37.6	38.3	31.6	48.8	26.5	47.2	37.7	46.9	25.1
Хамгаалалтгүй худаг	25.0	31.1	40.0	39.3	4.5	4.8	14.1	20.0	5.7	4.9	20.5	19.8
Зөөврийн 2/	34.7	37.4	23.4	37.4	21.9	36.6	18.0	6.9	38.4	45.1	15.3	6.5
Бусад 3/	36.6	31.2	33.3	42.7	0.7	2.6	12.5	44.7	1.3	2.7	15.2	47.9
Сайжруулсан усан хангамж 4/												
Үгүй	33.2	36.4	31.4	41.2	27.1	44.0	44.5	71.6	45.4	52.7	51.0	74.2
Тийм	14.8	25.7	24.3	36.1	72.9	56.0	55.5	28.4	54.6	47.3	49.0	25.8
Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж 5/												
Үгүй	35.8	45.3	34.8	42.0	15.5	8.4	14.9	62.8	28.0	12.5	18.9	66.2
Тийм	16.9	29.0	26.2	36.1	84.5	91.6	85.1	37.2	72.0	87.5	81.1	33.8
Түлш, халаалт												
Төвлөрсөн	4.1	13.1	9.2	18.9	34.6	25.4	8.0	2.3	7.1	10.9	2.7	1.1
Энгийн галлагаатай 6/	30.0	37.7	29.4	40.6	58.6	71.0	88.4	95.6	88.8	88.0	94.6	97.5
Бусад 7/	12.0	9.1	20.3	26.4	6.8	3.6	3.6	2.1	4.1	1.1	2.7	1.4
Цахилгаан												
Төвлөрсөн	19.6	30.0	27.5	38.4	99.5	96.8	90.7	33.9	98.7	95.7	90.8	32.8
Орон нутгийн	-	0.0	11.1	35.6	0.0	0.1	2.2	0.7	0.0	0.0	0.9	0.7
Нарны	0.0	38.1	30.4	40.5	0.1	2.4	5.8	61.3	0.0	3.0	6.4	62.4
Бусад 8/	40.0	38.9	40.5	27.1	0.2	0.5	0.9	2.6	0.3	0.6	1.3	1.7

1/ Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компаний ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулаагүй бусад байшингуудыг оруулав.

2/ Мөн зөөврийн усыг нөөцөлдөг газрууд багтана.

3/ Булаг, гол, цас, мөс болон бусад

4/ Энэ нь сууцанд холбогдсон болон эсвэл нийтийн шугам, хамгаалалттай худаг болон бугаас ус авдаг хүн амын хувийн жинг илэрхийлнэ. Сайжруулаагүй эх үүсвэрт зөөврийн ус, ус нөөцөлдөг газрууд, хамгаалалтгүй худаг, булаг, бусад эх үүсвэр орно.

5/ Ариун цэврийн байгууламж гэдэгт бохир гадагшлуулах хувийн болон нийтийн цооног, шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гадна бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

6/ Мод, нүүрс, аргал, хөрзөнгөөр галмаг энгийн халаалтын хэрэгсэл.

7/ Хувийн нам даралтын зуух гэх мэт хувийн халаалтын хэрэгсэл.

8/ Салхи, бага оврын цахилгаан үүсгүүр болон бусад цахилгаан үүсгүүр, лаа.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.10. Ядуурлын дүр төрх, сууцны шинж байдлаар, бүсээр (хувиар)

	Ядуурлын хамралтын хүрээ						Хүн амд эзлэх хувь						Ядуучуудын эзлэх хувь								
	Баруун		Хангай		Төв		Зүүн		Улаан-баатар		Баруун		Хангай		Төв		Зүүн		Улаан-баатар		
	Хангай	Баруун	Хангай	Баруун	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Хангай	Баруун	Төв	Зүүн	Улаан-баатар	Хангай	Баруун	Төв	Зүүн	Улаан-баатар				
Нийт Сууц	32.5	38.6	28.1	33.3	19.8	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
Гэр	37.5	52.4	34.3	36.5	41.0	56.6	57.9	47.7	48.7	26.0	65.4	78.4	58.3	53.3	53.9	53.9	53.9	53.9	53.9	53.9	
Нийтийн тохилог сууц	5.5	4.3	11.3	23.8	3.5	3.7	8.5	17.4	12.5	32.3	0.6	0.9	7.0	8.9	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	
Байшин	28.2	23.6	27.8	32.0	19.4	39.0	32.6	32.2	33.8	37.9	33.9	20.0	32.0	32.5	37.0	37.0	37.0	37.0	37.0	37.0	
Бусад 1/	5.7	26.4	28.4	34.7	17.6	0.7	1.0	2.6	5.1	3.9	0.1	0.7	2.7	5.3	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	
Усан хангамж																					
Төвлөрсөн, халуун хүйтэн ус	0.0	3.6	11.3	35.2	3.1	2.0	7.4	14.2	10.9	32.6	0.0	0.7	5.7	11.5	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	
Төвлөрсөн, хүйтэн	6.4	4.2	13.3	15.3	22.2	3.0	2.0	5.7	1.8	2.0	0.6	0.2	2.7	0.8	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	
Хамгаалалттай худаг	28.0	42.5	28.3	38.0	24.4	43.1	29.4	31.7	28.2	38.3	37.1	32.3	32.0	32.3	47.2	47.2	47.2	47.2	47.2	47.2	
Хамгаалалтгүй худаг	44.3	41.9	35.6	24.5	25.0	11.7	9.0	21.3	7.3	4.5	16.0	9.7	27.1	5.4	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	
Зөөврийн 2/	36.0	33.2	35.3	36.6	34.7	9.1	23.7	18.9	38.9	21.9	10.1	20.3	23.8	42.7	38.4	38.4	38.4	38.4	38.4	38.4	
Бусад 3/	37.8	49.7	29.9	19.1	36.6	31.1	28.6	8.1	12.9	0.7	36.2	36.8	8.6	7.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	
Сайжруулсан усан хангамж 4/																					
Үгүй	39.0	42.2	34.5	31.2	33.2	51.9	61.3	48.4	59.1	27.1	62.3	66.8	59.6	55.4	45.4	45.4	45.4	45.4	45.4	45.4	
Тийм	25.5	33.1	22.0	36.3	14.8	48.1	38.7	51.6	40.9	72.9	37.7	33.2	40.4	44.6	54.6	54.6	54.6	54.6	54.6	54.6	
Сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж 5/																					
Үгүй	42.9	54.2	27.4	31.3	35.8	33.9	32.5	29.4	28.4	15.5	44.8	45.6	28.7	26.7	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	28.0	
Тийм	27.1	31.1	28.3	34.1	16.9	66.1	67.5	70.6	71.6	84.5	55.2	54.4	71.3	73.3	72.0	72.0	72.0	72.0	72.0	72.0	
Түлш, халаалт																					
Төвлөрсөн	7.0	5.5	12.5	33.5	4.1	5.8	10.2	20.6	13.8	34.6	1.3	1.5	9.2	13.9	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1	
Энгийн галлагаатай 6/	34.9	42.9	32.7	34.2	30.0	91.1	87.6	76.1	81.8	58.6	97.9	97.2	88.6	84.0	88.8	88.8	88.8	88.8	88.8	88.8	
Бусад 7/	8.9	22.9	18.7	15.8	12.0	3.1	2.2	3.3	4.4	6.8	0.8	1.3	2.2	2.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	
Цахилгаан																					
Төвлөрсөн	28.0	32.5	28.9	36.5	19.6	67.4	67.5	74.8	74.5	99.5	58.2	56.8	77.0	81.6	98.7	98.7	98.7	98.7	98.7	98.7	
Орон нутгийн	10.9	0.0	37.2	0.0	-	2.0	0.1	1.0	0.1	0.0	0.7	0.0	1.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
Нарны	43.9	51.0	25.0	21.1	0.0	29.3	30.4	21.7	22.0	0.1	39.6	40.1	19.3	13.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	
Бусад 8/	21.5	46.5	22.6	34.1	40.0	0.7	0.8	2.0	2.9	0.2	0.5	1.0	1.6	2.9	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	

1/ Бусад сууцанд оюутны дотуур байр, компаний ажилчдын байр болон айл, өрхөд зориулагүй бусад байшингуудыг оруулав.

2/ Мөн зөөврийн усыг нөөцөлдөг газрууд багтана.

3/ Булаг, гол, цас, мөс болон бусад.

4/ Энэ нь сууцанд холбогдсон болон эсвэл нийтийн шугам, хамгаалалттай худаг болон булгаас ус авдаг хүн амын хувийн жинг илэрхийлнэ. Сайжруулагүй эх үүсвэрт зөөврийн ус, ус нөөцөлдөг газрууд, хамгаалалтгүй худаг, булаг, бусад эх үүсвэр орно.

5/ Ариун цэврийн байгууламж гэдэгт бохир гадагшуулах хувийн болон нийтийн цооног, шугамтай өрхүүдийн хувийн жинг оруулан тооцно. Энэ нь сууцны гадна бие засах газраас эхлээд бохир усны сүлжээнд холбогдсон бие засах газар байж болно.

6/ Мод, нүүрс, аргал, хөрзөнгөөр галмадаг энгийн халаалтын хэрэгсэл.

7/ Хувийн нам даралтын зүүх гэх мэт хувийн халаалтын хэрэгсэл.

8/ Салхи, бага оврын цахилгаан үүсгүүр болон бусад цахилгаан үүсгүүр, лаа.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.11. Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин (хувиар)

	Боловсролгүй		Бага Бүрэн		Бүрэн		Техникийн		Тусгай		Дипломын		Магистр		Доктор		Нийт
	Бус дунд	7.5	17.2	38.0	4.7	6.4	9.0	12.5	1.3	0.1	100.0						
Улсын дундаж	3.3	7.5	17.2	38.0	4.7	6.4	9.0	12.5	1.3	0.1	100.0						
Байршил																	
Хот	1.8	3.9	11.5	41.9	5.0	6.8	11.1	15.9	1.9	0.2	100.0						
Хөдөө	6.6	14.9	29.0	29.9	3.9	5.5	4.6	5.4	0.2	0.0	100.0						
Улаанбаатар	1.2	2.6	9.6	42.8	5.1	6.4	12.9	17.0	2.2	0.2	100.0						
Аймгийн төв	3.1	6.7	15.8	39.8	5.0	7.6	7.2	13.5	1.3	0.0	100.0						
Сумын төв	3.6	7.2	22.1	35.1	5.0	8.2	8.9	9.5	0.4	0.0	100.0						
Хөдөө нутаг	8.3	19.2	32.9	27.0	3.3	3.9	2.3	3.0	0.1	0.0	100.0						
Баруун	7.9	12.4	21.0	32.3	4.2	6.4	3.3	11.7	0.8	0.0	100.0						
Хангай	4.4	13.1	25.3	35.3	3.5	5.0	5.6	7.3	0.5	0.0	100.0						
Төв а/	3.4	10.3	23.2	35.0	4.4	7.8	8.3	6.9	0.7	0.0	100.0						
Зүүн	6.5	9.5	25.3	30.6	6.5	6.3	4.6	10.4	0.3	0.0	100.0						
Хүйс																	
Эрэгтэй	3.8	7.9	19.5	38.7	5.0	5.3	8.0	10.5	1.1	0.2	100.0						
Эмэгтэй	2.9	7.1	15.1	37.4	4.4	7.3	9.9	14.2	1.6	0.1	100.0						
Өрхийн тооны тэнцүү																	
5 бүлгээр																	
I	7.7	12.2	28.8	37.2	4.3	3.2	3.3	3.2	0.1	0.0	100.0						
II	4.1	9.9	22.2	42.1	4.8	4.6	5.3	6.8	0.2	0.0	100.0						
III	2.8	6.9	18.8	40.9	5.4	6.7	7.9	10.1	0.5	0.0	100.0						
IV	2.2	6.5	12.6	39.2	5.1	7.2	11.3	14.6	1.2	0.1	100.0						
V	1.1	3.5	7.7	31.6	3.9	8.9	15.0	23.9	4.0	0.4	100.0						
Ядуурлын байдлаар																	
Ядуу бус	2.2	6.1	14.1	38.1	4.8	7.2	10.6	15.0	1.7	0.2	100.0						
Ядуу	6.9	12.0	27.4	37.8	4.3	3.6	3.7	4.2	0.1	0.0	100.0						

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.12. Насанд хүрэгсдийн боловсролын дээд түвшин, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Доктор	Нийт
Улсын дундаж	3.3	7.5	17.2	38.0	4.7	6.4	9.0	12.5	1.3	0.1	100.0
Ядуурлын байдал											
Ядуу бус	2.2	6.1	14.1	38.1	4.8	7.2	10.6	15.0	1.7	0.2	100.0
Ядуу	6.9	12.0	27.4	37.8	4.3	3.6	3.7	4.2	0.1	0.0	100.0
Байршил											
Хотын, ядуу бус	1.2	3.2	9.0	40.7	5.0	7.4	12.5	18.5	2.3	0.2	100.0
Хотын, ядуу	4.1	6.7	21.8	46.7	5.3	4.4	5.3	5.5	0.2	0.0	100.0
Хөдөөгийн, ядуу бус	4.7	13.0	26.4	31.9	4.3	6.7	6.0	6.7	0.3	0.0	100.0
Хөдөөгийн, ядуу	10.7	19.2	35.1	25.6	2.9	2.6	1.5	2.3	0.1	0.0	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	0.9	2.4	7.6	40.8	5.1	6.8	14.2	19.3	2.6	0.3	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу	2.6	3.6	19.2	53.1	5.0	4.3	6.7	5.4	0.1	0.0	100.0
Аймгийн төвийн ядуу бус	2.0	5.2	12.5	40.4	4.6	8.7	8.5	16.3	1.7	0.1	100.0
Аймгийн төвийн ядуу	6.1	10.9	25.2	38.0	5.8	4.6	3.5	5.7	0.2	0.0	100.0
Сумын төвийн ядуу бус	2.5	6.2	18.5	35.8	5.1	9.4	10.7	11.3	0.5	0.0	100.0
Сумын төвийн Ядуу	6.9	10.5	33.9	32.9	4.5	4.1	3.3	3.7	0.2	0.0	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу бус	6.2	17.5	31.5	29.3	3.8	4.9	3.0	3.7	0.1	0.0	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу	12.2	22.5	35.6	22.7	2.3	2.0	0.9	1.8	0.0	0.0	100.0
Баруун бүсийн ядуу бус	5.9	10.4	17.7	34.5	4.0	7.5	4.1	14.8	1.1	0.0	100.0
Баруун бүсийн ядуу	13.3	18.0	30.3	26.3	4.6	3.3	1.2	3.0	0.0	0.0	100.0
Хангайн бүсийн ядуу бус	2.5	10.2	20.2	39.0	3.8	6.3	7.6	9.6	0.7	0.1	100.0
Хангайн бүсийн ядуу	7.9	18.7	35.2	28.1	3.0	2.6	1.5	2.9	0.1	0.0	100.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	2.5	9.6	21.9	34.6	4.4	8.6	9.5	8.0	0.9	0.0	100.0
Төвийн бүсийн ядуу а/	6.1	12.4	27.4	36.3	4.4	5.2	4.4	3.6	0.2	0.0	100.0
Зүүн бүсийн ядуу бус	4.6	8.4	23.9	30.1	7.1	7.9	5.4	12.2	0.4	0.0	100.0
Зүүн бүсийн ядуу	11.1	11.9	28.8	31.6	5.2	2.5	2.6	6.1	0.2	0.0	100.0
Хүйс											
Эрэгтэй ядуу бус	2.6	6.3	16.6	39.8	5.2	5.8	9.5	12.6	1.4	0.2	100.0
Эрэгтэй ядуу	7.9	13.4	29.3	35.0	4.3	3.6	3.1	3.3	0.1	0.0	100.0
Эмэгтэй ядуу бус	1.9	5.9	11.9	36.6	4.5	8.4	11.6	17.1	2.0	0.1	100.0
Эмэгтэй ядуу	6.0	10.7	25.7	40.2	4.3	3.7	4.3	5.0	0.1	0.0	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.13. Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага дунд	Бүрэн дунд	Бүрэн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Доктор	Нийт
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Байршил											
Хот	36.1	35.5	45.4	74.5	73.1	72.2	83.3	86.1	95.6	99.2	67.7
Хөдөө	63.9	64.5	54.6	25.5	26.9	27.8	16.7	13.9	4.4	0.8	32.3
Улаанбаатар	16.3	16.1	25.6	52.0	50.3	46.5	66.1	62.9	75.1	92.0	46.2
Аймгийн төв	19.8	19.4	19.8	22.5	22.8	25.7	17.2	23.2	20.5	7.2	21.5
Сумын төв	12.5	11.2	15.0	10.8	12.4	15.0	11.6	8.9	3.3	0.0	11.6
Хөдөө нутаг	51.4	53.3	39.6	14.7	14.5	12.8	5.1	5.0	1.1	0.8	20.7
Баруун	28.7	20.1	14.8	10.3	10.9	12.2	4.5	11.4	7.6	2.5	12.1
Хангай	25.1	33.6	28.2	17.8	14.4	15.2	11.8	11.2	7.3	4.7	19.1
Төв а/	15.4	20.9	20.5	14.0	14.1	18.7	13.9	8.4	8.1	0.8	15.2
Зүүн	14.5	9.3	10.9	5.9	10.3	7.3	3.7	6.2	1.9	0.0	7.4
Улаанбаатар	16.3	16.1	25.6	52.0	50.3	46.6	66.1	62.8	75.1	92.0	46.2
Хүйс											
Эрэгтэй	53.7	49.7	53.2	47.7	49.7	39.0	41.7	39.3	37.3	57.8	46.8
Эмэгтэй	46.3	50.3	46.8	52.3	50.3	61.0	58.3	60.7	62.7	42.2	53.2
Өрхийн тооны тэнцүү											
5 бүлгээр											
I	37.9	27.0	27.7	16.2	15.0	8.3	6.0	4.3	1.5	0.9	16.5
II	23.1	25.0	24.2	20.8	19.3	13.8	11.2	10.2	2.1	6.3	18.8
III	17.2	18.8	22.2	21.8	23.3	21.5	17.7	16.4	7.8	3.8	20.3
IV	14.1	18.4	15.6	22.0	23.1	24.2	26.7	25.0	19.2	23.0	21.3
V	7.7	10.8	10.3	19.2	19.3	32.2	38.4	44.1	69.4	66.0	23.1
Ядуурлын байдлаар											
Ядуу бус	51.6	62.7	62.9	76.9	78.7	86.6	90.3	92.2	98.1	99.2	76.7
Ядуу	48.4	37.3	37.1	23.1	21.3	13.4	9.7	7.8	1.9	0.8	23.3

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.14. Насанд хүрсэн хүн ам, боловсролын дээд түвшингээр болон ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Боловсролгүй	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд	Дипломын дээд	Бакалавр	Магистр	Доктор	Нийт
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ядуурлын байдал											
Ядуу бус	51.6	62.7	62.9	76.9	78.7	86.6	90.3	92.2	98.1	99.2	76.7
Ядуу	48.4	37.3	37.1	23.1	21.3	13.4	9.7	7.8	1.9	0.8	23.3
Байршил											
Хотын, ядуу бус	19.5	23.4	28.4	58.0	57.9	62.9	75.3	80.1	94.1	99.2	54.2
Хотын, ядуу	16.6	12.0	17.0	16.5	15.2	9.4	8.0	6.0	1.5	0.0	13.4
Хөдөөгийн, ядуу бус	32.1	39.3	34.5	18.9	20.8	23.7	15.0	12.1	4.0	0.0	22.5
Хөдөөгийн, ядуу	31.8	25.3	20.1	6.6	6.1	4.0	1.7	1.8	0.4	0.8	9.9
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	10.1	12.4	17.0	41.2	42.1	41.3	60.3	59.5	74.4	92.0	38.4
Улаанбаатар хотын, ядуу	6.2	3.7	8.7	10.8	8.2	5.2	5.7	3.4	0.7	0.0	7.8
Аймгийн төвийн ядуу бус	9.4	11.0	11.4	16.8	15.7	21.6	15.0	20.6	19.7	7.2	15.8
Аймгийн төвийн ядуу	10.4	8.3	8.3	5.7	7.0	4.1	2.2	2.6	0.8	0.0	5.7
Сумын төвийн ядуу бус	6.8	7.4	9.6	8.4	9.8	13.2	10.6	8.1	3.0	0.0	8.9
Сумын төвийн ядуу	5.7	3.9	5.4	2.4	2.6	1.8	1.0	0.8	0.4	0.0	2.7
Хөдөө нутгийн ядуу бус	25.3	31.9	24.9	10.5	11.1	10.5	4.5	4.0	1.0	0.0	13.6
Хөдөө нутгийн ядуу	26.1	21.4	14.7	4.2	3.5	2.3	0.7	1.0	0.0	0.8	7.1
Баруун бүсийн ядуу бус	15.9	12.4	9.2	8.1	7.7	10.5	4.0	10.6	7.6	2.5	8.9
Баруун бүсийн ядуу	12.8	7.7	5.6	2.2	3.2	1.7	0.4	0.8	0.0	0.0	3.2
Хангайн бүсийн ядуу бус	9.6	17.2	14.8	13.0	10.2	12.6	10.7	9.7	6.9	4.7	12.6
Хангайн бүсийн ядуу	15.6	16.3	13.3	4.8	4.1	2.6	1.1	1.5	0.4	0.0	6.5
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	8.8	14.8	14.7	10.5	10.8	15.7	12.2	7.4	7.7	0.0	11.6
Төвийн бүсийн ядуу а/	6.6	6.1	5.8	3.5	3.4	3.0	1.8	1.0	0.5	0.8	3.6
Зүүн бүсийн ядуу бус	7.1	5.9	7.2	4.1	7.8	6.5	3.1	5.0	1.5	0.0	5.2
Зүүн бүсийн ядуу	7.3	3.5	3.7	1.8	2.5	0.9	0.7	1.1	0.3	0.0	2.2
Хүйс											
Эрэгтэй ядуу бус	27.9	30.3	34.8	37.7	39.7	32.9	38.0	36.5	36.3	57.9	36.0
Эрэгтэй ядуу	25.8	19.4	18.5	10.0	10.0	6.2	3.7	2.9	1.0	0.0	10.8
Эмэгтэй ядуу бус	23.7	32.4	28.1	39.2	39.0	53.7	52.3	55.7	61.8	41.3	40.7
Эмэгтэй ядуу	22.6	17.9	18.6	13.1	11.3	7.2	6.0	4.9	0.9	0.8	12.5

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.15. Бага болон бүрэн бус дунд боловсролын сургуульд хамрагдалтын түвшин (хувиар)

	Цэвэр түвшин						Бохир түвшин					
	Бага			Бүрэн бус дунд			Бага			Бүрэн бус дунд		
	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу
Улсын дундаж	88	88	88	73	73	73	95	94	97	88	88	89
Байршил												
Хот	88	88	88	73	73	75	94	94	96	88	87	91
Хөдөө	88	87	89	73	74	72	96	94	98	88	89	86
Улаанбаатар	88	88	88	73	72	76	94	93	96	87	86	88
Аймгийн төв	88	88	87	74	74	74	95	95	95	91	89	94
Сумын төв	88	88	88	76	76	75	95	94	98	93	94	91
Хөдөө нутаг	88	87	89	72	73	70	96	95	98	85	86	84
Баруун	87	87	86	74	77	71	95	95	95	89	92	86
Хангай	90	88	92	75	75	75	99	95	103	89	90	89
Төв а/	86	87	85	72	71	73	93	94	91	88	86	92
Зүүн	88	89	86	72	76	67	94	95	92	88	88	88
Хүйс												
Эрэгтэй	87	87	88	73	73	73	95	94	97	88	87	88
Эмэгтэй	89	89	88	74	74	74	95	94	96	89	88	89

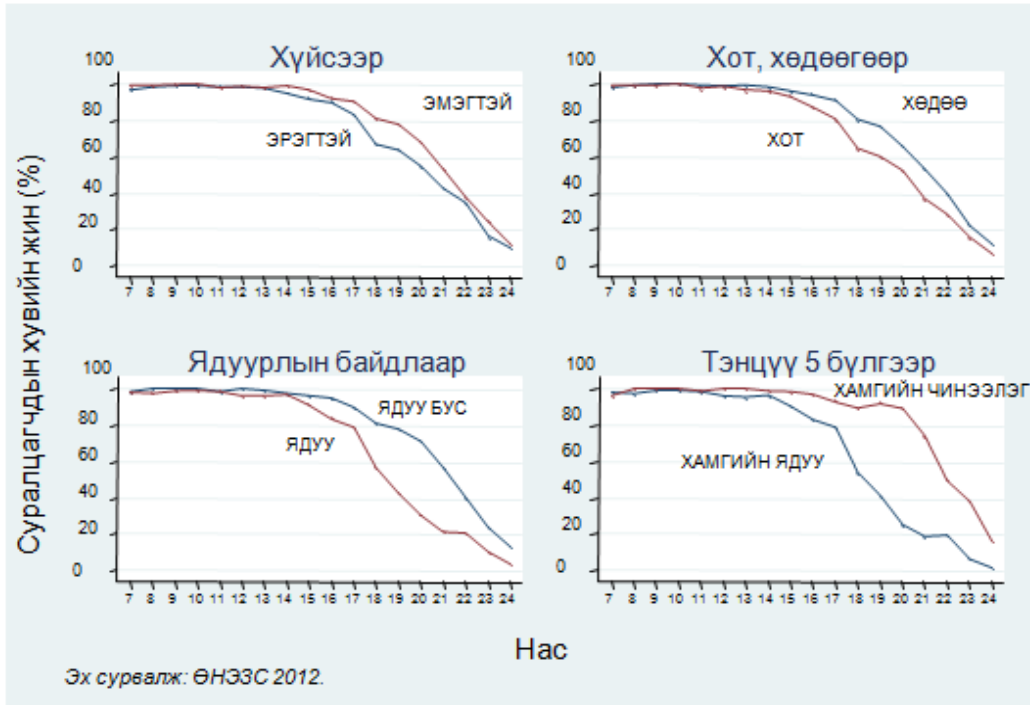
а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй

Санамж: Тухайн боловсролын ангиллын цэвэр хамрагдалтын түвшин нь тухайн ангилалд хамаарах насны сурагчдын тоог тухайн ангилалд хамаарах насны нийт хүүхдийн тоонд хувааж олно. Тухайн ангиллын бохир хамрагдалтын түвшин гэдэг нь тухайн ангилалд наснаас үл хамааран сурч буй нийт сурагчийн тоог тухайн ангилалд хамаарах насны нийт хүүхдийн тоонд харьцуулсантай тэнцүү.

Бага боловсрол 6-11 настай, суурь боловсрол 12-15 настай хүүхдүүд суралцдаг.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Зураг Г.4. Сургуульд хамрагдалтын түвшин

Хүснэгт Г.16. Суралцагчдын боловсролын түвшин (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	36.2	23.9	13.2	2.4	23.8	0.5	100.0
Байршил							
Хот	34.4	22.1	13.1	1.8	28.0	0.6	100.0
Хөдөө	39.7	27.1	13.4	3.6	15.9	0.3	100.0
Улаанбаатар	34.9	20.7	11.4	1.1	31.2	0.7	100.0
Аймгийн төв	33.4	24.8	16.3	3.0	22.1	0.4	100.0
Сумын төв	33.8	26.5	14.1	2.8	22.6	0.2	100.0
Хөдөө нутаг	43.0	27.4	13.0	4.0	12.2	0.4	100.0
Баруун	40.2	26.1	13.2	2.6	17.6	0.3	100.0
Хангай	36.2	25.9	15.5	3.2	19.1	0.1	100.0
Төв а/	35.1	27.5	14.8	4.5	17.6	0.5	100.0
Зүүн	37.7	24.2	14.1	3.0	20.0	1.0	100.0
Хүйс							
Эрэгтэй	38.7	24.8	12.6	2.5	20.9	0.5	100.0
Эмэгтэй	33.9	22.9	13.8	2.4	26.5	0.5	100.0
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	48.8	29.3	10.8	4.0	6.5	0.6	100.0
II	40.3	26.6	14.0	3.0	16.0	0.1	100.0
III	34.6	25.1	14.1	2.3	23.6	0.3	100.0
IV	31.2	19.4	14.3	1.6	33.0	0.5	100.0
V	24.6	18.1	13.0	1.1	42.1	1.1	100.0
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	31.7	21.9	14.0	1.8	30.1	0.5	100.0
Ядуу	47.3	28.6	11.4	3.9	8.3	0.5	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.17. Суралцагсдын боловсролын түвшин, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэ- жлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	36.2	23.9	13.2	2.4	23.8	0.5	100.0
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	31.7	21.9	14.0	1.8	30.1	0.5	100.0
Ядуу	47.3	28.6	11.4	3.9	8.3	0.5	100.0
Байршил							
Хотын, ядуу бус	30.5	20.5	13.8	1.2	33.4	0.6	100.0
Хотын, ядуу	46.7	27.4	10.8	3.6	10.8	0.7	100.0
Хөдөөгийн, ядуу бус	34.7	25.2	14.2	3.1	22.5	0.3	100.0
Хөдөөгийн, ядуу	48.0	30.0	12.1	4.4	5.2	0.3	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	31.2	19.4	12.3	0.8	35.5	0.8	100.0
Улаанбаатар хотын, ядуу	49.5	25.6	7.8	2.3	14.2	0.6	100.0
Аймгийн төвийн ядуу бус	28.8	22.7	17.2	2.1	29.0	0.2	100.0
Аймгийн төвийн ядуу	43.4	29.4	14.3	5.1	7.0	0.8	100.0
Сумын төвийн ядуу бус	31.1	23.8	14.2	1.6	29.1	0.2	100.0
Сумын төвийн Ядуу	40.3	32.8	13.8	5.5	7.4	0.2	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу бус	37.1	26.2	14.2	4.1	18.0	0.4	100.0
Хөдөө нутгийн ядуу	51.1	28.9	11.3	4.0	4.4	0.3	100.0
Баруун бүсийн ядуу бус	33.7	25.1	14.6	2.1	24.3	0.2	100.0
Баруун бүсийн ядуу	52.7	27.9	10.5	3.6	4.7	0.6	100.0
Хангайн бүсийн ядуу бус	29.8	23.0	16.7	2.7	27.6	0.2	100.0
Хангайн бүсийн ядуу	45.7	30.3	13.7	4.0	6.3	0.0	100.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	32.2	25.4	15.8	3.3	22.8	0.5	100.0
Төвийн бүсийн ядуу а/	42.1	32.2	12.6	7.2	5.4	0.5	100.0
Зүүн бүсийн ядуу бус	35.1	21.9	13.5	2.1	26.9	0.5	100.0
Зүүн бүсийн ядуу	42.4	28.2	15.3	4.6	7.8	1.7	100.0
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	34.1	22.8	13.8	1.9	27.0	0.4	100.0
Эрэгтэй ядуу	49.9	29.8	9.5	3.9	6.1	0.8	100.0
Эмэгтэй ядуу бус	29.5	21.1	14.1	1.7	33.0	0.6	100.0
Эмэгтэй ядуу	44.8	27.4	13.1	4.0	10.4	0.3	100.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.18. Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшингээр (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Байршил							
Хот	62.1	60.8	64.9	48.5	76.8	79.1	65.4
Хөдөө	37.9	39.2	35.1	51.5	23.2	20.9	34.6
Улаанбаатар	40.7	36.7	36.4	19.6	55.3	60.2	42.2
Аймгийн төв	21.4	24.1	28.5	28.9	21.5	18.9	23.2
Сумын төв	11.6	13.8	13.3	14.3	11.8	4.1	12.4
Хөдөө нутаг	26.3	25.4	21.8	37.2	11.4	16.8	22.2
Баруун	17.5	17.3	15.8	17.0	11.7	8.9	15.8
Хангай	20.0	21.7	23.5	26.8	16.0	4.2	20.0
Төв а/ Зүүн	14.7 7.1	17.4 6.9	17.0 7.3	28.0 8.6	11.2 5.8	14.4 12.3	15.1 6.9
Хүйс							
Эрэгтэй	51.7	50.5	46.0	49.5	42.5	50.1	48.5
Эмэгтэй	48.3	49.5	54.0	50.5	57.5	49.9	51.5
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	28.6	26.0	17.3	35.2	5.8	25.1	21.2
II	22.8	22.9	21.7	25.2	13.8	5.4	20.5
III	18.6	20.5	20.8	18.3	19.3	11.1	19.4
IV	17.2	16.3	21.6	13.0	27.7	20.1	20.0
V	12.8	14.3	18.6	8.3	33.4	38.3	18.9
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	62.4	65.4	75.2	52.7	90.0	71.5	71.2
Ядуу	37.6	34.6	24.8	47.3	10.0	28.5	28.8

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.19. Суралцагчдын шинж байдал, сурч буй боловсролын түвшингээр болон ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	62.4	65.4	75.2	52.7	90.0	71.5	71.2
Ядуу	37.6	34.6	24.8	47.3	10.0	28.5	28.8
Байршил							
Хотын, ядуу бус	41.8	42.7	52.1	25.2	69.7	58.0	49.7
Хотын, ядуу	20.3	18.1	12.9	23.3	7.2	21.1	15.7
Хөдөөгийн, ядуу бус	20.6	22.7	23.1	27.6	20.3	13.5	21.5
Хөдөөгийн, ядуу	17.3	16.5	11.9	23.9	2.8	7.4	13.1
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	29.1	27.6	31.4	11.7	50.3	50.6	33.8
Улаанбаатар хотын, ядуу	11.6	9.1	5.0	7.9	5.1	9.6	8.4
Аймгийн төвийн ядуу бус	12.7	15.1	20.7	13.5	19.4	7.5	15.9
Аймгийн төвийн ядуу	8.7	9.0	7.9	15.4	2.1	11.4	7.3
Сумын төвийн ядуу бус	7.5	8.7	9.4	5.8	10.6	2.7	8.7
Сумын төвийн Ядуу	4.1	5.1	3.9	8.5	1.1	1.4	3.7
Хөдөө нутгийн ядуу бус	13.1	14.0	13.7	21.8	9.7	10.8	12.8
Хөдөө нутгийн ядуу	13.2	11.4	8.0	15.4	1.7	6.0	9.4
Баруун бүсийн ядуу бус	9.7	11.0	11.6	9.1	10.7	3.0	10.4
Баруун бүсийн ядуу	7.8	6.3	4.3	7.9	1.0	5.9	5.4
Хангайн бүсийн ядуу бус	9.9	11.5	15.1	13.6	13.9	4.2	12.0
Хангайн бүсийн ядуу	10.1	10.2	8.3	13.2	2.1	0.0	8.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	9.4	11.3	12.7	14.5	10.2	9.6	10.6
Төвийн бүсийн ядуу а/	5.3	6.1	4.3	13.5	1.0	4.8	4.5
Зүүн бүсийн ядуу бус	4.2	4.0	4.4	3.9	4.9	4.2	4.4
Зүүн бүсийн ядуу	2.9	2.9	2.9	4.7	0.8	8.1	2.5
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	32.4	32.9	35.9	26.8	39.0	28.7	34.4
Эрэгтэй ядуу	19.4	17.6	10.1	22.7	3.6	21.5	14.1
Эмэгтэй ядуу бус	30.0	32.5	39.3	25.9	51.0	42.8	36.8
Эмэгтэй ядуу	18.2	17.0	14.7	24.6	6.4	7.0	14.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.20. Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр (хувиар)							
	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	96.2	95.9	95.5	92.6	71.3	63.4	89.8
Байршил							
Хот	94.1	93.8	93.4	87.3	68.7	59.0	86.5
Хөдөө	99.6	99.3	99.3	97.5	79.9	79.8	96.2
Улаанбаатар	93.3	92.6	91.5	75.7	64.5	60.0	83.5
Аймгийн төв	95.7	95.6	95.8	95.2	79.8	55.9	92.0
Сумын төв	99.2	99.5	99.0	99.4	79.9	100.0	94.9
Хөдөө нутаг	99.7	99.1	99.5	96.8	80.0	75.0	96.9
Баруун	99.0	98.1	98.0	98.1	81.2	69.4	95.4
Хангай	97.8	98.0	98.3	92.2	82.1	23.9	94.7
Төв а/ Зүүн	97.1	97.0	95.8	99.1	72.9	73.4	92.6
	99.0	99.0	99.8	100.0	84.4	77.0	96.0
Хүйс							
Эрэгтэй	96.5	95.7	94.3	93.9	73.7	64.8	91.0
Эмэгтэй	95.8	96.2	96.4	91.2	69.6	61.9	88.7
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	99.7	99.0	99.8	98.1	71.2	79.6	97.4
II	98.3	98.9	99.2	95.8	76.6	40.3	95.0
III	97.6	97.0	97.1	91.1	67.1	47.3	89.9
IV	95.4	96.5	96.1	79.9	70.3	78.8	87.1
V	83.5	83.4	84.6	82.5	72.5	52.5	78.6
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	94.2	94.2	94.0	89.2	71.2	59.3	87.0
Ядуу	99.4	99.1	99.9	96.4	72.8	73.5	96.9

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.21. Улсын сургуульд суралцагчдын хувийн жин, боловсролын түвшингээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Мэргэжлийн	Дээд	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	96.2	95.9	95.5	92.6	71.3	63.4	89.8
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	94.2	94.2	94.0	89.2	71.2	59.3	87.0
Ядуу	99.4	99.1	99.9	96.4	72.8	73.5	96.9
Байршил							
Хотын, ядуу бус	91.6	91.7	91.8	80.9	68.6	54.4	83.6
Хотын, ядуу	99.1	98.7	99.8	94.2	70.1	71.6	95.6
Хөдөөгийн, ядуу бус	99.4	99.0	99.0	96.8	80.0	80.3	94.7
Хөдөөгийн, ядуу	99.8	99.6	100.0	98.4	79.6	79.0	98.6
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	90.8	90.5	90.2	68.2	64.4	57.1	80.9
Улаанбаатар хотын, ядуу	99.4	98.8	100.0	86.7	64.9	75.0	94.0
Аймгийн төвийн ядуу бус	93.5	93.8	94.3	91.8	79.5	36.1	89.5
Аймгийн төвийн ядуу	98.8	98.6	99.6	98.1	82.5	68.8	97.4
Сумын төвийн ядуу бус	98.9	99.3	98.6	99.4	79.7	100.0	93.4
Сумын төвийн Ядуу	99.8	100.0	100.0	99.5	81.4	100.0	98.5
Хөдөө нутгийн ядуу бус	99.6	98.9	99.2	96.1	80.2	75.5	95.6
Хөдөө нутгийн ядуу	99.8	99.4	100.0	97.9	78.4	74.1	98.6
Баруун бүсийн ядуу бус	98.4	98.1	97.2	96.5	79.9	100.0	93.6
Баруун бүсийн ядуу	99.8	98.1	100.0	100.0	94.2	53.8	98.8
Хангайн бүсийн ядуу бус	96.5	96.5	97.3	89.2	83.2	23.9	92.6
Хангайн бүсийн ядуу	99.2	99.8	100.0	95.4	74.8		97.8
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	96.0	95.9	94.6	98.5	71.7	64.1	90.1
Төвийн бүсийн ядуу а/	99.1	99.2	99.3	99.7	85.1	92.2	98.4
Зүүн бүсийн ядуу бус	98.3	98.2	99.6	100.0	86.1	80.8	95.1
Зүүн бүсийн ядуу	100.0	100.0	100.0	100.0	74.1	75.1	97.5
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	94.7	93.9	92.8	90.0	72.7	57.1	88.1
Эрэгтэй ядуу	99.5	99.0	99.7	98.5	84.7	75.1	98.2
Эмэгтэй ядуу бус	93.6	94.6	95.1	88.3	70.0	60.8	85.9
Эмэгтэй ядуу	99.4	99.3	100.0	94.3	66.3	68.8	95.7

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.22. Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал
(нэг сард, 2012 оны, төгрөгөөр)

	Өрхөөс төлсөн сургалтын төлбөр	Сурах бичиг, бичгийн хэрэгсэл	Анги, Дотуур байр	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	925	3 787	124	1 691	884	1 437	8 848
Байршил							
Хот	1 089	3 730	121	1 706	1 085	1 750	9 481
Хөдөө	672	3 875	130	1 668	572	952	7 869
Улаанбаатар	1 082	3 719		1 637	1 284	1 710	9 432
Аймгийн төв	1 105	3 749	345	1 834	715	1 826	9 574
Сумын төв	1 400	3 854	167	1 662	413	1 038	8 534
Хөдөө нутаг	352	3 885	114	1 670	642	914	7 577
Баруун	555	4 085	236	2 686	636	954	9 152
Хангай	1 091	3 438	243	1 294	431	1 241	7 738
Төв а/ Зүүн	918 557	4 317 3 312	166 111	1 478 1 063	855 649	1 296 1 982	9 030 7 674
Хүйс							
Эрэгтэй	864	3 698	182	1 764	874	1 370	8 752
Эмэгтэй	992	3 882	62	1 612	894	1 510	8 952
Өрхийн тооны тэнцүү 5 бүлгээр							
I	128	3 033		1 348	486	828	5 823
II	219	3 736	100	1 667	831	1 200	7 753
III	1 487	3 826	42	1 906	939	1 415	9 615
IV	1 286	4 296	138	1 743	1 253	1 804	10 520
V	3 025	5 053	625	2 211	1 395	3 028	15 337
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	1 449	4 160	203	1 879	1 114	1 772	10 577
Ядуу	105	3 202		1 396	522	911	6 136

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.23. Улсын сургуулийн бага ангийн нэг суралцагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2012 оны, төгрөгөөр)

	Өрхөөс төлсөн сургалтын төлбөр	Сурах бичиг, бичгийн хэрэгсэл	Анги, Дотуур байр	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	925	3 787	124	1 691	884	1 437	8 848
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	1 449	4 160	203	1 879	1 114	1 772	10 577
Ядуу	105	3 202		1 396	522	911	6 136
Байршил							
Хотын, ядуу бус	1 573	4 129	184	1 937	1 296	2 142	11 261
Хотын, ядуу	171	2 970		1 265	683	1 006	6 095
Хөдөөгийн, ядуу бус	1 217	4 217	240	1 769	773	1 080	9 296
Хөдөөгийн, ядуу	28	3 471	1	1 547	335	801	6 183
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	1 433	4 088		1 866	1 453	2 106	10 946
Улаанбаатар хотын, ядуу	275	2 873		1 109	895	801	5 953
Аймгийн төвийн ядуу бус	1 885	4 221	596	2 097	945	2 222	11 966
Аймгийн төвийн ядуу	32	3 101		1 473	399	1 280	6 285
Сумын төвийн ядуу бус	2 168	4 212	260	1 957	554	1 118	10 269
Сумын төвийн Ядуу	21	3 211		1 132	161	893	5 418
Хөдөө нутгийн ядуу бус	677	4 221	228	1 663	897	1 058	8 744
Хөдөө нутгийн ядуу	30	3 552	1	1 677	390	772	6 422
Баруун бүсийн ядуу бус	1 006	4 491	427	2 872	826	1 232	10 854
Баруун бүсийн ядуу		3 587		2 458	404	611	7 060
Хангайн бүсийн ядуу бус	2 156	3 801	498	1 477	536	1 372	9 840
Хангайн бүсийн ядуу	75	3 093		1 120	332	1 116	5 736
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	1 448	4 623	261	1 640	1 119	1 409	10 500
Төвийн бүсийн ядуу а/		3 786		1 196	397	1 101	6 480
Зүүн бүсийн ядуу бус	947	3 671	186	1 113	932	2 597	9 446
Зүүн бүсийн ядуу		2 800	4	990	245	1 105	5 144
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	1 386	4 087	297	1 932	1 089	1 676	10 467
Эрэгтэй ядуу	35	3 079		1 497	534	883	6 028
Эмэгтэй ядуу бус	1 517	4 238	101	1 822	1 141	1 877	10 696
Эмэгтэй ядуу	179	3 332	1	1 287	510	941	6 250

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.24. Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч, нэг хүнд ногдох зардал (нэг сард, 2012 оны, төгрөгөөр)							
	Өрхөөс төлсөн сургалтын төлбөр	Сурах бичиг, бичгийн хэрэгсэл	Анги, Дотуур байр	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	670	4 480	147	1 785	1 259	2 036	10 377
Байршил							
Хот	1 086	4 346	55	1 817	1 685	2 772	11 761
Хөдөө	62	4 676	283	1 738	635	960	8 354
Улаанбаатар	1 573	4 346		1 615	2 276	3 181	12 991
Аймгийн төв	368	4 347	136	2 114	815	2 169	9 949
Сумын төв	85	4 575	9	1 627	243	1 105	7 644
Хөдөө нутаг	49	4 731	432	1 798	848	882	8 740
Баруун	262	5 078	424	3 210	522	1 034	10 530
Хангай	245	4 109	107	1 241	712	1 403	7 817
Төв а/	64	4 974	264	1 705	999	1 466	9 472
Зүүн	21	3 601	35	993	382	2 217	7 249
Хүйс							
Эрэгтэй	603	4 418	121	1 720	1 298	2 117	10 277
Эмэгтэй	739	4 543	174	1 851	1 218	1 954	10 479
Өрхийн тооны тэнцүү							
5 бүлгээр							
I	44	3 797		1 420	660	1 097	7 018
II	86	4 191	238	1 707	1 137	1 336	8 695
III	310	4 539	16	1 810	1 595	1 716	9 986
IV	834	4 878	270	1 990	1 137	2 503	11 612
V	3 512	5 881	352	2 409	2 381	5 309	19 844
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	1 022	4 815	214	1 995	1 554	2 482	12 082
Ядуу	36	3 878	27	1 408	727	1 233	7 309

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.25. Бүрэн бус дунд боловсролын улсын сургуульд суралцагч нэг хүнд ногдох, зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2012 оны, төгрөгөөр)

	Өрхөөс төлсөн сургалтын төлбөр	Сурах бичиг, бичгийн хэрэгсэл	Анги, Дотуур байр	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	670	4 480	147	1 785	1 259	2 036	10 377
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	1 022	4 815	214	1 995	1 554	2 482	12 082
Ядуу	36	3 878	27	1 408	727	1 233	7 309
Байршил							
Хотын, ядуу бус	1 577	4 706	80	2 043	1 966	3 348	13 720
Хотын, ядуу	11	3 559		1 321	1 069	1 510	7 470
Хөдөөгийн, ядуу бус	61	5 004	448	1 910	838	981	9 242
Хөдөөгийн, ядуу	63	4 225	56	1 501	356	932	7 133
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	2 140	4 596		1 765	2 558	3 732	14 791
Улаанбаатар хотын, ядуу		3 654		1 198	1 493	1 652	7 997
Аймгийн төвийн ядуу бус	584	4 900	221	2 532	925	2 672	11 834
Аймгийн төвийн ядуу	22	3 462		1 447	639	1 366	6 936
Сумын төвийн ядуу бус	87	4 890	13	1 901	256	1 101	8 248
Сумын төвийн Ядуу	83	4 042	1	1 163	223	1 112	6 624
Хөдөө нутгийн ядуу бус	45	5 074	717	1 916	1 200	907	9 859
Хөдөө нутгийн ядуу	53	4 308	82	1 654	416	851	7 364
Баруун бүсийн ядуу бус	412	5 445	583	3 566	578	1 232	11 816
Баруун бүсийн ядуу		4 434	144	2 586	423	687	8 274
Хангайн бүсийн ядуу бус	377	4 589	204	1 383	945	1 617	9 115
Хангайн бүсийн ядуу	99	3 582		1 084	457	1 168	6 390
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	82	5 203	411	1 917	1 211	1 789	10 613
Төвийн бүсийн ядуу а/	32	4 564		1 324	618	887	7 425
Зүүн бүсийн ядуу бус	32	4 044	50	1 085	533	2 352	8 096
Зүүн бүсийн ядуу	7	3 006	14	869	178	2 037	6 111
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	930	4 771	189	1 999	1 657	2 619	12 165
Эрэгтэй ядуу	21	3 792	1	1 224	661	1 225	6 924
Эмэгтэй ядуу бус	1 116	4 859	240	1 990	1 449	2 345	11 999
Эмэгтэй ядуу	50	3 967	54	1 597	796	1 242	7 706

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.26. Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал
(нэг сард, 2012 оны, төгрөгөөр)

	Өрхөөс төлсөн сургалтын төлбөр	Сурах бичиг, бичгийн хэрэгсэл	Анги, Дотуур байр	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	1 000	5 234	156	1 847	1 902	2 927	13 066
Байршил							
Хот	1 104	4 878	131	1 859	2 198	3 477	13 647
Хөдөө	820	5 852	198	1 828	1 388	1 968	12 054
Улаанбаатар	1 728	4 841		1 524	2 936	3 957	14 986
Аймгийн төв	343	4 924	291	2 266	1 299	2 893	12 016
Сумын төв	1 419	5 404	1	1 901	1 146	2 061	11 932
Хөдөө нутаг	457	6 124	318	1 784	1 534	1 911	12 128
Баруун	605	5 877	111	3 733	1 131	1 916	13 373
Хангай	540	4 777	372	1 148	1 209	2 174	10 220
Төв а/ Зүүн	971 42	6 510 4 258	158 271	1 958 1 274	1 841 1 158	2 548 3 597	13 986 10 600
Хүйс							
Эрэгтэй	742	5 068	104	1 931	1 989	2 780	12 614
Эмэгтэй	1 216	5 371	199	1 778	1 830	3 049	13 443
Өрхийн тооны тэнцүү							
5 бүлгээр							
I	155	4 048		1 363	858	1 437	7 861
II	303	4 536	84	1 874	1 466	2 242	10 505
III	389	5 849	57	1 935	1 605	2 421	12 256
IV	869	5 395	386	2 000	2 883	2 942	14 475
V	3 836	6 486	247	2 029	2 732	6 125	21 455
Ядуурлын байдлаар							
Ядуу бус	1 291	5 579	203	1 961	2 256	3 402	14 692
Ядуу	170	4 247	21	1 524	891	1 567	8 420

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.27. Улсын сургуулийн ахлах ангийн нэг сурагчид ногдох зардал, ядуурлын байдлаар (нэг сард, 2012 оны, төгрөгөөр)

	Өрхөөс төлсөн сургалтын төлбөр	Сурах бичиг, бичгийн хэрэгсэл	Анги, Дотуур байр	Дүрэмт хувцас	Тээвэр	Бусад	Нийт
Улсын дундаж	1 000	5 234	156	1 847	1 902	2 927	13 066
Ядуурлын байдал							
Ядуу бус	1 291	5 579	203	1 961	2 256	3 402	14 692
Ядуу	170	4 247	21	1 524	891	1 567	8 420
Байршил							
Хотын, ядуу бус	1 360	5 117	166	1 973	2 484	3 979	15 079
Хотын, ядуу	149	3 990		1 434	1 132	1 609	8 314
Хөдөөгийн, ядуу бус	1 147	6 542	278	1 935	1 781	2 200	13 883
Хөдөөгийн, ядуу	192	4 525	45	1 621	630	1 522	8 535
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	2 020	4 992		1 589	3 139	4 382	16 122
Улаанбаатар хотын, ядуу	78	3 991		1 161	1 792	1 561	8 583
Аймгийн төвийн ядуу бус	403	5 298	408	2 529	1 535	3 395	13 568
Аймгийн төвийн ядуу	195	3 990		1 609	709	1 639	8 142
Сумын төвийн ядуу бус	1 880	5 742		2 067	1 401	2 320	13 410
Сумын төвийн Ядуу	321	4 599	2	1 507	541	1 444	8 414
Хөдөө нутгийн ядуу бус	649	7 084	467	1 847	2 039	2 118	14 204
Хөдөө нутгийн ядуу	130	4 488	66	1 676	674	1 560	8 594
Баруун бүсийн ядуу бус	834	6 234	154	3 893	1 359	2 330	14 804
Баруун бүсийн ядуу		4 934		3 311	528	823	9 596
Хангайн бүсийн ядуу бус	694	5 199	582	1 217	1 478	2 312	11 482
Хангайн бүсийн ядуу	268	4 028		1 027	732	1 929	7 984
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	1 185	7 171	170	2 178	2 204	2 946	15 854
Төвийн бүсийн ядуу а/	370	4 652	124	1 343	820	1 430	8 739
Зүүн бүсийн ядуу бус	69	4 613	446	1 312	1 636	4 736	12 812
Зүүн бүсийн ядуу		3 709	2	1 215	419	1 836	7 181
Хүйс							
Эрэгтэй ядуу бус	962	5 299	136	2 093	2 175	3 104	13 769
Эрэгтэй ядуу	13	4 306		1 395	1 373	1 709	8 796
Эмэгтэй ядуу бус	1 584	5 828	262	1 843	2 329	3 668	15 514
Эмэгтэй ядуу	278	4 207	36	1 613	559	1 469	8 162

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.28. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл (хувиар)

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө		Суурьшил			Бус		
	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв	Зүүн	
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо	7	7	5	7	7	6	5	6	4	7	8	
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн Өвчний төрөл б/												
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	35	38	27	42	29	30	26	29	25	27	34	
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	11	10	13	8	13	13	13	16	10	15	13	
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	6	6	7	5	6	5	9	10	5	6	6	
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	21	20	24	20	21	25	24	24	23	22	22	
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	16	16	16	15	19	17	15	13	22	17	18	
Бусад	17	15	22	14	16	18	24	22	20	20	13	
Эмнэлэгт хандсан байдал	79	79	81	77	82	84	79	75	78	88	83	
Үүнээс												
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	27	29	22	33	19	23	22	18	23	22	17	
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	28	30	21	23	45	19	23	36	33	28	35	
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	33	26	51	29	21	53	50	38	34	39	38	
Хувийн	11	14	5	14	14	5	4	8	9	10	10	
Гадаад	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	0	
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	78	73	89	71	78	92	88	94	82	75	94	
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам	21	21	19	23	18	16	21	25	22	12	17	
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан												
Онц хүнд өвчлөөгүй	45	44	49	41	53	58	43	50	51	56	46	
Өөрөө эмчилсэн	41	43	35	46	34	27	40	38	27	31	47	
Бусад	14	13	16	13	13	15	17	12	22	13	7	

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй

б/ Дээд тал нь 2 хариултыг авсан

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо	8	4	8	5	6	3
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн Өвчний төрөл а/						
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	35	38	38	42	27	30
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	11	8	10	9	15	6
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	6	6	6	5	7	8
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	21	21	20	19	24	26
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	16	16	16	17	16	14
Бусад	17	17	15	13	21	24
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	74	80	72	82	76
Үүнээс						
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	29	16	30	19	25	11
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	27	28	29	36	23	11
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	30	51	24	38	46	75
Хувийн	13	5	15	6	5	3
Гадаад	0	0	1	0	0	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	0	1	1	1	0
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	79	69	75	63	91	82
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам	20	26	20	28	18	24
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан						
Онц хүнд өвчлөөгүй	42	56	42	54	44	62
Өөрөө эмчилсэн	46	26	47	29	41	18
Бусад	12	18	11	17	15	20

а/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.30. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар (хувиар)											
	Улсын дундаж		Улаанбаатар		Аймгийн төв		Сумын төв		Хөдөө		
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо	8	4	8	5	8	5	7	4	6	3	
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн Өвчний төрөл а/											
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	35	38	42	45	28	36	30	29	24	31	
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	11	8	9	8	14	10	14	8	16	5	
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	6	6	5	5	7	5	5	3	8	10	
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	21	21	20	20	22	18	22	37	25	20	
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	16	16	15	14	19	20	17	14	16	13	
Бусад	17	17	15	13	17	13	19	16	23	29	
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	74	79	70	83	76	84	82	81	73	
Үүнээс											
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	29	16	35	23	20	14	27	3	24	16	
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	27	28	22	27	44	48	20	11	26	12	
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	30	51	27	43	18	32	47	86	45	68	
Хувийн	13	5	15	7	17	4	6	0	4	4	
Гадаад	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Бусад	1	0	1	0	1	2	0	0	1	0	
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	79	69	72	61	82	64	93	86	90	80	
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам	20	26	21	30	17	24	16	18	19	27	
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан											
Онц хүнд өвчлөөгүй	42	56	38	55	54	51	57	63	36	61	
Өөрөө эмчилсэн	46	26	50	29	36	29	29	18	49	18	
Бусад	12	18	12	16	10	20	14	19	15	21	

а/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.31. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, бүсээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Баруун		Хангай		Төв а/		Зүүн		Улаанбаатар	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо	8	4	7	3	6	3	8	5	9	5	8	5
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн Өвчний төрөл б/												
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	35	38	27	40	23	35	26	32	37	25	42	45
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	11	8	17	9	10	7	17	5	13	12	9	8
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	6	6	9	15	5	3	6	7	8	2	5	5
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	21	21	25	23	25	18	21	24	20	28	20	20
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн	16	16	13	13	23	17	17	16	18	20	15	14
Бусад	17	17	23	16	19	21	20	22	12	14	15	13
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	74	77	62	80	72	89	82	82	86	79	70
Үүнээс												
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	29	16	19	9	26	15	25	11	18	14	35	23
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	27	28	36	33	33	32	30	19	35	37	22	27
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	30	51	36	53	29	52	33	63	34	48	27	43
Хувийн	13	5	8	5	11	1	11	5	13	1	15	7
Гадаад	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	0	1	0	1	0	1	2	0	0	1	0
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	79	69	94	95	86	65	79	61	95	91	72	61
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам	20	26	23	38	20	28	11	18	18	14	21	30
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан												
Онц хүнд өвчлөөгүй	42	56	49	53	52	48	54	59	37	90	38	55
Өөрөө эмчилсэн	46	26	41	29	31	18	31	33	57	2	50	29
Бусад	12	18	10	18	17	34	15	8	6	8	12	16

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй

б/ Дээд тал нь хоёр хариулыг авсан.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.32. Хүн амын өвчлөл ба гэмтэл, хүйсээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Эр		Эм	
	Эр	Эм	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Өвдөлт, гэмтэлтийн тоо	6	7	7	3	8	4
Өвдөж гэмтсэн хүмүүсийн Өвчний төрөл а/						
Амьсгалын эрхтний тогтолцооны	36	35	35	40	35	36
Хоол боловсруулах эрхтний тогтолцооны	11	11	12	6	11	9
Шээс, бэлгийн эрхтний тогтолцооны	5	7	5	6	7	5
Зүрх судас, цусны эргэлтийн тогтолцооны	18	24	19	14	23	27
Бэртэл, хордлого, гадны шалтгаант өвчний нөлөөллийн Бусад	21	13	20	21	13	12
	15	18	15	17	18	17
Эмнэлэгт хандсан байдал	80	79	80	79	81	69
Үүнээс						
Нарийн мэргэжлийн төвүүд	29	25	32	15	27	17
Аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг	26	29	26	28	29	28
Сумын төвийн эмнэлэг, өрхийн эмнэлэг	32	33	28	51	31	50
Хувийн	11	12	12	6	13	4
Гадаад	1	0	1	0	0	0
Бусад, хувийн эмнэлэг	1	1	1	0	0	1
Мэргэжлийн их эмчийн хяналтанд эмчлүүлсэн хүн ам	78	77	81	67	78	71
Эмнэлэгт хандаагүй хүн ам	20	21	20	21	19	31
Эмнэлэгт хандаагүйн шалтгаан						
Онц хүнд өвчлөөгүй	45	45	42	62	43	53
Өөрөө эмчилсэн	39	43	44	15	46	32
Бусад	16	12	14	23	11	15

а/ Дээд тал нь хоёр хариултыг авсан.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.33. Өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээл (хувиар)

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө		Улаанбаатар			Суурьшил			Бус			
	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улаанбаатар	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн
Хөгжлийн бэрхшээл	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5
Үүнээс																
Харааны	10	10	11	10	10	9	12	9	8	13	12	12	9	8	13	12
Хэл ярианы	8	8	7	10	5	7	7	4	7	8	5	7	4	7	8	5
Сонсголын	11	11	10	12	8	8	12	10	7	10	12	12	10	7	10	12
Хөдөлгөөний	24	25	22	23	29	24	21	29	30	18	21	21	29	30	18	21
Сэтгэцийн	22	20	24	19	23	23	25	27	21	26	21	25	27	21	26	21
Бусад	25	26	26	26	25	29	23	21	27	25	29	23	21	27	25	29
Халдварт өвчин																
Сүүлийн 12 сард	11	12	9	9	18	11	8	9	14	7	25	8	9	14	7	25
Амьсгалын замын	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1
Халдварт гепатит	1	1	0	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1
Бусад																

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.34. Өвчлөл ба хөгжлийн бэрхшээл, хот, хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Хөгжлийн бэрхшээл	4	4	3	4	4	4
Үүнээс						
Харааны	10	10	10	11	11	10
Хэл ярианы	8	7	9	5	6	10
Сонголын	11	10	11	10	10	10
Хөдөлгөөний	25	22	26	24	24	20
Сэтгэцийн	18	30	17	29	21	30
Бусад	28	21	27	21	28	20
Халдварт өвчин						
Сүүлийн 12 сард						
Амьсгалын замын	13	7	13	9	12	5
Халдварт гепатит	0	1	0	1	0	0
Бусад	1	0	1	0	0	0

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.35. Өвчлөл, хөгжлийн бэрхшээл, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Улаанбаатар		Аймгийн төв		Сумын төв		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу
Хөгжлийн бэрхшээл Үүнээс	4	4	3	4	4	5	4	4	4	3
Харааны	10	10	9	11	9	10	9	9	13	11
Хэл ярианы	8	7	12	4	5	6	8	7	5	11
Сонстолын	11	10	13	12	9	8	6	11	13	10
Хөдөлгөөний	25	22	24	19	29	29	26	21	22	19
Сэтгэцийн	18	30	15	30	20	29	21	28	21	32
Бусад	28	21	27	24	28	18	31	25	26	17
Халдварт өвчин Сүүлийн 12 сард	13	7	10	7	20	12	13	8	11	4
Амьсгалын замын	0	1	0	0	1	1	0	1	1	0
Халдварт гепатит	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0
Бусад										

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.36. Өвчлөл, хөгжлийн бэрхшээл, бүсээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Баруун		Хангай		Төв а/		Зүүн		Улаанбаатар		
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу	
Хөгжлийн бэрхшээл	4	4	4	3	4	4	4	4	4	5	6	3	4
Үүнээс													
Харааны	10	10	8	11	8	7	14	13	13	13	10	9	11
Хэл ярианы	8	7	2	10	7	7	7	11	5	5	4	12	4
Сонсголын	11	10	11	8	6	9	10	9	13	13	10	13	12
Хөдөлгөөний	25	22	31	25	32	28	17	20	21	21	21	24	19
Сэтгэцийн	18	30	22	38	18	26	24	30	19	19	27	15	30
Бусад	28	21	26	8	29	23	28	17	29	29	28	27	24
Халдварт өвчин													
Сүүлийн 12 сард	13	7	12	4	19	8	7	5	30	17	17	10	7
Амьсгалын замын	0	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0
Халдварт гепатит	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0
Бусад													

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.37. Өвчлөл, хөгжлийн бэрхшээлийн тохиолдол, хүйсээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Эр		Эм	
	Эр	Эм	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Хөгжлийн бэрхшээл	4	3	4	4	3	4
Үүнээс						
Харааны	10	10	11	10	9	11
Хэл ярианы	8	8	8	7	9	6
Сонголын	10	11	11	8	11	12
Хөдөлгөөний	26	21	26	26	23	18
Сэтгэцийн	21	23	18	28	19	32
Бусад	25	27	26	21	29	21
Халдварт өвчин						
Сүүлийн 12 сард						
Амьсгалын замын	11	11	12	7	13	7
Халдварт гепатит	0	0	0	1	0	0
Бусад	1	0	1	0	1	0

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.38. Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүд (хувиар)

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө		Улаанбаатар		Суурьшил		Хөдөө нутаг		Баруун		Хангай		Бус	
	Улсын дундаж	Хот	Хөдөө	Улаанбаатар төв	Аймгийн төв	Сумын төв	Хөдөө нутаг	Баруун	Хангай	Төв а/	Зүүн							
Асуултанд өөрөө хариулт өгсөн	70	71	66	71	73	64	66	70	67	69	69							
Бэлгийн харьцаанд орсон	87	85	91	84	85	89	92	84	91	88	90							
Үүнээс, Жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгсэл хэрэглэж байгаа	38	39	37	40	36	35	37	40	35	32	41							
Үүнээс																		
Эм	22	20	25	21	21	28	23	16	20	34	25							
Ерөндөг	41	43	39	41	47	36	40	25	54	36	52							
Суулгац	6	5	7	3	9	6	8	18	7	2	2							
Тариа	7	6	8	5	8	9	8	10	7	9	9							
Бэлгэвч	14	15	12	18	7	13	11	19	6	8	5							
Хуанли	5	6	4	7	3	4	4	5	2	4	4							
Бусад	5	5	5	5	5	4	6	7	4	7	3							
Үр хүндүүлж байсан	21	25	11	28	19	13	11	18	11	18	13							
Үр хүндүүлсэн шалтгаан																		
Эрүүл мэнд	29	27	35	24	37	31	37	56	31	28	24							
Ар гэрийн боломжгүй	17	18	12	21	12	15	11	8	14	13	14							
Бага насны хүүхэдтэй	25	25	28	24	27	25	30	21	32	25	37							
Хүүхэд төрүүлэх хүсэлгүй	15	15	15	15	13	18	12	8	16	19	10							
Бусад	14	15	10	16	11	11	10	7	7	15	15							

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
 Санамж: Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн мэдээллийг зөвхөн 15-49 насны эмэгтэйчүүдээс цуглуулсан
 Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.39. Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлт, хот, хөдөөгөөр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Хот		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Асуултанд өөрөө хариулт өгсөн	69	70	71	72	65	68
Бэлгийн харьцаанд орсон	86	88	85	85	90	92
Үүнээс,						
Жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгсэл хэрэглэж байгаа	39	35	40	36	38	35
Үүнээс						
Эм	22	20	21	21	28	19
Ерөндөг	42	41	43	41	38	41
Суулгац	6	6	5	6	8	6
Тариа	5	12	5	11	6	12
Бэлгэвч	15	9	16	7	12	11
Хуанли	6	4	6	6	4	3
Бусад	4	8	4	8	4	8
Үр хүндүүлж байсан	22	15	26	20	14	8
Үр хүндүүлсэн шалтгаан						
Эрүүл мэнд	30	22	29	21	38	25
Ар гэрийн боломжгүй	15	25	16	27	10	20
Бага насны хүүхэдтэй	26	24	25	22	27	31
Хүүхэд төрүүлэх хүсэлгүй	15	15	15	15	15	14
Бусад	14	14	15	15	10	10

Санамж: Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн мэдээллийг зөвхөн 15-49 насны эмэгтэйчүүдээс цуглуулсан
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.40. Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүд, суурьшлаар, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Улаанбаатар		Аймгийн төв		Сумын төв		Хөдөө	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу
Асуултанд өөрөө хариулт өгсөн	69	70	71	72	73	72	63	65	65	68
Бэлгийн харьцаанд орсон	86	88	84	84	85	86	89	89	91	93
Үүнээс,										
Жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгсэл хэрэглэж байгаа	39	35	41	37	37	34	36	34	39	35
Үүнээс										
Эм	22	20	20	21	20	21	30	23	27	17
Ерөндөг	42	41	41	42	50	39	36	38	39	42
Суулгац	6	6	3	3	9	10	6	4	9	6
Тариа	5	12	4	9	6	15	7	16	6	11
Бэлгэвч	15	9	20	10	8	4	14	11	11	11
Хуанли	6	4	8	7	3	4	4	2	4	4
Бусад	4	8	4	8	4	7	3	6	4	9
Үр хүндүүлж байсан	22	15	28	26	21	14	14	9	13	7
Үр хүндүүлсэн шалтгаан										
Эрүүл мэнд	30	22	26	15	37	37	32	28	42	24
Ар гэрийн боломжгүй	15	25	18	30	10	20	12	26	9	16
Бага насны хүүхэдтэй	26	24	25	21	27	24	26	22	28	36
Хүүхэд төрүүлэх хүсэлгүй	15	15	15	18	15	7	19	14	12	14
Бусад	14	14	16	16	11	12	11	10	9	10

Санамж: Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн мэдээллийг зөвхөн 15-49 насны эмэгтэйчүүдээс цуглуулсан
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.41. Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүд, бүсээр, ядуурлын байдлаар (хувиар)

	Улсын дундаж		Баруун		Хангай		Төв а/		Зүүн		Улаанбаатар	
	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу бус	Ядуу
Асуултанд өөрөө хариулт өгсөн	69	70	70	69	67	68	71	68	71	69	70	71
Бэлгийн харьцаанд орсон	86	88	83	86	90	94	87	89	87	92	86	84
Үүнээс, Жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгсэл хэрэглэж байгаа	39	35	38	44	37	33	29	34	29	44	36	41
Үүнээс												
Эм	22	20	17	13	21	18	29	36	29	26	23	20
Ерөндөг	42	41	28	19	53	54	37	37	37	55	44	41
Суулгац	6	6	16	23	10	2	2	2	2	2	2	3
Тариа	5	12	6	16	5	11	11	8	11	6	18	4
Бэлгэвч	15	9	21	16	6	6	9	8	9	6	1	20
Хуанли	6	4	7	1	2	3	5	3	5	3	7	8
Бусад	4	8	5	12	3	6	7	6	7	2	5	4
Үр хүндүүлж байсан	22	15	19	15	14	6	10	20	10	13	12	28
Үр хүндүүлсэн шалтгаан												
Эрүүл мэнд	30	22	59	49	31	28	21	29	21	28	15	26
Ар гэрийн боломжгүй	15	25	8	5	10	28	28	11	28	10	22	18
Бага насны хүүхэдтэй	26	24	20	24	33	27	19	26	19	33	47	25
Хүүхэд төрүүлэх хүсэлгүй	15	15	6	12	18	12	15	19	15	14	0	15
Бусад	14	14	7	10	8	5	17	15	17	15	16	16

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй

Санамж: Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн мэдээллийг зөвхөн 15-49 насны эмэгтэйчүүдээс цуглуулсан

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.42. Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал (2012 оны, төгрөгөөр)

	Гадуур эмчлүүлсэн			Өөрсдөө авсан			Хэвтэж эмчлүүлсэн			Нийт	
	Үйлчилгээ, эм	Тээвэр, бэлэг, хоол		Тээвэр, эм	Улсын эмнэлэг		Үйлчилгээ	Хувийн эмнэлэг			Гадаадын эмнэлэгт
		Тээвэр, бэлэг, хоол	Тээвэр, эм		Тээвэр, бэлэг	Тээвэр, бэлэг		Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг		
Улсын дундаж	4 381	1 513	2 472	1 084	396	406	101	135	34	10 522	
Байршил											
Хот	4 852	1 486	2 899	1 140	373	469	112	201	47	11 579	
Хөдөө	3 459	1 565	1 633	976	440	284	80	4	9	8 450	
Улаанбаатар	4 533	1 086	2 807	1 026	296	513	118	125	24	10 528	
Аймгийн төв	5 514	2 318	3 091	1 376	530	377	100	360	95	13 761	
Сумын төв	3 611	1 715	1 975	1 211	479	310	114	7	12	9 434	
Хөдөөн утаг	3 378	1 485	1 451	851	420	270	63	2	8	7 928	
Баруун	4 501	2 571	2 093	1 752	744	225	108	1	10	12 005	
Хангай	3 110	1 296	1 710	959	366	238	58	341	113	8 191	
Төв а/	5 896	2 013	3 279	740	372	452	105	87	3	12 947	
Зүүн	3 430	1 695	1 447	1 250	481	437	95			8 835	
Хүйс											
Эрэгтэй	3 902	1 432	2 120	950	327	378	72	229	63	9 473	
Эмэгтэй	4 827	1 589	2 799	1 209	459	432	129	46	8	11 498	
Тэнцүү таван бүлгээр											
I	383	147	482	171	154	73	23			1 433	
II	987	279	1 069	536	244	130	26		7	3 278	
III	1 588	523	1 585	661	347	209	68			4 981	
IV	2 970	1 021	2 517	1 105	448	365	91	55	16	8 588	
V	15 979	5 595	6 704	2 949	784	1 255	299	618	149	34 332	
Ядуурлын байдлаар											
Ядуу бус	5 850	2 020	3 164	1 381	475	531	131	185	46	13 783	
Ядуу	486	168	635	297	185	76	22		5	1 874	

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Г.43. Нэг хүнд сард ногдох эрүүл мэндийн зардал, ядуурлын байдлаар (2012 бодит төгрөгөөр)

	Гадуур эмчлүүлсэн		Өөрсдөө авсан		Хэвтэж эмчлүүлсэн		Нийт			
	Үйлчилгээ, эм	Тээвэр, бэлэг, хоол	эм	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг	Хувийн эмнэлэг		Гадаадын эмнэлэг		
						Тээвэр, бэлэг	Тээвэр, бэлэг	Үйлчилгээ	Тээвэр, бэлэг	
Улсын дундаж	4 381	1 513	2 472	1 084	396	406	101	135	34	10 522
Ядуурлын байдлаар										
Ядуу бус	5 850	2 020	3 164	1 381	475	531	131	185	46	13 783
Ядуу	486	168	635	297	185	76	22		5	1 874
Байршил										
Хотын, ядуу бус	6 133	1 880	3 553	1 370	424	581	138	262	62	14 403
Хотын, ядуу	619	185	739	378	201	99	26			2 247
Хөдөөгийн, ядуу бус	5 190	2 346	2 256	1 407	594	414	116	5	8	12 336
Хөдөөгийн, ядуу	316	147	502	192	163	47	16	1	12	1 396
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	5 504	1 309	3 324	1 185	329	616	141	156	30	12 594
Улаанбаатар хотын, ядуу	600	182	714	379	164	93	24			2 156
Аймгийн төвийн ядуу бус	7 638	3 247	4 102	1 812	652	495	132	517	137	18 732
Аймгийн төвийн ядуу	645	188	773	378	252	106	29			2 371
Сумын төвийн ядуу бус	4 801	2 327	2 476	1 583	599	406	150	9	17	12 368
Сумын төвийн Ядуу	470	100	655	231	161	58	20			1 695
Хөдөө нутгийн ядуу бус	5 439	2 358	2 115	1 295	590	419	94	3	2	12 315
Хөдөө нутгийн ядуу	259	165	446	178	163	43	15	1	16	1 286
Баруун бүсийн ядуу бус	6 492	3 723	2 715	2 340	940	299	147			16 656
Баруун бүсийн ядуу	361	177	800	530	339	70	26	2	32	2 337
Хангайн бүсийн ядуу бус	4 922	2 066	2 539	1 489	536	358	87	556	184	12 737
Хангайн бүсийн ядуу	233	73	395	117	96	48	13			975
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	7 919	2 715	4 293	958	461	601	134	120	4	17 205
Төвийн бүсийн ядуу а/	708	214	677	180	146	69	31			2 025
Зүүн бүсийн ядуу бус	4 803	2 385	1 816	1 709	562	595	135			12 005
Зүүн бүсийн ядуу	683	312	708	331	318	121	17			2 490
Хүйс										
Эрэгтэй ядуу бус	5 255	1 923	2 737	1 192	387	504	92	317	87	12 494
Эрэгтэй ядуу	363	146	503	317	171	52	20			1 572
Эмэгтэй ядуу бус	6 400	2 110	3 558	1 556	556	556	168	63	7	14 974
Эмэгтэй ядуу	603	190	760	277	197	99	24	1	10	2 161

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.44. Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар

	Үзүүлэлтүүд, хувиар				Үзүүлэлтүүд, хувиар			
	Ажилтай	Ажилгүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт	Ажилтай	Ажилгүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт
Улсын дундаж	63.1	16.4	20.5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Байршил								
Хот	59.5	18.6	21.9	100.0	63.1	76.2	71.4	53.5
Хөдөө	70.5	11.8	17.7	100.0	36.9	23.8	28.6	46.5
Улаанбаатар	60.3	18.9	20.8	100.0	43.3	52.2	45.9	33.8
Аймгийн төв	57.8	18.1	24.1	100.0	19.9	24.0	25.6	19.7
Сумын төв	59.7	17.5	22.8	100.0	11.3	12.7	13.3	22.0
Хөдөө нутаг	76.6	8.6	14.8	100.0	25.5	11.1	15.2	24.5
Баруун	65.1	13.0	21.9	100.0	13.0	10.0	13.5	17.5
Хангай	65.9	13.8	20.3	100.0	20.5	16.5	19.4	21.9
Төв а/	66.9	13.9	19.2	100.0	16.0	12.8	14.1	17.2
Зүүн	61.7	18.8	19.5	100.0	7.2	8.5	7.1	9.6
Өрхийн тооны тэнцүү								
5 бүлгээр								
I	55.4	26.8	17.8	100.0	15.5	28.9	15.4	18.1
II	61.7	19.0	19.3	100.0	19.0	22.5	18.3	19.3
III	63.4	16.4	20.2	100.0	20.3	20.3	19.9	20.0
IV	63.9	13.0	23.1	100.0	21.1	16.5	23.6	20.8
V	69.7	8.9	21.4	100.0	24.1	11.8	22.8	21.8
Ядуурлын байдлаар								
Ядуу бус	65.1	13.5	21.4	100.0	77.7	62.2	78.6	72.6
Ядуу	57.1	25.1	17.8	100.0	22.3	37.8	21.4	27.4
Хүйс								
Эрэгтэй	68.6	11.8	19.6	100.0	53.2	35.3	46.9	49.6
Эмэгтэй	57.9	20.8	21.3	100.0	46.8	64.7	53.1	50.4
Нас								
16-24	29.5	15.6	54.9	100.0	13.1	26.7	75.4	30.2
25-34	75.5	20.0	4.5	100.0	32.3	32.8	5.9	25.6
35-44	81.7	15.1	3.2	100.0	30.7	21.9	3.7	23.3
45-54	72.9	14.9	12.2	100.0	21.6	16.9	11.1	18.4
55-59 б/	58.0	11.0	31.0	100.0	2.3	1.7	3.9	2.5
Боловсрол								
Боловсролгүй	60.8	13.9	25.3	100.0	2.8	2.4	3.6	2.9
Бага	72.2	12.5	15.3	100.0	5.8	3.9	3.8	5.0
Бүрэн бус дунд	56.5	15.0	28.5	100.0	18.3	18.8	28.5	20.5
Бүрэн дунд	54.6	17.4	28.0	100.0	34.4	42.2	54.4	39.8
Мэргэжлийн	70.8	19.3	9.9	100.0	4.7	4.9	2.0	4.2
Тусгай мэргэжлийн	75.6	14.8	9.6	100.0	6.4	4.8	2.5	5.3
Дипломын дээд	78.9	15.3	5.8	100.0	9.8	7.3	2.2	7.8
Бакалавр	76.6	19.0	4.4	100.0	15.8	15.1	2.8	13.0
Магистр	89.8	7.3	2.9	100.0	1.9	0.6	0.2	1.4
Доктор	100.0	0.0	0.0	100.0	0.1	0.0	0.0	0.1

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
б/ Зөвхөн эрэгтэйчүүдийг оруулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.45. Хүн амын тоо, ажиллах хүчний байдлаар, ядуурлын байдлаар

	Үзүүлэлтүүд, хувиар				Үзүүлэлтүүд, хувиар			
	Ажилтай	Ажилгүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт	Ажилтай	Ажилгүй	Ажиллах хүчнээс гадуур	Нийт
Улсын дундаж	63.1	16.4	20.5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ядуурлын байдал								
Ядуу бус	65.1	13.5	21.4	100.0	77.6	62.2	78.6	75.3
Ядуу	57.1	25.1	17.8	100.0	22.4	37.8	21.4	24.7
Байршил								
Хотын, ядуу бус	62.4	15.2	22.4	100.0	52.3	49.0	57.9	52.9
Хотын, ядуу	48.6	31.7	19.7	100.0	10.8	27.1	13.5	14.1
Хөдөөгийн, ядуу бус	71.4	9.7	18.9	100.0	25.4	13.2	20.7	22.4
Хөдөөгийн, ядуу	68.3	16.5	15.2	100.0	11.5	10.7	7.9	10.6
Улаанбаатар хотын, ядуу бус	62.6	16.1	21.3	100.0	36.9	36.5	38.7	37.2
Улаанбаатар хотын, ядуу	49.9	31.8	18.3	100.0	6.4	15.6	7.2	8.1
Аймгийн төвийн ядуу бус	61.9	13.0	25.1	100.0	15.4	12.5	19.2	15.7
Аймгийн төвийн ядуу	46.9	31.5	21.6	100.0	4.4	11.5	6.3	6.0
Сумын төвийн ядуу бус	63.3	13.7	23.0	100.0	9.0	7.5	10.1	9.0
Сумын төвийн Ядуу	49.2	28.7	22.1	100.0	2.3	5.3	3.3	3.0
Хөдөө нутгийн ядуу бус	76.9	7.0	16.1	100.0	16.4	5.7	10.6	13.4
Хөдөө нутгийн ядуу	75.9	11.6	12.5	100.0	9.2	5.4	4.6	7.6
Баруун бүсийн ядуу бус	65.5	10.9	23.6	100.0	9.5	6.1	10.6	9.2
Баруун бүсийн ядуу	64.1	18.5	17.4	100.0	3.6	3.9	3.0	3.5
Хангайн бүсийн ядуу бус	66.9	10.6	22.5	100.0	13.4	8.2	13.9	12.6
Хангайн бүсийн ядуу	64.3	19.6	16.1	100.0	7.1	8.4	5.5	7.0
Төвийн бүсийн ядуу бус а/	69.3	11.2	19.5	100.0	12.2	7.6	10.6	11.2
Төвийн бүсийн ядуу а/	60.0	21.5	18.5	100.0	3.7	5.1	3.5	3.9
Зүүн бүсийн ядуу бус	68.9	12.0	19.1	100.0	5.6	3.8	4.8	5.1
Зүүн бүсийн ядуу	45.1	34.6	20.3	100.0	1.6	4.8	2.2	2.2
Хүйс								
Эрэгтэй ядуу бус	69.7	9.7	20.6	100.0	40.9	22.0	37.2	37.0
Эрэгтэй ядуу	65.1	18.2	16.7	100.0	12.3	13.3	9.7	11.9
Эмэгтэй ядуу бус	60.6	17.2	22.2	100.0	36.7	40.2	41.4	38.3
Эмэгтэй ядуу	49.7	31.5	18.8	100.0	10.1	24.5	11.7	12.8

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.46. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин ядуурлын байдлаар

	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин			Ажилгүйдлийн түвшин		
	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт
Улсын дундаж	78.6	82.2	79.5	17.2	30.5	20.6
Байршил						
Хот	77.6	80.3	78.1	19.6	39.4	23.9
Хөдөө	81.1	84.8	82.3	11.9	19.4	14.4
Улаанбаатар	78.7	81.7	79.2	20.5	38.9	23.9
Аймгийн төв	74.9	78.4	75.9	17.3	40.2	23.9
Сумын төв	77.0	77.9	77.2	17.8	36.9	22.6
Хөдөө нутаг	83.9	87.5	85.2	8.3	13.2	10.1
Баруун	76.4	82.6	78.1	14.3	22.4	16.6
Хангай	77.4	83.9	79.7	13.7	23.4	17.3
Төв а/	80.5	81.5	80.8	13.9	26.4	17.2
Зүүн	80.9	79.7	80.5	14.8	43.4	23.4
Хүйс						
Эрэгтэй	79.4	83.3	80.4	12.3	21.9	14.7
Эмэгтэй	77.8	81.2	78.7	22.1	38.8	26.4
Нас						
16-24	41.3	56.5	45.1	30.9	42.3	34.5
25-34	95.5	95.4	95.5	18.0	28.1	20.9
35-44	97.3	95.5	96.8	12.1	26.4	15.6
45-54	88.5	84.7	87.8	14.1	29.2	16.9
55-59 б/	70.5	62.0	69.0	14.0	25.9	15.9
Боловсрол						
Боловсролгүй	72.9	76.3	74.7	10.6	24.9	18.6
Бага	84.3	85.2	84.7	12.5	17.2	14.8
Бүрэн бус дунд	68.2	76.9	71.5	15.6	29.1	21.0
Бүрэн дунд	68.5	83.2	72.0	19.9	35.7	24.2
Мэргэжлийн	91.3	86.2	90.1	18.5	31.2	21.4
Тусгай мэргэжлийн	90.5	90.1	90.4	14.6	26.4	16.4
Дипломын дээд	94.0	95.6	94.2	14.4	31.1	16.2
Бакалавр	95.7	93.4	95.5	18.5	35.6	19.9
Магистр	97.2	93.5	97.1	6.7	52.6	7.5
Доктор	100.0	100.0	100.0	0.0	0.0	0.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
б/ Зөвхөн эрэгтэйчүүдийг оруулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.47. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин ба ажилгүйдлийн түвшин, хүйсээр

	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин			Ажилгүйдлийн түвшин		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт
Улсын дундаж	80.4	78.7	79.5	14.7	26.4	20.6
Байршил						
Хот	78.3	78.0	78.1	16.6	30.6	23.9
Хөдөө	84.3	80.2	82.3	11.4	17.6	14.4
Улаанбаатар	79.5	78.9	79.2	15.8	31.4	23.9
Аймгийн төв	75.8	75.9	75.9	18.3	29.0	23.9
Сумын төв	77.6	76.9	77.2	19.4	25.8	22.6
Хөдөө нутаг	88.0	82.2	85.2	7.6	13.0	10.1
Баруун	80.5	75.8	78.1	12.0	21.5	16.6
Хангай	81.2	78.3	79.7	13.6	21.1	17.3
Төв а/	81.4	80.1	80.8	13.5	21.0	17.2
Зүүн	81.0	80.1	80.5	18.5	28.4	23.4
Ядуурлын байдлаар						
Ядуу бус	79.4	77.8	78.6	12.3	22.1	17.2
Ядуу	83.3	81.2	82.2	21.9	38.8	30.5
Нас						
16-24	48.0	42.3	45.1	27.9	41.5	34.5
25-34	95.6	95.4	95.5	11.7	29.5	20.9
35-44	96.8	96.9	96.8	10.1	20.5	15.6
45-54	90.7	85.2	87.8	14.5	19.2	16.9
55-59 б/	69.0		69.0	15.9		15.9
Боловсрол						
Боловсролгүй	77.7	69.7	74.7	17.3	21.0	18.6
Бага	85.7	83.0	84.7	11.5	20.7	14.8
Бүрэн бус дунд	75.1	67.2	71.5	15.8	28.1	21.0
Бүрэн дунд	74.6	69.5	72.0	16.4	32.1	24.2
Мэргэжлийн	89.6	90.6	90.1	17.6	25.5	21.4
Тусгай мэргэжлийн	87.8	92.3	90.4	13.8	18.2	16.4
Дипломын дээд	92.3	95.5	94.2	11.7	19.3	16.2
Бакалавр	94.8	96.1	95.5	11.2	25.4	19.9
Магистр	99.5	95.8	97.1	1.9	10.8	7.5
Доктор	100.0	100.0	100.0	0.0	0.0	0.0

а/ Улаанбаатар хотыг оруулаагүй
б/ Зөвхөн эрэгтэйчүүдийг оруулав.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.48. Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, ядуурлын байдлаар

	Хот			Хөдөө			Улсын дундаж		
	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт	Ядуу бус	Ядуу	Нийт
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Үйлдвэрлэлээр									
Хөдөө аж ахуй	3.4	8.2	4.2	56.4	75.7	62.4	20.7	43.0	25.7
Аж үйлдвэр	30.4	40.5	32.1	10.1	9.8	10.0	23.8	24.7	24.0
Үйлчилгээ	65.9	50.4	63.3	33.1	14.1	27.2	55.2	31.7	50.0
Тодорхойгүй	0.3	0.9	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.6	0.4
Газар тариалан, мал аж ахуй	3.4	8.2	4.2	56.4	75.7	62.4	20.7	43.0	25.7
Уул уурхай, олборлох	5.8	5.5	5.8	3.7	2.7	3.4	5.2	4.1	4.9
Боловсруулах үйлдвэр	9.9	12.4	10.3	3.0	3.1	3.0	7.6	7.6	7.6
Цахилгаан, усан хангамж	3.6	3.8	3.6	1.2	0.8	1.1	2.8	2.2	2.7
Барилга	10.9	18.8	12.3	2.0	2.9	2.3	8.0	10.6	8.6
Худалдаа	19.0	13.9	18.1	4.7	2.2	3.9	14.3	7.9	12.9
Зочид буудал, ресторан, аялал жуулчлал	4.4	6.3	4.7	1.3	1.6	1.4	3.4	3.9	3.5
Тээвэр	8.7	7.4	8.5	2.6	1.0	2.1	6.7	4.1	6.1
Санхүү, даатгал, үл хөдлөх хөрөнгө	2.6	0.7	2.3	1.2	0.4	1.0	2.1	0.5	1.8
Төрийн удирдлага	6.8	4.7	6.5	6.1	1.9	4.8	6.6	3.3	5.9
Боловсрол	9.3	5.8	8.7	10.3	4.2	8.4	9.6	4.9	8.6
Эрүүл мэнд	4.2	3.5	4.0	3.6	1.6	3.0	4.0	2.5	3.7
Бусад	11.0	8.2	10.5	3.3	1.3	2.7	8.5	4.6	7.6
Салбараар									
Хувийн	75.5	82.8	76.7	76.6	90.6	81.0	75.9	86.8	78.3
Улсын	20.7	14.0	19.6	21.2	7.5	16.9	20.9	10.7	18.6
Төрийн өмчит үйлдвэр	3.5	2.3	3.3	1.8	1.5	1.8	2.9	1.9	2.7
Тодорхойгүй	0.3	0.9	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.6	0.4
Мэргэжил									
Хууль тогтоогч, төрийн ба хувийн байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер	10.0	1.1	8.4	3.8	0.7	2.8	7.9	0.9	6.4
Мэргэжилтэн	19.4	6.1	17.1	10.3	2.8	7.9	16.4	4.4	13.7
Техникийн болон холбогдох мэргэжилтэн	7.0	3.7	6.4	4.2	1.4	3.3	6.1	2.5	5.3
Клерк/туслах ажилтан	4.0	2.1	3.7	1.8	0.5	1.4	3.3	1.3	2.8
Үйлчилгээний ажилтан, дэлгүүр, зах дээр худалдаа эрхлэгч	19.7	22.3	20.1	7.1	4.4	6.2	15.6	13.1	15.0
ХАА ба загасны аж ахуйн мэргэшсэн ажилчин	2.8	7.1	3.5	55.2	74.5	61.3	19.9	41.9	24.8
Үйлдвэрийн ба холбогдох худалдааны ажилчин	15.7	27.6	17.8	5.5	6.5	5.8	12.4	16.7	13.3
Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	12.2	11.9	12.2	6.5	3.6	5.6	10.4	7.6	9.8
Энгийн ажил мэргэжил	9.0	17.3	10.4	5.3	5.2	5.3	7.8	11.1	8.5
Бусад	0.3	0.9	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.6	0.4

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Г.49. Үйлдвэрлэл, салбар, ажил мэргэжил, хүйсээр

	Хот			Хөдөө			Улсын дундаж		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Нийт
Нийт	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Үйлдвэрлэлээр									
Хөдөө аж ахуй	4.6	3.7	4.2	64.9	59.5	62.4	27.2	24.0	25.6
Аж үйлдвэр	40.9	22.3	32.1	13.6	5.8	10.0	30.7	16.3	24.0
Үйлчилгээ	53.8	73.9	63.3	21.0	34.5	27.2	41.5	59.6	50.0
Тодорхойгүй	0.7	0.1	0.4	0.5	0.2	0.4	0.6	0.1	0.4
Газар тариалан, мал аж ахуй	4.6	3.7	4.2	64.9	59.5	62.4	27.1	24.0	25.7
Уул уурхай, олборлох	8.6	2.6	5.8	5.0	1.6	3.4	7.3	2.2	4.9
Боловсруулах үйлдвэр	9.3	11.5	10.3	3.2	2.8	3.0	7.0	8.3	7.6
Цахилгаан, усан хангамж	4.7	2.4	3.6	1.3	0.8	1.1	3.4	1.8	2.7
Барилга	18.2	5.7	12.3	3.7	0.5	2.3	12.8	3.8	8.6
Худалдаа	13.7	23.0	18.1	2.7	5.3	3.9	9.6	16.6	12.9
Зочид буудал, ресторан, аялал жуулчлал	2.2	7.6	4.7	0.6	2.4	1.4	1.6	5.7	3.5
Тээвэр	13.4	3.0	8.5	3.5	0.4	2.1	9.7	2.1	6.1
Санхүү, даатгал, үл хөдлөх хөрөнгө	1.7	2.9	2.3	0.7	1.3	1.0	1.3	2.4	1.8
Төрийн удирдлага	7.2	5.7	6.5	5.2	4.3	4.8	6.5	5.2	5.9
Боловсрол	4.2	13.7	8.7	4.4	13.0	8.4	4.3	13.4	8.6
Эрүүл мэнд	1.6	6.8	4.0	1.4	4.9	3.0	1.5	6.1	3.7
Бусад	9.9	11.2	10.5	2.5	2.9	2.7	7.1	8.2	7.6
Салбараар									
Хувийн	80.9	72.1	76.7	84.9	76.3	80.9	82.4	73.6	78.3
Улсын	14.5	25.3	19.6	12.2	22.4	16.9	13.7	24.3	18.6
Төрийн өмчит үйлдвэр	3.9	2.5	3.3	2.3	1.1	1.8	3.3	2.0	2.7
Тодорхойгүй	0.7	0.1	0.4	0.6	0.2	0.4	0.6	0.1	0.4
Мэргэжил									
Хууль тогтоогч, төрийн ба хувийн байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер	9.1	7.7	8.4	3.3	2.2	2.8	6.9	5.7	6.4
Мэргэжилтэн	11.7	23.1	17.1	3.4	13.2	7.9	8.6	19.5	13.7
Техникийн болон холбогдох мэргэжилтэн	5.1	7.9	6.4	2.1	4.8	3.3	4.0	6.8	5.3
Клерк/туслах ажилтан	1.8	5.7	3.7	0.9	2.0	1.4	1.5	4.4	2.8
Үйлчилгээний ажилтан, дэлгүүр, зах дээр худалдаа эрхлэгч	13.8	27.1	20.1	3.0	10.0	6.2	9.8	20.9	15.0
ХАА ба загасны аж ахуйн мэргэшсэн ажилчин	3.8	3.2	3.5	63.8	58.2	61.3	26.2	23.2	24.8
Үйлдвэрийн ба холбогдох худалдааны ажилчин	24.1	10.7	17.8	8.3	2.9	5.8	18.2	7.9	13.3
Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	21.5	1.8	12.2	9.9	0.6	5.6	17.2	1.3	9.8
Энгийн ажил мэргэжил	8.4	12.7	10.4	4.7	5.9	5.3	7.0	10.2	8.5
Бусад	0.7	0.1	0.4	0.5	0.2	0.4	0.6	0.1	0.4

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

ХАВСРАЛТ Д.

**Ядуурлын тооцоонуудын
стандарт алдаа ба итгэмжлэлт
интервалууд**

Хүснэгт Д.1. Ядуурлын байдал, хот, хөдөөгөөр

	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
			Үзүүлэлтүүд	Үзүүлэлтүүд	
					12,811
				Бүлэг	3
				ТАШН	1,428
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Улсын дундаж	27.4	0.8	25.9	28.9	12 811
Хот	23.2	0.9	21.4	25.0	7 051
Хөдөө	35.5	1.3	32.9	38.1	5 760
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Улсын дундаж	7.1	0.3	6.6	7.6	12 811
Хот	6.2	0.3	5.6	6.9	7 051
Хөдөө	8.8	0.4	8.0	9.6	5 760
Ядуурлын мэдрэмж					
Улсын дундаж	2.7	0.1	2.4	2.9	12 811
Хот	2.4	0.2	2.1	2.7	7 051
Хөдөө	3.2	0.2	2.8	3.5	5 760

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.2. Ядуурлын байдал, суурьшлаар

		ТООЦООЛОЛ			Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	12,811
							Бүлэг	3
							ТАШН	1,428
							Үзүүлэлтүүд	
Ядуурлын хамралтын хүрээ								
Улаанбаатар	19.8	1.2	17.5	22.1	3	578		
Аймгийн төв	30.4	1.5	27.5	33.2	3	473		
Сумын төв	27.5	1.5	24.6	30.4	2	672		
Хөдөө нутаг	39.8	1.8	36.2	43.3	3	088		
Ядуурлын гүнзгийрэлт								
Улаанбаатар	5.2	0.4	4.4	6.0	3	578		
Аймгийн төв	8.5	0.6	7.4	9.6	3	473		
Сумын төв	7.3	0.5	6.3	8.3	2	672		
Хөдөө нутаг	9.6	0.6	8.5	10.7	3	088		
Ядуурлын мэдрэмж								
Улаанбаатар	2.0	0.2	1.6	2.3	3	578		
Аймгийн төв	3.3	0.3	2.8	3.8	3	473		
Сумын төв	2.8	0.3	2.3	3.4	2	672		
Хөдөө нутаг	3.3	0.2	2.9	3.8	3	088		

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.3. Ядуурлын байдал, бүс нутгаар

					Үзүүлэлтүүд	12,811
					Бүлэг	3
					ТАШН	1,428
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд		
Ядуурлын хамралтын хүрээ						
Баруун	32.5	2.0	28.5	36.4	2 160	
Хангай	38.6	1.8	35.1	42.2	3 024	
Төв	28.1	1.6	25.0	31.1	2 825	
Зүүн	33.3	2.5	28.4	38.3	1 224	
Улаанбаатар	19.8	1.2	17.5	22.1	3 578	
Ядуурлын гүнзгийрэлт						
Баруун	7.7	0.6	6.5	8.9	2 160	
Хангай	10.1	0.6	8.9	11.3	3 024	
Төв	7.2	0.5	6.2	8.2	2 825	
Зүүн	9.9	1.0	7.9	11.9	1 224	
Улаанбаатар	5.2	0.4	4.4	6.0	3 578	
Ядуурлын мэдрэмж						
Баруун	2.6	0.3	2.1	3.2	2 160	
Хангай	3.8	0.3	3.2	4.3	3 024	
Төв	2.7	0.2	2.2	3.1	2 825	
Зүүн	4.0	0.5	3.0	5.0	1 224	
Улаанбаатар	2.0	0.2	1.6	2.3	3 578	

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.4. Ядуурлын байдал, судалгааны улирлаар

					Үзүүлэлтүүд	12,811
					Бүлэг	3
					ТАШН	1,428
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд		
Ядуурлын хамралтын хүрээ						
1-3 сар	28.7	1.6	25.6	31.8	2	805
4-6 сар	29.0	1.6	25.8	32.1	3	334
7-9 сар	24.7	1.5	21.8	27.7	3	336
10-12 сар	27.3	1.5	24.3	30.2	3	336
Ядуурлын гүнзгийрэлт						
1-3 сар	7.6	0.5	6.5	8.6	2	805
4-6 сар	8.0	0.6	6.9	9.2	3	334
7-9 сар	6.2	0.5	5.2	7.3	3	336
10-12 сар	6.7	0.5	5.7	7.6	3	336
Ядуурлын мэдрэмж						
1-3 сар	2.8	0.2	2.3	3.3	2	805
4-6 сар	3.2	0.3	2.6	3.7	3	334
7-9 сар	2.3	0.3	1.8	2.8	3	336
10-12 сар	2.4	0.2	2.0	2.8	3	336

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.5. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн насаар

	Үзүүлэлтүүд				12,811
	Бүлэг				3
	ТАШН				1,428
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
<30	28.2	1.5	25.3	31.1	1 741
30-39	31.6	1.2	29.3	33.9	3 208
40-49	26.6	1.1	24.4	28.8	3 355
50-59	26.1	1.3	23.6	28.7	2 481
60+	20.6	1.4	17.8	23.4	2 026
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
<30	6.9	0.5	6.0	7.8	1 741
30-39	8.4	0.4	7.6	9.2	3 208
40-49	7.2	0.4	6.4	7.9	3 355
50-59	6.7	0.5	5.7	7.6	2 481
60+	4.9	0.4	4.0	5.7	2 026
Ядуурлын мэдрэмж					
<30	2.5	0.2	2.0	2.9	1 741
30-39	3.1	0.2	2.7	3.5	3 208
40-49	2.8	0.2	2.4	3.1	3 355
50-59	2.6	0.3	2.0	3.1	2 481
60+	1.7	0.2	1.3	2.1	2 026

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.6. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйсээр

	Үзүүлэлтүүд				12,811
	Бүлэг				3
	ТАШН				1,428
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Эрэгтэй	27.0	0.8	25.5	28.6	10184.0
Эмэгтэй	29.2	1.5	26.3	32.1	2627.0
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Эрэгтэй	6.9	0.3	6.4	7.4	10184.0
Эмэгтэй	8.2	0.6	7.1	9.3	2627.0
Ядуурлын мэдрэмж					
Эрэгтэй	2.5	0.1	2.3	2.8	10184.0
Эмэгтэй	3.3	0.3	2.7	3.9	2627.0
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, эрэгтэй	22.4	1.0	20.5	24.3	5437.0
Хөдөөгийн, эрэгтэй	35.3	1.4	32.6	38.1	4747.0
Хотын, эмэгтэй	26.8	1.8	23.3	30.3	1614.0
Хөдөөгийн, эмэгтэй	36.8	2.3	32.4	41.2	1013.0
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, эрэгтэй	5.9	0.3	5.2	6.6	5437.0
Хөдөөгийн, эрэгтэй	8.7	0.4	7.8	9.5	4747.0
Хотын, эмэгтэй	7.6	0.7	6.3	9.0	1614.0
Хөдөөгийн, эмэгтэй	10.0	0.9	8.3	11.7	1013.0
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, эрэгтэй	2.2	0.2	1.9	2.5	5437.0
Хөдөөгийн, эрэгтэй	3.1	0.2	2.7	3.4	4747.0
Хотын, эмэгтэй	3.1	0.4	2.4	3.8	1614.0
Хөдөөгийн, эмэгтэй	3.9	0.4	3.1	4.8	1013.0

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.7. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн эзэмшсэн боловсролын дээд түвшнээр

	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт магадлал]	Үзүүлэлтүүд	
				Бүлэглэл	ТАШН
				12,811	3
				1,428	
				Үзүүлэлтүүд	
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Боловсролгүй	54.9	2.8	49.4	60.4	552
Бага	44.6	2.0	40.8	48.4	1 480
Бүрэн бус дунд	40.1	1.3	37.5	42.8	2 967
Бүрэн дунд	26.2	1.1	24.2	28.3	3 887
Техникийн болон мэргэжлийн	22.1	2.1	18.0	26.2	687
Тусгай мэргэжлийн дунд	17.9	1.9	14.2	21.6	902
Дипломын дээд	9.8	1.6	6.7	13.0	1 057
Бакалавр	6.4	1.1	4.3	8.4	1 102
Магистр	1.4	0.8	-0.3	3.0	159
Доктор	0.0	0.0	0.0	0.0	18
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Боловсролгүй	16.1	1.1	13.9	18.3	552
Бага	11.3	0.7	10.0	12.6	1 480
Бүрэн бус дунд	11.3	0.5	10.2	12.3	2 967
Бүрэн дунд	6.7	0.4	5.9	7.5	3 887
Техникийн болон мэргэжлийн	5.0	0.6	3.8	6.3	687
Тусгай мэргэжлийн дунд	3.8	0.5	2.7	4.8	902
Дипломын дээд	2.1	0.6	1.0	3.2	1 057
Бакалавр	1.2	0.3	0.7	1.7	1 102
Магистр	0.2	0.2	-0.1	0.6	159
Доктор	0.0	0.0	0.0	0.0	18
Ядуурлын мэдрэмж					
Боловсролгүй	6.2	0.6	5.1	7.3	552
Бага	4.1	0.3	3.5	4.8	1 480
Бүрэн бус дунд	4.4	0.3	3.9	5.0	2 967
Бүрэн дунд	2.5	0.2	2.1	2.9	3 887
Техникийн болон мэргэжлийн	1.7	0.3	1.1	2.2	687
Тусгай мэргэжлийн дунд	1.2	0.2	0.8	1.6	902
Дипломын дээд	0.7	0.3	0.1	1.2	1 057
Бакалавр	0.3	0.1	0.2	0.5	1 102
Магистр	0.1	0.0	0.0	0.1	159
Доктор	0.0	0.0	0.0	0.0	18

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.8. Ядуурлын байдал, өрхийн тэргүүлэгчийн шилжин суурьшилаар

	Тооцоолол	Стандарт алдаа	Үзүүлэлтүүд		Үзүүлэлтүүд [95% итгэмжлэлт интервал]
			Бүлэг ТАШН	12,811 3 1,428	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Шилжин суурьшигч биш	30.8	1.0	28.9	32.7	7 640
шилжин суурьшигч	22.8	1.0	20.9	24.7	5 171
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Шилжин суурьшигч биш	8.0	0.3	7.4	8.7	7 640
шилжин суурьшигч	5.9	0.3	5.2	6.5	5 171
Ядуурлын мэдрэмж					
Шилжин суурьшигч биш	3.0	0.2	2.7	3.3	7 640
шилжин суурьшигч	2.2	0.2	1.9	2.5	5 171
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, шилжин суурьшигч биш	24.6	1.2	22.2	27.0	3 104
Хөдөөгийн, шилжин суурьшигч биш	37.6	1.5	34.7	40.5	4 536
Хотын, шилжин суурьшигч	22.2	1.1	20.1	24.3	3 947
Хөдөөгийн, шилжин суурьшигч	26.6	2.0	22.6	30.5	1 224
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, шилжин суурьшигч биш	6.8	0.5	5.9	7.8	3 104
Хөдөөгийн, шилжин суурьшигч биш	9.3	0.5	8.4	10.2	4 536
Хотын, шилжин суурьшигч	5.7	0.4	5.0	6.5	3 947
Хөдөөгийн, шилжин суурьшигч	6.6	0.7	5.3	8.0	1 224
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, шилжин суурьшигч биш	2.7	0.2	2.2	3.1	3 104
Хөдөөгийн, шилжин суурьшигч биш	3.3	0.2	2.9	3.7	4 536
Хотын, шилжин суурьшигч	2.2	0.2	1.8	2.5	3 947
Хөдөөгийн, шилжин суурьшигч	2.4	0.3	1.8	3.1	1 224

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.9. Ядуурал ба мал аж ахуй

				Үзүүлэлтүүд Бүлэг ТАШН	12,811 3 1,428
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Малчин бус	24.4	0.9	22.7	26.1	8 166
Малчин	34.4	1.3	31.8	37.0	4 645
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Малчин бус	6.6	0.3	6.0	7.3	8 166
Малчин	8.2	0.4	7.4	9.0	4 645
Ядуурлын мэдрэмж					
Малчин бус	2.6	0.2	2.3	2.9	8 166
Малчин	2.8	0.2	2.5	3.1	4 645
Хот, хөдөөгөөр					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, малчин бус	22.9	1.0	21.1	24.8	6 331
Хөдөөгийн, малчин бус	33.8	2.0	29.9	37.7	1 835
Хотын, малчин	26.5	2.0	22.5	30.4	720
Хөдөөгийн, малчин	36.2	1.5	33.2	39.2	3 925
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, малчин бус	6.2	0.3	5.5	6.9	6 331
Хөдөөгийн, малчин бус	9.5	0.7	8.0	10.9	1 835
Хотын, малчин	6.5	0.7	5.2	7.8	720
Хөдөөгийн, малчин	8.6	0.5	7.7	9.5	3 925
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, малчин бус	2.4	0.2	2.1	2.7	6 331
Хөдөөгийн, малчин бус	3.8	0.4	3.1	4.6	1 835
Хотын, малчин	2.3	0.3	1.6	2.9	720
Хөдөөгийн, малчин	2.9	0.2	2.5	3.3	3 925

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.10. Ядуурал ба хадгаламж эзэмшилт

	Үзүүлэлтүүд				12,811
	Бүлэг				3
	ТАШН				1,428
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хадгаламж эзэмшигч биш	31.6	0.9	29.9	33.3	9 780
Хадгаламж эзэмшигч	12.5	0.8	10.8	14.1	3 031
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хадгаламж эзэмшигч биш	8.3	0.3	7.7	8.9	9 780
Хадгаламж эзэмшигч	2.7	0.2	2.3	3.2	3 031
Ядуурлын мэдрэмж					
Хадгаламж эзэмшигч биш	3.2	0.1	2.9	3.4	9 780
Хадгаламж эзэмшигч	0.9	0.1	0.7	1.1	3 031
Хот, хөдөөгөөр					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, хадгаламж эзэмшигч биш	27.4	1.1	25.3	29.5	5 440
Хөдөөгийн, хадгаламж эзэмшигч биш	40.0	1.5	37.2	42.9	4 340
Хотын, хадгаламж эзэмшигч	8.1	0.9	6.3	9.9	1 611
Хөдөөгийн, хадгаламж эзэмшигч	20.5	1.6	17.4	23.5	1 420
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, хадгаламж эзэмшигч биш	7.4	0.4	6.7	8.2	5 440
Хөдөөгийн, хадгаламж эзэмшигч биш	10.1	0.5	9.2	11.1	4 340
Хотын, хадгаламж эзэмшигч	1.8	0.3	1.3	2.4	1 611
Хөдөөгийн, хадгаламж эзэмшигч	4.4	0.4	3.6	5.2	1 420
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, хадгаламж эзэмшигч биш	2.9	0.2	2.5	3.3	5 440
Хөдөөгийн, хадгаламж эзэмшигч биш	3.7	0.2	3.3	4.1	4 340
Хотын, хадгаламж эзэмшигч	0.6	0.1	0.4	0.8	1 611
Хөдөөгийн, хадгаламж эзэмшигч	1.4	0.2	1.0	1.7	1 420

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.11. Ядуурлын байдал, сууцны төрлөөр

				Үзүүлэлтүүд	12,811
				Бүлэг	3
				ТАШН	1,428
	Тооцоо	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Гэр	41.8	1.1	39.7	44.0	5 833
Тохилог сууц	5.5	0.8	4.0	7.1	2 319
Байшин	23.4	1.1	21.2	25.7	4 288
Бусад	21.7	3.1	15.6	27.7	371
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Гэр	11.1	0.4	10.3	11.9	5 833
Тохилог сууц	1.1	0.2	0.7	1.5	2 319
Байшин	6.0	0.4	5.3	6.8	4 288
Бусад	4.6	0.8	3.0	6.2	371
Ядуурлын мэдрэмж					
Гэр	4.2	0.2	3.8	4.6	5 833
Тохилог сууц	0.3	0.1	0.2	0.5	2 319
Байшин	2.2	0.2	1.9	2.6	4 288
Бусад	1.4	0.3	0.7	2.1	371
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хотын, гэр	42.2	1.5	39.3	45.1	2 120
Хөдөөгийн, гэр	41.5	1.6	38.4	44.7	3 713
Хотын, тохилог сууц	5.1	0.8	3.6	6.6	2 127
Хөдөөгийн, тохилог сууц	12.0	4.7	2.8	21.2	192
Хотын, байшин	22.1	1.3	19.5	24.8	2 557
Хөдөөгийн, байшин	26.7	2.0	22.7	30.7	1 731
Хотын, бусад	22.1	3.7	14.8	29.5	247
Хөдөөгийн, бусад	20.1	4.9	10.5	29.8	124
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хотын, гэр	12.0	0.6	10.8	13.2	2 120
Хөдөөгийн, гэр	10.3	0.5	9.3	11.3	3 713
Хотын, тохилог сууц	1.0	0.2	0.6	1.4	2 127
Хөдөөгийн, тохилог сууц	2.8	1.4	-0.1	5.6	192
Хотын, байшин	5.8	0.5	4.8	6.7	2 557
Хөдөөгийн, байшин	6.7	0.7	5.4	8.0	1 731
Хотын, бусад	4.8	1.0	2.9	6.7	247
Хөдөөгийн, бусад	4.0	1.2	1.7	6.3	124
Ядуурлын мэдрэмж					
Хотын, гэр	4.8	0.3	4.1	5.5	2 120
Хөдөөгийн, гэр	3.7	0.2	3.3	4.2	3 713
Хотын, тохилог сууц	0.3	0.1	0.2	0.5	2 127
Хөдөөгийн, тохилог сууц	0.9	0.5	-0.1	2.0	192
Хотын, байшин	2.2	0.2	1.7	2.6	2 557
Хөдөөгийн, байшин	2.4	0.3	1.8	3.0	1 731
Хотын, бусад	1.5	0.4	0.6	2.3	247
Хөдөөгийн, бусад	1.2	0.4	0.3	2.0	124

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Д.12. Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж

				Үзүүлэлтүүд	12,811
				Бүлэг	3
				ТАШН	1,428
	Тооцоо	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	36.6	1.2	34.4	38.9	5 764
Тийм	20.5	0.9	18.8	22.2	7 047
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	9.5	0.4	8.6	10.3	5 764
Тийм	5.4	0.3	4.8	5.9	7 047
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.5	0.2	3.1	4.0	5 764
Тийм	2.0	0.1	1.8	2.2	7 047
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	34.6	1.6	31.4	37.8	2 366
Хөдөө: Үгүй	38.8	1.6	35.6	42.0	3 398
Хот: Тийм	17.8	1.0	15.8	19.7	4 685
Хөдөө: Тийм	30.1	1.8	26.7	33.6	2 362
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	9.7	0.7	8.4	11.1	2 366
Хөдөө: Үгүй	9.2	0.5	8.2	10.2	3 398
Хот: Тийм	4.5	0.3	3.9	5.2	4 685
Хөдөө: Тийм	8.2	0.6	7.0	9.4	2 362
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	3.9	0.4	3.2	4.7	2 366
Хөдөө: Үгүй	3.1	0.2	2.7	3.6	3 398
Хот: Тийм	1.6	0.1	1.4	1.9	4 685
Хөдөө: Тийм	3.2	0.3	2.6	3.8	2 362

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.13. Ядуурал ба сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж

	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]		Үзүүлэлтүүд
			Үзүүлэлтүүд	Үзүүлэлтүүд	12,811
					Бүлэг 3
					ТАШН 1,428
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	39.9	1.5	37.0	42.9	3 172
Тийм	23.4	0.8	21.8	24.9	9 639
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	10.4	0.5	9.4	11.3	3 172
Тийм	6.1	0.3	5.5	6.6	9 639
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.8	0.2	3.3	4.3	3 172
Тийм	2.3	0.1	2.0	2.6	9 639
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	37.7	2.3	33.2	42.3	811
Хөдөө: Үгүй	41.2	1.9	37.4	44.9	2 361
Хот: Тийм	21.0	1.0	19.1	22.9	6 240
Хөдөө: Тийм	30.7	1.5	27.8	33.5	3 399
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	11.0	0.9	9.2	12.7	811
Хөдөө: Үгүй	10.0	0.6	8.9	11.2	2 361
Хот: Тийм	5.5	0.3	4.8	6.2	6 240
Хөдөө: Тийм	7.8	0.5	6.8	8.8	3 399
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	4.4	0.5	3.5	5.4	811
Хөдөө: Үгүй	3.4	0.3	2.9	3.9	2 361
Хот: Тийм	2.1	0.2	1.8	2.4	6 240
Хөдөө: Тийм	2.9	0.2	2.5	3.4	3 399

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.

Хүснэгт Д.14. Ядуурал ба цахилгаан эрчим хүчний хангамж

				Үзүүлэлтүүд	12,811
				Бүлэг	3
			ТАШН	1,428	
	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	40.3	1.9	36.6	44.1	2 391
Тийм	24.9	0.8	23.3	26.4	10 420
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	9.6	0.6	8.5	10.7	2 391
Тийм	6.6	0.3	6.1	7.2	10 420
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.2	0.2	2.7	3.7	2 391
Тийм	2.5	0.1	2.3	2.8	10 420
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	45.0	5.6	34.1	56.0	139
Хөдөө: Үгүй	40.1	2.0	36.1	44.0	2 252
Хот: Тийм	22.9	0.9	21.1	24.8	6 912
Хөдөө: Тийм	31.8	1.5	28.8	34.7	3 508
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	13.9	2.2	9.6	18.2	139
Хөдөө: Үгүй	9.3	0.6	8.2	10.5	2 252
Хот: Тийм	6.1	0.3	5.5	6.8	6 912
Хөдөө: Тийм	8.4	0.5	7.4	9.4	3 508
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	5.8	1.4	3.0	8.6	139
Хөдөө: Үгүй	3.1	0.2	2.6	3.5	2 252
Хот: Тийм	2.3	0.2	2.0	2.7	6 912
Хөдөө: Тийм	3.2	0.3	2.8	3.7	3 508

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүд, хүн амын жинг авч үзэн тооцсон.
Эх сурвалж: ӨНЭЭС 2012.

Хүснэгт Д.15. Ядуурал ба сайжруулсан усан хангамж, сайжруулсан ариун цэврийн байгууламж

	Тооцоолол	Стандарт алдаа	[95% итгэмжлэлт интервал]	Үзүүлэлтүүд	12,811
				Бүлэг ТАШН	3 1,428
				Үзүүлэлтүүд	
Улсын дундаж					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Үгүй	36.4	1.0	34.4	38.5	6 845
Тийм	17.6	0.9	15.8	19.4	5 966
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Үгүй	9.5	0.4	8.8	10.3	6 845
Тийм	4.5	0.3	3.9	5.0	5 966
Ядуурлын мэдрэмж					
Үгүй	3.6	0.2	3.2	4.0	6 845
Тийм	1.6	0.1	1.4	1.9	5 966
Хот, хөдөө					
Ядуурлын хамралтын хүрээ					
Хот: Үгүй	34.7	1.4	31.9	37.5	2 868
Хөдөө: Үгүй	38.3	1.5	35.3	41.2	3 977
Хот: Тийм	15.3	1.0	13.3	17.2	4 183
Хөдөө: Тийм	27.8	2.1	23.7	31.9	1 783
Ядуурлын гүнзгийрэлт					
Хот: Үгүй	9.8	0.6	8.6	10.9	2 868
Хөдөө: Үгүй	9.3	0.5	8.4	10.2	3 977
Хот: Тийм	3.8	0.3	3.2	4.4	4 183
Хөдөө: Тийм	7.4	0.7	6.0	8.9	1 783
Ядуурлын мэдрэмж					
Хот: Үгүй	3.9	0.3	3.3	4.5	2 868
Хөдөө: Үгүй	3.2	0.2	2.8	3.6	3 977
Хот: Тийм	1.3	0.1	1.1	1.6	4 183
Хөдөө: Тийм	3.0	0.4	2.3	3.7	1 783

Санамж: Ядуурлын хэмжигдэхүүнүүдийг судалгааны дизайн буюу бүлэглэлт, түүвэрлэлтийн анхан шатны нэгжүүдийг авч үзэн тооцсон.

Эх сурвалж: ӨНЭЗС 2012.